

Nemėgstu vaikų – taip norėjau pavadinti šį tekstą	p. 2
Karo meto poezija tampa ir kitokio, anapus karo egzistuojančio materialumo sąjungininke	p. 11
Poetą gimdo kalba, o poetas gimdo kalbą. Toks tat paradoksas, vaikeliai	p. 14

Čia kažkur yra maža šviesa, ten toliau esu aš

I walk down a path, on the edge of the hill, where a steep cliff starts, I walk. And I walk in the shade. And out there is the strong light. And the light is in us too, that's what they say, and I can feel it in myself too.

Jon Fosse, *Melancholy I-II*

Šį tekstą pradėjau rašyti prieš leisdamasi į 88 šventyklų piligriminį kelią Šikoku saloje, Japonijoje, ir rašau juo eidama. Jame vis šmėsteli Taneda Santōka – viskas dėl to, kad šis mano mėgstamas poetas irgi kadaise šituo pačiu keliu ėjo. 1940 metų spalio 11 dieną Santōka mirė Macujamos mieste, link kurio dabar ir einu.

Spalio 23 diena

Pabudau po vidurnakčio – kambaryje plieskia balta šalta šviesa. Kiek užtrunka, kol suvokiu, kur išvis esu. Taip, dabar jau esu Japonijoje, ir man šitą žinojimą dar reiks prisijaukinti. Galima perskristi pusę pasaulio, bet protas ir mintys taip greit neperskrenda. Jos dar sklendžia kažkur Lietuvoje – tuo paskutiniu rytu Vilniuje, kai visas miestas buvo paralyžiuotas pirmos šalnos. Sklendžia Osakos oro uoste, kur iš ilgiausios eilės priekio buvau nusiūsta į jos galą, nes užpildžiau atvykimo anketą savo rudo rašalo parkeriu (jie prašė mėlynos spalvos). Jau prieš keletą metų lioviausi žavėtis oro uostais – dabar man tai reiškia tik vietą, kur gyvena žmonių nuovargis.

Esu maždaug dvidešimties kvadratų kambaryje, kuriame yra trys baldai (jeigu galiu leisti sau visus tris vadinti baldais). Pirmas baldas – žemas, mažas juodas staliukas. Antras baldas – šalia staliuko vienas ant kito sudėti maži žali čiužinukai, jeigu nori minkščiau sėdėti prie stalo. Trečias baldas – futonas, ant kurio dabar ir vartausi. Jis neturi būti storas, jis turi būti plonas ir lengvai sulankstomas. Taigi, guli ir jaučiu jo nestorumą.

Namo, kuriame gyvenu, savininkas – toks senas japonas be priekinių dantų. Angliškai beveik nekalba, bet namo taisykles nedaugžodžiaudamas paaiškino: „Šlepetės lieka už kambario durų. Eidama į tualetą įsispirti į kitas šlepetes. Tualete užrakto nėra, bet žmogus, kuris matys namams skirtas šlepetes prie tualetu durų, supras, kad užimta, ir neis. Galima išsiskalbti drabužius. Iki parduotuvės – 10 minučių.“

Dar niekada nebuvo taip toli nuo namų, vien dėl šito jau yra keista. Nors – iš kitos pusės – tai tiesiog patvirtinimas, kad pasaulis visada vyksta visur.

Spalio 24 diena

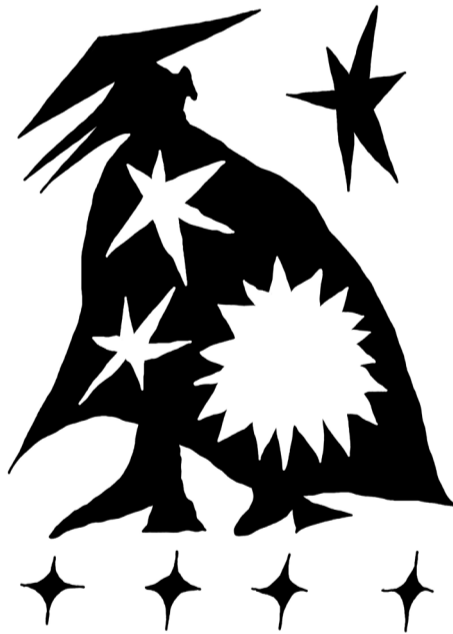
Kai prieš keletą dienų buvau užsukusi į vieną užkandinę Tokušimos geležinkelio stoty, ten prie pagrindinio patiekalo galėjai rinktis iš keturių gėrimų – sultys, alus, sakė arba *shōchū*. Prisimenu, kaip savo dienoraščiuose Taneda Santōka peikė *shōchū* – jis jį gėrė, nes sakei, būdavo (o, matyt, būdavo dažnai, nes jis gyveno iš išmaldos), neužtekdamo pinigų.

Shōchū jam sukeldavo nekokią savijautą, ir jis vis prisizadėdavo gerti tik sakę (tačiau jį vėl ir vėl ištikdavo *shōchū*). Čia – įrašas iš jo dienoraščio: „June 24, 1935. Get rid of attachment – attachment to sake, to poetry writing, to you yourself!“ Galvoju, prie ko esu prisirišusi aš. Žinoma, kad esu prisirišusi prie tam tikrų žmonių, ir man būtų sunku, labai sunku juos paleisti. Esu linkusi prisirišti, greitai įsimylėti žmones – visokio plauko keistuolius. Aišku, kad esu prisirišusi prie tam tikro komforto – pavyzdžiui, žiemą, kai atsidus kambaryje termometras keletą kartų rodė šešis

AUSTĖJA JAKAS

laipsnius, mano fizinis kūnas ėmė dejuoti ir buvo labai nepatenkintas, o protą kaipmat apsiūtė tamsokos mintys. Taigi, labai žaviuosi žmonėmis, kurie tvėrė tokį nepatogumą. Be namų, besibastydami, miegodami lauke, vartydamiesi purve ir panašiai. Na, pavyzdžiui, Santōka – 1930 metais jis užrašė: „sleep on the ground / sooner or later / peaceful as a clod of dirt.“ Nesvarbu, kad jam tą nepatogumą padėjo išgyventi sakė.

Šiandien vis spyriausi ir spyriausi į skirtingas šlepetes, o išėjusi koridoriun vis nužvelgdavau, kaip kiti žmonės jas „priparkuoja“ prie savo kambario durų. Visi skirtingai. Vienų šlepetės glaudžiasi viena prie kitos, kitų – viena nuo kitos atitolusios. Vienų prilipdytos prie pat kambario durų, kitų – išlaiko pagarbią distanciją. Pavyzdžiui, mano šlepetės, kai nusispyriau, atsidūrė viena ant kitos, bet aš iškart pamaniau, kad sukeliu netvarkingumo įspūdį, ir tą šlepečių poziciją ištaisiau.

Autorės piešinys

Tebegalvoju apie prisirišimus. Esu prisirišusi prie minties, kad žmonės, kurie gyvenime gavo gerus gimdytojus, o kartu – ir glaudų ryšį su jais, yra sėkmės lydimi, o jų gyvenimas – labiau spindintis, nusisekęs, toks, kokio man norisi pavydėti.

Mokausi šitą mintį stumti šalin, bet kartais man sunkiai pavyksta! Vis primenu sau, kad pagrindinė gyvenimo ir išgyvenimo praktika – priimti visokiausius reiškinius nuolankiai nulenkus galvą. Jeigu to nedarau, galvoje, kaip kokiame lizdelyje, ima kiaušinukus perėti patsai velnias. Kai galvą nulenkiau, tie užperėti kiaušinukai nukrenta žemėn. Mano gyvenime tai vis kartojasi – tas kiaušinukų perėjimas ir jų daužymas.

Spalio 25 diena

Šiandien pradėjau eiti link Santōkos miesto. Iki jo – beveik 800 kilometrų. Naktį niekaip negalėjau užmigti – pradėjo kamuoti baisus nerimas ir baimės, pavyzdžiui, kad kelyje nerasiu, kur nakvoti. Kad į kuprinę įropos šimtakojis. Kad užlipsiu ant gyvatės. Ir savo pirmąją ėjimo dieną gyvatę, vos nusukusi porą šimtų metrų už miesto į bambukų giraitę, sutikau. Ji šliaužė taku, ku-

riuo ėjau. Tik aš ėjau tiesiai, o ji nušliaužė į dešinę. Sekundei sustingau, tada ėjau toliau.

Prieš užmigdama bandau dėmesį nuo savo baimių ir nerimo nukreipti kitur – paimu skaityklę ir skaitau Jono Fossės *Melancholy I-II*. Išeina maždaug taip: vienas sakinyss Fossės, kitas sakinyss (iš minčių planetos) – mano baimė ir nerimas. Po keleto puslapių skaityklę išjungiau ir užmerkusi akis ėmiau įsivaizduoti, kad esu panirusi po vandeniu. Tas vanduo mane gaubė ir saugojo. Užmigau.

Lapkričio 8 diena

Jau vienuolika dienų, kai kasdien keliuosi anksti ryte ir išeinu į kelią. Ir daugmaž trečia diena, kai žingsniuojau Ramiojo vandenyno pakrante. Koks jo šėlsmas! Kai jį stebiu, užėina noras, kad jis, tas vanduo, mane pasiimtų sau. Arba – perfrazuojant – kad jis pasiimtų tą mano visada kažko prašantį, reikalaujantį, kartais frustruojantį „aš“ (kiek daug jis užima vietos).

Vakar, kūną ilsindama onsene, išėjau į lauką ir priguliau ant balto gulto. Mano žvilgsnio trajektorija nusidriekė iki žvaigždžių ir oranžinio beprotiškai didelio mėnulio. Po dienos ėjimo pajaučiau, kad mano fizinis kūnas atsijungęs, dėl to galvoje – absoliuti tuštuma. Ir čia man toptelėjo tokia mintis: kad kabinčiausi labiau į šitą gyvenimą, aš (noriu to ar nenoriu) turiu savo kūną fiziškai vis išjudinti. Nutinka taip – jeigu kūnas sustoja, mano įgimta melancholija pradeda svirti į tamsesnę pusę, ir tada pasidaro išties nelengva. Vėl bandau sau priminti – turiu nesipriešinti šitai būčiai. Liautis save plakti tada, kai jaučiuosi sau nepakankama, tada, kai man rodosi, kad kažko savo gyvenime stokoju, kad kažkuo reikia dar jį papildyti. Atrodo, kad toji gyvenimo talpykla, kurią vis bandau pildyti, yra mano pačios išgalvota (taigi, neegzistuojanti) arba sukurta taip, kad pati neturiu galios to papildymo veiksmo atlikti. Išvada: ko taip verčiuosi per galvą?

Lapkričio x diena

Nutiko taip: visai pamečiau dienų skaičių. Gyvenu nuo saulės patekėjimo iki tol, kol ji nusileidžia. Miegojau ant visokių skirtingų pagalvių (vienos buvo baisiai kietos, pripildytos grikių lukštų, kitos – minkštesnės, labiau pritaikytos europiečiams). Miegojau ant skirtingų lovų ir futonų. Miegojau palapinėje. Miegojau garaže. Kartais ilgiuosi Europos – labiausiai tada, kai nesuprantu japonų kalbos ir hieroglifų, kai nesuprantu, kaip reikia elgtis arba kaip užmegzti kontaktą su žmogumi. Niekada gyvenime tiek daug nežiūrėjau į žemėlapi ir Ramųjį vandenyną. Šiuo metu esu daugmaž pusiaukelėje – ir savo kelionės, ir savo kelio.

Už lango dabar pučia stiprus vėjas, uoste stovi žvejų laivai, nuo gatvės žibintų spindi, raibuliuoja vanduo įlankoje. Galvoju: ar dar kada nors gyvenime būsiu taip nutolusi nuo namų? Ar dar gyvenime tiek nueisiu, kiek nuėjau dabar? Ir apskritai – kam man šito ėjimo reikia? Vakaraus ir rytais tvarstau savo pavargusias, nutrintas pėdas, o dešinės kojos mažasis pirštėlis šiuo momentu atrodo kaip bulvių krocketas – toks jau jis nutrintas. Kai kojos visai išėina iš rikiuotės, šventykloje meldžiu kojų ir kelio lengvumo.

Nukelta į p. 7 ►

* Čia ir toliau cituoju iš: Taneda Santōka, *For All My Walking*, translated by Burton Watson, New York: Columbia University Press, 2003.

Apie vaikus

Vasarą parke stebėjau moterį, vediną gal penkerių metų mergaitę, o kita ranka tempiančią triratuką. „Sakiau, kad neimam, dabar turėsiu nešti!“ – šaukė. Mergaitė verkė. Turbūt tą akimirką, kai prižadėjo tikrai važiuosianti triratuku, tuo ir tikėjo. Paskui pavargo minti. Tai ir buvo jos kaltė.

Į Liepkalnio slidinėjimo trasas vyras atsivedė du berniukus – vyresniam, gal aštuonerių, niekaip nesisekė užsisiegti slidinėjimo batų – tėvas dėl to jį gėdijo. Žinau, kaip sunku užsisiegti slidinėjimo batus net suaugusiajam. Vėliau sutikau juos ant kalno – vyras toliau koneveikė sūnų. O skaudžiausia man pasirodė paties vaiko reakcija – jis sutrikęs ir susigėdęs šypsojosi.

Visa gera literatūra vaikams irgi parašyta tų, kurie nemylėjo ar nemėgo vaikų, – mintis, neseniai pacituota Gyčio Norvilo; kiek anksčiau viename iš interviu tai teigė Gintarė Adomaitytė. Nežinau, ar posakio autorystė ir priklauso Gintarėi, o gal dar kam nors kitam. Net ne tai svarbiausia. Pamenu, prieš trejetą metų perskaičiusi minėtą pokalbį būtent ties šia vieta stabtelėjau. Talentingos rašytojos mintis man pasirodė ir baugi, ir kartu paprasta; sakyčiau, net geniali. Sužavėjo tiesos sakymas, apnuoginta esmė – apie mus, žmones.

Nemėgstu vaikų – taip norėjau pavadinti šį tekstą. Žinau, daugeliui toks teiginys pasirodytų žiaurus, bet nemenkai visuomenės daliai – savas. Pati kažkuriuo metu taip teigdavau; net ir tada, kai tapau daugiavaikė motina. Tiesa, visuomet patikslindavau – išskyrus savus, tik dabar man tai skamba alogiškai.

Mano vaikai užaugo, o aš iki šiolie taip ir neparąšiau jokio teksto vaikams. Apie vaikams parašytas knygeles

Daivos Kairėvičiūtės nuotrauka

turiu nuomonę ir kaip motina, ir kaip žmogus, šiek tiek nusimanantis apie tekstus, – jų, gerų, yra tikrai labai mažai, todėl tai guodžia bent vienu aspektu – rašytojų, nemėgstančių vaikų ir dėl to gerai rašančių jiems, labai nedaug.

Iki šiol ne per labiausiai veržiuosi kalbėtis ar žaisti su vaikais. Bet noriu juos mylėti ir suprasti – ne tik savus. Jei dabar rašyčiau knygą vaikams, norėčiau rašyti tai

mergaitėi su triratuku ir berniukui, nesugebėjusiam užsisiegti slidinėjimo batų. Deja, iki šiol galėčiau suregzti nebet siaubo pasakas, kurias ir pasakodavau savo mažiems vaikams, kurdamas čia ir dabar, iš galvos. Bet iš tiesų knygos labiau reikėtų ne vaikams, o jų tėvams.

Šiometinio „Kino pavasario“ festivalio filmas „Sentimentali vertė“ (rež. Joachim Trier) – irgi didele dalimi apie tėvų ir vaikų santykius. Talentingo režisieriaus vaikystėje patirta siaubinga trauma paveikia ir jo santykius su dukromis. Tėvas kuria paskutinį filmą vienai jų, dar kartą išgyvendamas vaikystėje patirtą siaubą, tik dabar jį norėdamas papasakoti per savo dukrą, filme turinčią įkūnyti jo motiną. Vyresnėlei perdavęs ne tik talentą, bet ir gyvenimišką nerimastingumą ir depresiją, ieškodamas supratimo ir bandydamas atitaisyti klaidas, su jos pagalba dar kartą perkuria save. Tebūnie, dėl meilės.

O gal nemylėti pačios pažeidžiamiausios visuomenės grupės – tai nemylėti to, kas slypi tavo paties viduje? „Vidinis vaikas“ – turbūt viena labiausiai psichologų nuvalkiotų sąvokų, tapusi beveik kalbiniu triukšmu. Ir vis dėlto jis egzistuoja. Tebenori siausti ir krėsti eibes. Laužyti normas, bandyti ribas. Nori meilės ir supratimo. Ir nieko baisiau nėra už jo skausmą ir pyktį. Galbūt visi genialieji rašytojai ir rašė tam, kas nemylimas ir nesuprastas tūno jų viduje. Sau.

– EGLĖ FRANK –

Memorabilia

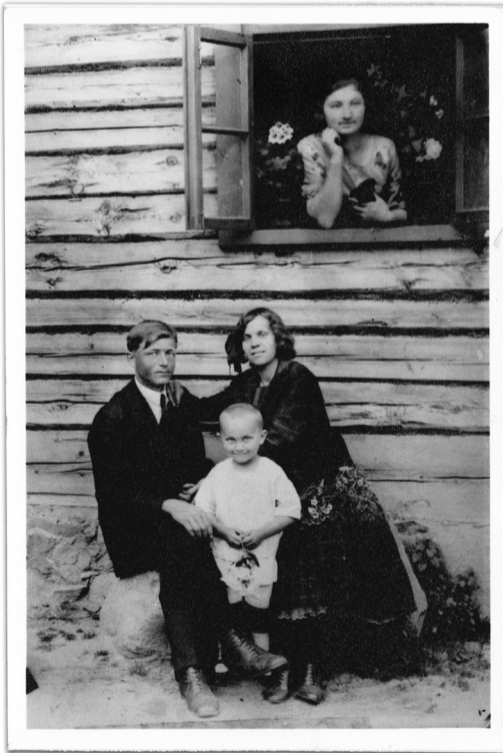
Dievo karalystės šposai

Čia viena iš tų nuotraukų, kurias pamilsti iš pirmo žvilgsnio. Kitos gali būti gražios ar labai gražios, bet jos nueis tik iki tam tikro filtro. O būna tokių kaip šioji, kurios prasiskverbta kiaurai. Arba išrinkta lyg širdies smūgis. Kas sukomponeavo ir pagavo tą kadra, turėjo būti fotografijos genijus. Nežinau nei jo vardo, nei kur ir kada tiksliai fotografuota. Užrašo ant nuotraukos nėra.

Tiesą pasakius, maldaknygių abrozdeliuose panašiai vaizduojama Šventoji Šeima. Sėdi ar stovi Marija su Juozapu, o tarp jų kūdikėlis Jėzus. Kartais irgi su mįslinga šypsenėle. Beje, besišypsantys vaikai senose nuotraukose – didelė retenybė. Esu peržiūrėjęs daugybę prieškariu fotografuotų Pirmosios Komunijos portretų, būriai vaikų, bet šypsena tik viena kita. Paprastai pačių mažiausiųjų veideliuose. Visi kiti rimti, net rūstūs. Lyg kokie seniai. Tarybiniais laikais būtų sake, jog tai vargingos vaikystės įrodymas. Parduotos vasaros ir panašiai. Bet iš tiesų turbūt kalčiausias pats fotografijos seansas, įvykis, su visais pasirėngimais ir suaugusiųjų nurodymais: nejudėti, nesidairyti į šalis, neišsižioti, neužsimerkti. Taip ir suakmenėja vaikelis priešais objektyvą. Pirmosios Komunijos metu vaikus (ir ne tik juos) dar turėjo bauginti ir bažnytinė aplinka, šalimais stūksantis kunigas ar katechetė davat-kėlė. Berniukui iš šios nuotraukos pasisekė, nes jis gimtosios trobos pasienyje, greta mamos ir tėčio, kurie visai neatrodo griežti nei pikti. Yra dėl ko šypsotis.

Ketvirtasis šios draugijos personažas – pats netikėčiausias ir paslaptiniausias. Kas ta jauna moteris prie atviro lango, parėmusi ranka smakrą, tarp dviejų pražyduusių vazonų? Ką ji čia veikia, ką taip spaudžia kita ranka prie širdies? Nežinia, gal tai kokia teta, namų tarnaitė, šiaip įnamė ar kaimynė. Jeigu tęstum abrozdelių liniją, toje vietoje virš Šventosios Šeimos trijulės turėtų atsirasti Dievo Tėvo veidas. Kurio, pasak Biblijos, niekas niekada nėra matęs. Kitas variantas – Šventosios Dvasios balandis. Popiežius Pranciškus vis prasitarėdavo atsargiai apie motinišką ir moterišką Dievo veidą. Dėl Dvasios moteriškumo būtų dar aiškiau. Seniai reikėjo evangelijose balandį ištaisyti į balandę. Spaudos draudimo laikais taip ir vadinosi viena mūsų maldaknygė – „Balsas balandėlės“. Žiūrint į tos moters rankas ir veidą, užteli pasitikėjimas Šventosios Dvasios dovanomis, užtarimu, paguoda. Kažin kaip sutampa vaidmenys.

Dabar metas pasakyti, kad ši nuotrauka yra iš pranciškonų vienuolyno rinkinių. Ją kartu su savo pamokslu

lą sąsiuviniais, mokyklos atestatu ir keliomis kitomis nuotraukomis paliko vienuolis tėvas Liudas. Jis yra tas nuotraukoje besišypsantis berniukas. Įdomu, kad panašiai šypsosi jis ir kitoje giminės nuotraukoje. Apsikabinęs šunį. Jau paūgėjęs, bet vėl šalia tėvų ir jaunesnės sesutės. Buvo aukštaitis iš Šimonių parapijos Kupiškio krašte. Nežinau visų jo šeimos aplinkybių, bet karui baigiantis jis atsidūrė generolo Plechavičiaus Vietinėje rinktinėje. Galbūt dalyvavo mūšiuose. Vėliau – emigracija. Anglijoje dirbo kasyklose. Ilgainiui, aišku, nusibodo. Kas ir kodėl jį nukreipė į kunigus, o paskui – į pranciškonų ordiną, jis pats pasakodavo nebent juokais. Girdėjau, kad prie to prisidėjusi nelaiminga meilė. Nesunku įsivaizduoti. Kunigystės mokslus ėjo Romoje ir vis pasigirdavo, kad kartu su mūsų būsimu kardinolu. Kunigavo lietuviškose parapijose Kanadoje, ilgiausiai – Toronte. Ten slaugos namuose ir pasimirė. Auštant pirmajam advento sekma-

dieniui. Turėjo nuostabų balsą, bet ant scenos nesiveržė. Nuo jo „Karvelėli mėlynasai“ net vyrai apsiašarodavo. Retkarčiais leisdavo sau nueiti į barą vienuolyno kaimynystėje ir išgerti bokalą „Guinnesso“ alaus su tikra puta. Kad neužmirštų Anglijos. Dar visą gyvenimą jam buvo įstrigę angliškas *fish and chips* davinytis laikraštinių popieriaus tūtelėje. Keldavosi kasdien kuo anksčiausiai, kad užkaistų vienuolynui kavą ir parneštų iš kiosko laikraščius. Daugybę metų šitaip. Su ta kava ir laikraščiais liudijo Kristaus prisikėlimą tikriau nei bet kokie pamokslai.

Yra ką prisiminti iš tėvo Liudo pranciškoniško stiliaus, nepanašaus į tą, kuris dominavo vienuolynuose. Toronte gyvenome po vienu stogu beveik trejus metus. Jei neklystu, jis niekada nebuvo grįžęs į savo Šimonis aplankyti artimųjų. Turbūt nenorėjo gaudintis. Prašydavo atvežti jam iš namų tai pepinų veislės obuolių, tai lietuviškų lašinukų, bet kažin ar puldavo valgyti. Pasidžiaugdavo, ir tiek. Atgal į Lietuvą siūsdavo giminėms savo sutauptų pinigėlių. Tiek jų ir turėjo. Perka loterijos bilietą ir garsiai planuoja, kad išlošęs dvidešimt milijonų pernakvos naktį ant pinigų maišo, o iš ryto nuneš viską vienuolyno viršininkui.

Jo linksmas būdas, manieros, amžini anekdotai iki šiol buvo man mįslė. Kai klausdavau, iš kur visa tai, jis sakydavo, kad iš kaimo bernų. Kažkiek tiesos turbūt yra. Bet kai dabar matau nuotraukoje tą vaikišką veidelį, šypseną, žvilgsnį, kuris nepasikeitė per aštuoniasdešimt metų, suprantu, kad viskas plaukė iš kito šaltinio. Tėvas Liudas per savo gyvenimą taip ir nesuaugo. Liko amžinas vaikas, trumpakelnis berniukas, krečiantis šposą po šposo. Greičiausiai ir jo kunigystė, ir vienuoliškas abitas buvo tie patys šposai. Ir kodėl negalėtų būti? Argi nėra evangelijose, net Kalno pamoksle žaismės? Ar neliepė Viešpats neperkreipti veido, nevaidinti, nesusiurkšminti? Pagaliau – ar nėra liepta būti kaip vaikai, kad patektume į Dievo karalystę. Šioje vietoje tėvui Liudui pasisekė kaip reta: jis niekada kitoks ir nebuvo. Daug poetų už tokią galimybę siūlė atiduoti visa, ką buvo užgyvenę, iki paskutinio siūlo, tačiau į vaikystę taip ir negrįžo.

Dar sykį metu žvilgsnį į atvirą langą ir moters veidą jame. Moteris (o gal tikrai Šventoji Dvasia?) rymo ten dėl to, kad gavo užduotį sergėti tą vaiką. Neleisti, kad trumpų kelnų laimė būtų prarasta.

ETF & Chill: mitologija pagal Barthes'ą

Galimybė nutraukti kaupimą antroje pensijų pakopoje ir atsiimti įmokas bei jų sugeneruotą investicinę gražą sukėlė rezonansą. Į diskusijas įsitraukė visi: politikai, ekonomistai, fondų valdytojai, gyventojai, kurie kaupė, ir tie, kurie niekada to nedarė. Diskursas tapo toks tirštas, kad neišvengta paradokso: atrodo, kad tema yra gyvybiškai svarbi, bet tuo pat metu nebeturi jokios reikšmės. Atsiėmusi struktūrinė įtampa ne(bė)ra susijusi su pinigais. Diskursiniame triukšme ryškėjanti perskyra tarp skirtingų socioekonominių mitologijų skausmingai atskleidžia, kad jos nebegali koegzistuoti. Todėl, analizuojant šią priešpriešą, tenka griebtis dekonstrukcijos. Roland'o Barthes'o „Mitologijose“ (1957) aprašyti įrankiai leidžia permąstyti pasyvaus investavimo struktūrą ir joje atsiveriančias įtampas, kurios ir sudaro debatų dėl pensijų sistemos šerdį.

Mito struktūra

Barthes'as mitą suvokia struktūralistiškai, kaip įtampa tarp kalbos ir tikrovės. Tai metakalba, pajėgi pasisavinti natūralios kalbos struktūras ir jas instrumentalizuoti (Roland Barthes, *Mythologies*, vert. Annette Lavers, New York: The Noonday Press, 1991, p. 110–115; toliau tekste pateikiama tik puslapio nuoroda). Filosofas dekonstruoja, kaip mitas paslepia prieštaravimus, struktūrinei įtampai suteikdamas ideologinį pavidalą. De Saussure'ui nėra jokio tiesioginio ar būtinio ryšio tarp garsų *k-a-t-ė* ir fizinio katino, tupinčio kam nors ant kelių. Pasak Barthes'o, mito struktūra šį reikšmių arbitralumą išnaudoja savo turiniams įtvirtinti. Kadangi mite kiekvienas ženklas pasirenkamas tikslingai, kiekviena reikšmė pradeda atrodyti natūrali. Todėl „mitas vienu metu yra ir prasmė, ir forma, pilnas iš vienos pusės ir tuščias iš kitos“ (p. 116). Pilnas, nes kaip dėlė perima visos istorinės (ir gamtinės) tikrovės svorį, bet tuščias, nes gali įsiurbti bet kokius turinius, priversdamas juos paklusti sava logikai.

Kurdamas pasakojimą, mitas veikia kaip nepastebimas filtras, pro kurį žvelgiame į tikrovę: vienus turinius paryškina, kitus paverčia nematomais. Barthes'as išpėja, kad čia ir slypi didžiausias pavojus: mitas nieko neslepia; jis nesiekia panaikinti realybės (tai būtų lengvai pastebima), priešingai – jis bando ją iškreipti ir šį perdirbtą tikrovės simuliacrą įtvirtinti kaip neginčijamą tiesą. „Todėl mitui paaiškinti nereikia pasąmonės“ (p. 120): jis neatveria jokių paslėptų tiesių; jo veiklos sfera apsiriboja reiškinų paviršiumi. Mitas įbruka naratyvą, kurį natūralizuoja kaip neišvengiamą gamtos dėsnį, todėl mitas atrodo tikras, o visa kita – nenatūralu ir nelogiška. Tai paradoksalu, nes tikrovę išduoda būtent jos nenuoseklumas.

Ši dinamika ryškėja analizuojant *Exchange-Traded Funds* (ETF) – biržoje prekiaujamus fondus. Sukurti kaip priemonė liberalizuoti akcijų rinką, sudarant galimybę įsitraukti smulkiesiems investuotojams, neturintiems pakankamai laiko ir žinių, ilgainiui jie nutolo nuo pirminės savo idėjos. Net ETF pradininkas Jackas Bogle'as prieš mirtį perspėjo apie galios centralizaciją keliuose fonduose ir su ja susijusias rinkos manipuliacijas prisidengiant pasyvumu ar diversifikacija. Pirminė ETF idėja atitiko kapitalizmo ideologiją: tai buvo priemonė, kurią sudarė įvairūs aktyvai (akcijos, obligacijos), jų įsigijimą ir pardavimą už nedidelį mokestį turėjo administruoti fondo valdytojai. Tai reiškia, kad nusprendus įsigyti ETF yra perkama dalis fondo, t. y. pirkejas įsigyja mažytę kiekvieno fondo valdomo turinio vieneto dalį taip išvengdamas rizikos, jog vienai įmonei bankrutavus praras visas investicijas. Todėl investuotojui nebereikia priimti jokių sprendimų: belieka patogiai įsitačius *čilinti* kantriai laukiant, kol investuoti pinigai užaugs.

Iš pirmo žvilgsnio *ETF & Chill* mechanika atrodo pagrįsta neoliberalios rinkos taisyklėmis – dalyvis perveda pinigus, fondo valdytojai juos nukreipia į verslus, šie pinigai panaudojami sėkmingai plėtrai, leidžiančiai generuoti pelną ir jį perskirstyti investuotojams. Tačiau ši logika komplikuojasi, suvokus, kad ETF rinka tapo metastruktūra, praradusi tiesioginį ryšį su tikrove. Verslai bankrutuoja, praranda aktualumą, patiria krizes ir nuosmukius, jie yra veikiami sociokultūrinių įtampų, ekonominių ciklų, tačiau visa tai pranyksta fondų ataskaitose. Net ir fondų valdytojai nebeturi galios spręsti – jie pasyviai seka pasaulinių indeksų (pvz., S&P 500) algoritmus, suspenduojančius tikrovę. Visas dinamiškas, nuolat kintantis socioekonominis laukas redukuojamas iki vienintelės, mantra tapusios frazės: *istorinė fondų graža siekia 10 proc.*, o ją dažnai palydi euforiški memai *to the moon* ar *stons only go up*.

Barthes'as teigia: mitas – tai gryna ideografinė sistema, čia formas vis dar motyvuoja jų reprezentuojama sąvoka, tačiau neišnaudojamos visos šios sąvokos vaizdavimo galimybės (p. 126). Ekonomika, sociologija, istorija, asmeninių finansų planavimas redukuojami iki memų, nepaliekančių vietos reikšminiams niuansams, nereika-

laujantiems jokių kompetencijų, neinicijuojantiems jokio veiksmo. Todėl vienas vaizdiny tinka visiems fondams, visoms rinkoms, visoms situacijoms. Ironija puikiai jaučiama ir ji nėra atsitiktinė, priešingai, ironija yra integrali šios mitologijos dalis. Analogišką struktūrą ir joje ryškėjančią imunizaciją Barthes'as aptaria kalbėdamas apie margariną (p. 40–42). Mes juk puikiai žinome, tepus riebalų mišinys nėra toks gardus kaip sviestas, tačiau reklamose sakoma, jog jis – *beveik* toks pat skanus, *tik* racionalesnis pasirinkimas. Paskutinę sekundę nuo diskvalifikacijos išgelbėja racionalizacija, sutelpanti į *ir vis dėlto*. Šitas *bet* momentas leidžia atmesti tai, kas neabejotinai tikra (somatiką, logiką, kompetencijas) ir tikrumu paversti antrinę metasistemą (ekonomiškumą, rinką, virtualią bendruomenę). Radikalizuojama pasitelkiant ironiją – viskas yra tik juokai, tačiau juokas po truputį praranda savo kritinę potencialą, įtvirtindamas nuogą ideologiją. Tai, kas anksčiau juokino, nes buvo ambivalentiška ir truputį *cringe*, dabar tampa vienintele tikrovės substancija. Todėl tokioje struktūroje kiekvienas fondų kainos kritimas pasitinkamas su cinišku džiugesiu ir raginimu pirkti dar, tikint, kad, fondams neišvengiamai *atsokus*, pavyks *numušti* savo *dollar cost average*. Tai sistema, kuri instrumentalizuoja juoką, pašalindama jame slypinčią refleksiją.

Santykis su mitu

Mitas, nors ir turi universalią struktūrą, pats savaime nėra universalus. Tai komunikacinis gestas, numatantis konkrečią auditoriją, kurios ribos sutampa su mito galios lauku. Visgi tai nereiškia, kad mitas imanentiškas ir sau pakankamas, priešingai, jis visada siekia dominuoti ir tapti vieninteliu realybės pavidalu. Todėl diskurse vienu metu egzistuoja kelios mitologinės sistemos, konkuruojančios dėl diskursinės įtakos. Šią kovą ir matome stebėdami tai, kas vyksta su antros pensijų pakopos fondais. Viešajame diskurse bandoma suvaldyti nerimą ir jį redukuoti iki binarinių opozicijų: *finansiška* raštingi vs. *neišsilavinę*, žemas pajamas gaunantys vs. aukštas pajamas gaunantys, regionai vs. miestai. Mitinės struktūros šias opozicijas paverčia kovos įrankiu; jos dėl savo naratyvinio potencialo atrodo prasmingos tiek vienai, tiek kitai pusei. Kultūrinis diskursas tampa žaidimų aikšte, kurioje egzistuoja tam tikros taisyklės. Kiekviena pusė tikisi nutempti virvę į savo pusę: iš pradžių naudodama argumentus ir įtikinėjimą, o jei tai neveikia – bandydama pergalę iškovoti jėga. Ši kova, vykstanti dėl ideologinių turinių, persikelia į metadiskursą, todėl viskas vienu metu ir gyvybiškai svarbu, ir nebeturi jokios prasmės. O reali galia cirkuliuoja anapus, smulkiesiems investuotojams neprieinamose sistemose.

Mitai siūlo tapatybę, tačiau ji pasiekama tik tuomet, kai redukuojamas individas. Mitologija prasmės neištrina, ji ją iškraipo. Todėl prasmę galima sugrąžinti, tačiau tik skausmingai dekonstravus mitologiją ir rekonstravus pirminės kalbos lygmenį, slepiantį prieštarinę žmogiškąją būti. Barthes'as teigia, jog mitas nėra nei melas, nei prisipažinimas: tai reikšminis poslinkis (*inflection*) (p. 128), natūralizuojantis tikrovės interpretaciją. Todėl svarbu sugrįžti prie klausimo, kurį išskėlėme pačioje teksto pradžioje: ką atskleidžia aštrios diskusijos apie antrą pensijų pakopą? Nupūtus visą mitologinį ūką tampa skausmingai aišku, jog šios diskusijos ne apie pinigus; jos atskleidžia skirtingas realybės interpretacijas. Mitai istoriją paverčia gamta, t. y. antrinė metasistema tampa vienintele mums pažįstama realybe. Visa mūsų būtis sustingusi nuolat slenkančiame „čia ir dabar“ ir būtent šis sukaustantis judėjimas ištrina ateities perspektyvą įkalindamas mus dabartyje. Šiame pjūvyje ir galima rasti atsakymą, kodėl antros pensijų pakopos griūtis išskyla kaip

kultūrinė katastrofa. Jos griuvėsiai padalina visuomenę į dvi dalis: tikinčius galimybę oriai gyventi kažkada ateityje ir tuos, kuriems orus gyvenimas niekada nebuvo reali galimybė.

Barthes'as teigia, jog mitai prasmę paverčia forma (p. 131). Šiame kontekste mitologija tampa beveik nematoma, nes turiniai, kuriais manipuluojama, ne tik peržengia natūralią kalbą, jie yra absoliučiai metakalbiniai, absoliučiai virtualūs. Todėl norint dešifruoti *ETF & Chill* mitą, nepakanka grįžti prie fizinių objektų, reikia žengti dar toliau dekonstruojant abstrakčius darbo ir laiko terminus, kurie – nors ir yra tikrovės modusai – visada ideologiškai įkrauti, todėl veikia kaip pirminis, nors ir nenuoseklus mitas. Pasikliaunantys pasyvaus investavimo strategijomis tiki kapitalo (mito)logika, sakandė, jog sistemingai taupant pavyks peržengti klasinį slenktį ir pereiti į kitą sistemą, kai *pinigai pradeda uždirbinėti pinigus*, t. y. pavyks išlaisvinti asmeninį laiką darbą perkėlus kažkam *kitam*. Ši mantra, tapusi subjekto pakaitalu, panaikina galimybę *kitą* suprasti antropomorfiškai, taip paslėpdama moralines ir etines dilemas, kurios neišvengiamos siekiant minimalizuoti darbo poreikį. Mitas įtvirtina socioekonominio mobilumo iliuziją, kuri *kažkada* materializuosis per tikrą fizinį darbą ir finansinę discipliną. Tikima, kad pastangos galiausiai atsipirks ir leis sugrąžinti savo laiką. Tokią mitologiją Barthes'as pavadina *petit-bourgeois* ideologija.

Vis dėlto šalia egzistuoja ir kita mitologija, kurios esminis bruožas yra materialumas; ji nepasitiki viskuo, ko negalima paliesti. Barthes'as ją pavadina proletariato logika. *Petit-bourgeois* nenori etikečių ir siekia, kad jų mitologija įsitvirtintų kaip norma (tai atspindi daugumą profesionalų parengtų publikacijų apie antrą pakopą), o *proletariato* egzistencijai reikia *bourgeoisie*, nes tik paneigdami buržuazinę mitologiją jie gali formuoti savąjį tapatybės mitą (todėl ši mitologija dominuoja komentarų sekcijose). Kraštutinis materializmas teigia, jog pasyvus investavimas turi tiek pat logikos, kiek Pinokio bandymas užsiauginti pinigų medį, nesvarbu, kad visi fondai sugrąžins daugiau, nei buvo įmokėta. Ir vis dėlto šis skepticizmas nėra susijęs su išsilavinimu ar jo stoka, jis pagrįstas gyvenimiška patirtimi sistemoje, kurioje niekas iš niekur neatsiranda, tačiau lengvai išnyksta: gyvenama nuolatiniame baimėje, jog *kažkas* bando atimti tai, dėl ko buvo taip ilgai vargta. Tai kitas *ETF & Chill* spektro galas. Ši mitologija atsisako pripažinti bet kokią veiklą, kuri neatitinka materialaus darbo sampratos. Todėl biurai, įkūnydami viską, ką ši mitologija atmeta, tampa prieš manifestaciją – žmonės *dirba*, gauna pinigus, tačiau *nieko* nesukuria. Ir, priešingai nei mano ją išpažįstantys, ši mitologija irgi nėra pirminė kalba, ji yra buržuazinės mitologijos negatyvas: norint atkurti pasaulio pirmapradiškumą, pirminiu taikiniu tampa ne korporatyvinės sistemos, o žmonės, bandantys jose išgyventi.

Dekonstruotas *ETF & Chill* mitas pirmiausia apnuogina kultūrinę impotenciją susitarti dėl bendros ateities vizijos. Kol viena visuomenės dalis *čilina* tikėdamasi šviesaus rytojaus, kita – įtariai žvalgosi ieškodama naujos grėsmės. Tokiame įtrūkyje ateitis suspenduojama, todėl nebėra bendras kūrybos projektas. Tai suteikia galią kapitalui egzistuoti savarankiškai, o jis, vilnydamas per algoritmus, ignoruoja ir nesiskaito su abiejų grupių lūkesčiais. Kai mitas praryja istoriją, lieka tik laukti: pirmiems – kad bent senatvėje pavyks išsipirkti nuvertėjusį laiką, antriems – kad atgavę pinigus galės juos materializuoti dabar, bent akimirksniu sustabdydami žaidimą, kurį jau pralaimėjo.

– AGNĖ AMBRAZAITĖ –

Paprasta pašto dėžutė

„ŠIAURĖS ATĖNUS“ gaunanti pašto dėžutė

Naujais 2026 m. nauja „ŠIAURĖS ATĖNŲ“ kaina – 2,20 €.

GERIAUSIA-PRENUMERUOTI!

Čia nėra nieko intelektualaus

*Namai buvo teorinio atmetinumo objektas; ilgainiui jie tarsi savavališkai transformavosi į keistą prietaisą, turintį suburti visa, apie ką kalbėti nedera ar ką verčiau pamiršti. Šimtmečiais namai tebuvo „likutis“: tai, kas lieka pasibaigus spektakliui, visuma to, kuo taip ir nesugebėta dalintis su kitais.**

Emanuele Coccia

Už staltiesių ir paklodžių

Ar pasakojimas apie namus turėtų prasidėti nuo to, kaip jautėmės gimdoje? Bet kas gi drįstų prisiimti atsakomybę už tokio pasakojimo autentiškumą. Tad gal verčiau pradėti nuo vaikiškų slėptuvių pastalėse – erdvių, kurių sienas atstojo ne pagal paskirtį panaudotos užuolaidos, lovatiesės, paklodės, staltiesės. Jos kūrė paslapties, užsklandos, intuityviai suvokiamą teatro užkulisių etiką ir estetiką. Ji buvo dviguba – statinio vidui ir išorei. Prispausdavome šiuos tekstilės kūrinius ant stalo išdėliotais sunkesniais daiktai, audiniai nudrykdavo pažemiui, kreivomis raukšlėmis ir jų šešėliais kurdami namų karikatūras. Jie sudarkydavo nusistovėjusią namų tvarką, rutiną, menamą, sąlyginį būsto grožį, epochos, mados, skurdo ar pertekliaus primetą beskonybę ir funkcionalumą.

Tokių žaidimų palapinių laikinumas turėjo šventės ir išvairojo požymių: atsšvėsime, grįšime į savo tėvų namus prieš savo valią, mūsų palapinių neliks nė ženklo.

Pastalių prieblanda su jos paslaptimis tapdavo modifikuotu namų fraktalu. Ankštame prieglobstyje būdavome arti viena kitos, kvėpavome viena kitai į veidą. Šnabzdėdamosi uosdavome viena kitos seilių kvapą. Juokėmės iš niekų. Tuose namuose būdavo linksma. Vienas kitas daiktas ar žaislas, kuriuos priglausdavome tose vaikiškose palapinėse, nepajėgdavo mūsų užgožti, užuot konkuravusios tarpusavyje, tapdavome viena kitai svarbiausiais žaislais. Gyvomis lėlėmis, kurios mums įduotos ribotam naudojimui ir kurios bus netrukus atimtos. Tai buvo meilės projektas su praeinamybės, galbūt ir mirties nuojauta. Argi ne namai yra viena tų vietų, kuriose mirštama? Dar neturėjome žodžių viskam įvardyti. Vadinome tai tiesiog namais. O gal tai tik kitas žodis meilei įvardyti. Nesvarbu, kad apsinešęs statybų dulkėmis, aplipęs nematomomis patalinėmis erkutėmis, įveltas į automatinę kasdienybę – vis dar veikli kulka, nors ir žaisliniame šautuve.

Ugnikalnis futliare

Namai, kaip saugesnė ir paslaptingesnė, daugiau laisvės leidžianti pasaulio dalis, rūpėjo ne vien mergaitėms. Berniukams tai buvo tvirtovės, slėptuvės medžiuose, rūsiuose, statybvietėse. Negyvenamų namų užkaboriai, palėpės, griuvėsiai. Ten jie galėjo būti indėnais, piratais, kareiviais. Kovotojais prieš blogį ar prieš kankinančias taisykles. Įsivaizduojamuose prieglobščiuose juos siejo brolystės ir įsivaizduojami kareivinių ryšiai. Augant kai kuriems jų tai virsdavo garažine kultūra, būdinga sovietmečiu, – su pasididžiavimu serviruojamos išgėrinėjimo ritualų priemonės, pusnuogių gražuolių iliustracijos, svajonių automobilių atvaizdai ant sienų, automobilinės alyvos, degalų ir dar kažin kokie panašūs kvapai.

Günteris Grassas savo autobiografinėje knygoje „Svogūno lupimas“ aprašo vaikystės metais jam svarbų namų kampą, kuriame pasaulis nutildavo ir kur jis galėdavo būti tik savimi. Ar turėtų stebinti, kad ilgainiui ši kampo vizija išaugo į rašomąjį stalą, vakarais jaukiai apšviestą stalinės lempos? O gal tai reikštų, kad suaugę – daugiau ar mažiau nesąmoningai – siekiame įgyvendinti vaikystėje patirtą arba išsiilgtą namų modelį?

Visi tie namai, kuriuos patyrėme augdami ir bręsdami, buvo arba turėjo būti erdvė, tinkama pasislėpti, kur galima ar bent jau geidžiama jaustis apsaugotam nuo išorės pasaulio, veikiančio pagal kokias nors scenos ar spektaklio taisykles. Laisvės nuo taisyklių impulsas nebūtinai išsiveržia griaujamąją jėga, nors galimas ir Emanuelės Coccios reginio aprašymas, kuriame namai vadinami ugnikalniu, išmetančiu į planetą alternatyvų erdvėlaikį, nežemišką tikrovę. Ar toks ugnikalnis negalėtų būti dar vienas, tik kitoks spektaklis?

Bėgant nuo socialinės ar politinės scenografijos diktuojamos tvarkos, atskiri kambariai ar papildomą privatumą kuriantys tų kambarių kampai kartu su kitomis slėptuvėmis buvo laipsniškai išsipildančios erdvės. Jose išorė daugiau ar mažiau priartėdavo prie vidaus. To, kas vyko galvoje.

Reikėjo laiko suprasti, kad tikrieji namai ar bent jų galimybė esmingiausiai yra įsikūrusi būtent galvoje. Ar ne šis suvokimas kadaise, jaunystės metais, blykstelėjo vizija, kad geriausias prieglobstis būtų paprastas, patogus higieniškai apšildomas futliaras, kuriame galėtum išsimiegoti ar kiek panorėjęs vartytis lovoje su knyga? Akimirkomis tai atrodė tobuliausias išorės ir vidaus harmonijos sprendimas, kūnui ir minimaliems jo poreikiams beveik sutampant su galvoje išsipildančiais maksimaliais mąstymo laisvės pavidalais.

Ar tokio futliaro, arba japoniško kapsulinio viešbučio, atvaizdą buvau mačiusi kokioje nors ano meto publikacijoje? Studentiškais metais man asmeniškai reikalingi daiktai tilpdavo į vienintelę bendrabučio spintose lentyną. Toks pasirinkimas, o gal ir aplinkybių nulemta padėtis keistu būdu keldavo pasididžiavimą. Jaučiausi lengva, paprastai, nesunkiai kilnojama, be vargo išlaikoma. Vaizdavausi tai kaip laisvę nuo daiktų ir perteklinių poreikių. Tokia buvo mano ugnikalnio futliare vizija. Kūriau ją kaip opoziciją kitų žmonių alkiui turėti ką nors daugiau, nei reikia gyvybei ir minčių laisvei išsaugoti. Iki šios dienos tai niekaip nedera su kai kurių pasakotojų – liudininkų ar neatsakingų vėlesnės epochos interpretatorių – teiginiu, koks siaubas buvo gyventi sovietmečiu. Tarsi tada būtume buvę benamiai ar savo galvoje save vien tik žalojantys personažai, nepagydomi luošiai. Kažkam turbūt vis dar esame panašūs į kiborgus su smegenyse įdiegtais kontrolės prietaisais, o ne išsaugoję vidinės laisvės gebėjimus žmonės. Ar kai kurie iš mūsų nebuvo juo laisvesni savo galvoje, kuo stipriau buvome spaudžiami iš išorės? Gyvendama provincijoje interneto ir socialinių tinklų priešaušrio metais dažnai pagalvodavau apie originalių vizijų, gimstančių iš socialinės izoliacijos, potencialą: išorinės informacijos skurdas, panašiai kaip ir dykuma, gali tapti puikia terpe naujoms, neregėtoms, o kartais ir labai atsparioms gyvybės formoms ar pasauliams.

Sužnaibyti, bet gyvi

Bet ar turėjau šalia ką nors gyvą, kam būčiau nuoširdžiai patikėjusi šį savo vaizdinį tarsi brangenybę, atvirumo dovaną? Suprantama, tokią dovaną būtų reikėję paaiškinti, o tai būtų reiškę dar didesnį atsivėrimą, sluoksnis po sluoksnio, galbūt tai būtų atitikę vieną iš begalybės projekcijų. Kas būtų galėjęs mane įtikinti, kad tokia kryptis įmanoma, prasminga, bent pakenčiamą ne vien tik man, bet ir kam nors kitam? Mandagios ir patogios bet kokio socialumo formos kuria vienokį ar kitokį saugumą, jos yra amortizatoriai tarp „aš“ ir bent šiek tiek kitoniškai nei „aš“ pasireiškiančio „kito“, tarp savasties ir neįprastos, bauginančios kitokybės. Reikėjo laiko, kad socialumas man atsiskleistų ne vien kaip grėsmė laisvei ar individualumui. Teko pagyventi bent keletą dešimtmečių, kad išvysčiau pasaulį persmelkusį bendrumą, organizuotumą, grupavimąsi pagal neabsoliutų panašumą, reikalaujantį nuolatinių individualumo aukų, taip pat ir vienos rūšies laisvės aukų ant kitos rūšies laisvės altorių. Socialumą, turintį miškų, laukų ir jūrų grožio.

Ar praregėti, išvystant daugybę tokių vienas už kitą gražesnių, žodžių auksu išpuoštų altorių, buvo palaima? O gal prakeikimas? Ir kada gi tai prasidėjo? Gal tada, kai dviese su gražiaake kolektyvinio sodo kaimynų mergaite įsitaisėme žemoje sodo namelio palėpėje ir ji – dėl jau iš atminties išdilusių priežasčių, o gal ir be aiškios priežasties – pradėjo mane skaudžiai žnaibyti? Apynaujės pastogės gegnių mediena buvo šiurkšti, tačiau ji kvėpėjo namais, ir tuose namuose, kaip ir kituose, nepavyko išvengti skausmo. Atokvėpį nuo smurto – jis atrodė nesuvokiamas – galėjau išsikovoti tik pagąsdinusi niekada nebedraudauti. Galbūt pritaikiau atsakomąjį, gynybinį smurtą? Ar jį tik susapnavau, nedrįsdama skriausti mažesnio už save? Kaip paaiškėjo, namuose, kuriuose slepiamasi nuo primestos išorinės tvarkos ir spaudimo, taip pat reikalingi įstatymai, derybos, politika, valdžia, manipuliacijos ir namų turinys gali būti gerokai drumstas.

Būti savimi: argi tai ne juokinga?

Namų neskaidrumą teko patirti ir vėlesniais laikais, kai kviesdavomės viena kitą į namus nakvynei tėvams išvykus. Repetavome gyvenimą dviese, intymumą, tarsi pratęsdamos vaikiškus žaidimus palapinėse, iš kurių išaugome. Iki šiol prisimenu ankštą lovą draugės kambarėje, šalia guolio – rauplėtą, nugarą brozdinantį krokodilišką radiatorį, žemėn šliaužiančią beformę

pagalvę, mano namams neįprastą patalų kvapą. Jis man neatrodė geras. Vėlgi – rytą mano namuose, kai vienoje iš sustumtų dviejų lovų, kurioje liko nakvoti draugė, paryčiais išgirdau garsėjančią dejonę. Teko kviestis draugės mamą, o tada ir greitąją, galiausiai ligonei buvo nustatyta rimta liga, encefalitas. Mano namai tapo scena, kurioje maišėsi vidus ir išorė, kur mano vaidmuo tapo nebesuvokiamas, netgi neberekalingas. Labiausiai prisimenu siaubą, patyrus, kaip sveikas žaidimų draugas ūmai virsta kažkuo nebepažįstamu, svetimu, kenčiančiu, reikalingu pagalbos, savo bejėgiškumu tarsi veidrodyje atspindinčiu tavąjį neįgalumą pagelbėti, savotišką meilės gėdą, įprastos komunikacijos pertrūkį, namų idilės žlugimą.

Tai buvo ta pati draugė, viena iš artimiausių, vieną gražią dieną visiškai nekaltai pasijuokusi iš mano trečius metus dėvimo mamos megzto „rudo megztnio“. Juokėsi iš jo kaip aiškiausio nuobodulio, neišradin-gumo, skurdo liudijimo, o galbūt pasikartojimo, dažniausiai juokingo vaikams ir būdingo komedijoms. Jai nekilo mintis, kad tai mėgstamiausias tavo namų drabužis, su kuriuo jauteisi dailus, sau pakankamas, išsipildęs, buvai savimi, jauteisi namuose. Galų gale tai netgi nebuvo rudas megztnis, jį mačiau kaip gražios ochros spalvos rūbą.

Mudvi abi vienodai nežinojome, kas tai yra „būti savimi“. Betgi dabar, kai manome žinančios: įsivaizduoti, kad gali būti pats save sukūręs, nuo nieko nepriklausomas, – argi tai ne juokinga? Pasijuokiau tada kartu su drauge, vargu ar nuoširdžiai, o vis dėlto paradoksaliu būdu suvokusi, kad būti savimi nebūtinai ir ne visada yra namų savybė. Kiek užtruko suvokti, kad sykiomis privalu tokios prabangos atsisakyti, puoselėjant erdvę, kurioje buvimo savimi projektą įgyvendinti ne vien tu, o dar ir kas nors kitas? O gal tai tik dar viena buvimo savimi pozicija? Juk ar negalėtų būti, kad namai tėra dar viena vieta ir dar vienas laikas, per kuriuos skleidžiasi „aš esu tu, o tu esi aš“ kosmosas? Pasak E. Coccios, mūsų namų neišbaigtumas „niekada nėra grynas architektūrinio ar estetinio pobūdžio – jis visada pirmiausia yra etinio pobūdžio“, ir „neįmanoma mąstyti ir kurti namų nemąstant ir nekuriant meilės“.

Juokas, arba meilės forma

Bet ar mano draugės juokas, pastebėjus mano pasikartojimo, arba būdo, kuriuo jai apsireiškė mano rudas megztnis, komiškamą, nebuvo viena meilės išraiškų? Kiek anksčiau mudvi abi juokėmės iš bemaž to paties – mūsų matematikos mokytojos diena iš dienos dėvimų vis tų pačių drabužių – pilkšvai alyvinės trikotažinės palaidinukės ir juodo sijono. Šiandien abejoju, ar ir tada juokiausi iš širdies – negi toji netekėjusi, šiek tiek švepla mokytoja tvirtomis kaimietės blauzdomis nebuvo mano kitas „aš“? Ji buvo panaši į mane labiau, nei būtų prireikę tapatintis tiek su ja, tiek su namais, kuriuos per-tėikė mūsų drabužiai. Žygiuojant ta pačia kryptimi kartu su E. Coccia: „Galčiausiai dėl drabužių mes neišeiname iš namų: nešiojamės namus su savimi, pavertę antrąją oda. Dėl drabužių namai perkeičiami iš begalinės talpyklos į lanksčias ir subtilias judėjimo priemones, per kurias filtruojame pasaulį. Priešingai, per drabužius – jų mobilias ekstruzijas – namai liaujasi buvę privačia bei nematoma erdve ir tampa viešu individualios esaties reginiu, nuolat judančiu ir keičiančiu veidą.“

Kokius namus savo drabužiais reprezentavau laikais, kai mamos bendradarbės vyras, mano paauglystės metais turėjęs darbą karo dalinyje, man parūpino „plašč-palatką“, arba karišką apsiaustą-palapinę, iš kurios vėliau pasiuvome madingas platėjančias kelnes ir liemenę? Mano namuose niekada netrūko karo elemento. Turbūt natūralu, kad neapsiėjo be jo ir mano puikūs kostiumas. Brezentinių kelnų mada turbūt irgi reišė šį tą reikšminga visai epochai – ir visai nesvarbu, ar tai suvokėme.

O kuo gi tada virto mano galvoje išsitenkantys namai, kai žengiau per miestą, prisidengusi persiūta „plašč-palatka“? Grožėdamasi savimi pačia – kuo buvau labiau: išsiskleidusia gėle, nesąmoningai trokstančia būti apdulkinata ir užmegzti vaisių, ar vis dėlto karišku kumščiu, gražiu dėl savo stiprybės, ištvermės, užsigrūdinimo, gebėjimo įsilieti į tikslingą žmonių grupę, ap-rūpintą kolektyviniu tikslu, kolektyvine madingo rūbo samprata, kolektyviniais benamių namais?

Nukelta į p. 14 ►

* Emanuele Coccia, *Namų filosofija: namystės erdvė ir laimė*, iš italų kalbos vertė Toma Gudelytė, V.: Hubris, 2025, p. 164.

VALDIS ATĀLS

Poetas ir kiaulė

Valdis Atalas (tikr. Vladimirs Šatrovskis, g. 1950) – latvių bardas, poetas, rašytojas, tapytojas, restauratorius, židinių meistras. Baigęs profesinę techninę vidurinę mokyklą dirbo statybininku, dažytoju ir kt. darbus. 1978 m. buvo nuteistas už antitarybinę veiklą (oficialiai – už banditizmą, realiai – už Vizmos Belševicos poezijos propagavimą), Penkerius metus kalėjo griežtojo režimo pataisos darbų kolonijoje Tiumenės srities šiaurėje.

Nepriklausomybės laikais išleido muzikos plokštelių. 1996 m. debiutavo poezijos ir prozos knyga „Suvedžiotojo vadovas“ (*Pavedēja rokasgrāmata*); rinktinės „Ant statuso minties skardžio“ (*Uz domu stāvās kraujās*, 2018), autobiografinės apybraižos „Pragaro dangus“ (*Elles debesis*, 2018) apie įkalinimą Sibire autorius. Čia spausdinami tekstai versti iš Atalo knygos „Poetas ir kiaulė“ (2022).

Būkime pažįstami

Visą gyvenimą manyje poezija, muzika ir menas. Tai harmonizuoja mano estetinį pasaulio suvokimą ir gana sentimentalų charakterį. Nors kaip donžuanas klajoju nuo vieno meno prie kito, lieku ištikimas visiems menams. Aš nesivaržau su šių profesijų atstovais. Man svarbiausia – kūrybos džiaugsmas ir nuostaba.

Nors gyvenimas buvo tarsi sūpuoklės, netrūko dramatiškų nutikimų, pasaulio pažinimas per meną leido išsaugoti dvasinę ir fizinę sveikatą, drauge ir optimizmą. Mane visada domino kalbos stebuklas poezijai susiliejus su muzika, todėl ir dainuoju kaip įsimylėjęs meškinas, tai leidžia man išgyventi plačias jausmų gradacijas.

Kalba – sudėtingiausias žmonėms suteiktas instrumentas. Tik dauguma jos nesuvokia dėl nepakankamos informacijos. Kaip sakoma: „Duok durniui kirvį, ir jis rankas išsinarins.“

Knyga „Poetas ir kiaulė“ – iš dalies biografinių humoristinių pasakojimų ir novelių rinkinys.

Humoras – tai proto žaidimas pagal sielos taisykles, o juokas – pasitikėjimas gyvenimu. Taip pat galima sakyti, kad tai mandagi proto išraiška – nepristok su savo išmintimi. Su svertima išmintimi nė vienas nebuvo laimingas. Mes esame pernelyg rimti, todėl ir mūsų klaidos yra rimtos.

Šią knygą rašiau su lengva saviironija, kad nepabosčiau pats sau ir būtų įdomu jums.

Poetas ir kiaulė

Gavau privatų pasiūlymą – istoriniame [Cėsių miesto] Princesių namo rūsyje įrengti Susirinkimų namus. Surinkau žinomus ankstesniųjų objektų statybininkus, bet brigada buvo mažoka. Norėdamas padėti išgyventi pakviečiau ir savo draugą poetą Eglą Barą.

Jo, kaip statybininko, sugebėjimais labai abejoju, nors jis ir stengėsi įtikinti, kad kadaise yra kažką mūrijęs, gal dar tebestovė, jeigu nesugriuvo. Turėjau vilties, kad jis per laiką įgus. Stūlėsi ir kiti norintieji, nieko sunkesnio už šaukštą rankose nelaikę, bet, kartą namuose klįjavę tapetus, įtikinamai vadino save profesionaliais statybininkais. Aš buvau nuolankus, supratau, kad daugeliui tai vienintelė išgyvenimo galimybė, priėmiau į brigadą tikėdamasis jų pakilimo iš nuopuolio.

„Diena be alkoholio“ – toks buvo mūsų brigados šūkis, tam buvo savų priežasčių, tad reikėjo atsižvelgti į kylančias iš jų sąlygas. Sutarėme, kad tas, kuris iš brigados dėl apsvaigimo ar pagirių nepajėgs kokybiškai atlikti darbo užduoties, bus atleistas iškart nieko nemokant, net dienos atlyginimo.

Kad sveikas protas nepradėtų protestuoti, šį nestandartinį brigados klimatą reikėjo išlaikyti, nes viršum mūsų aukšto veikiantis tuberkuliozės dispanseris dėl sugedusios kanalizacijos buvo užliejęs visą rūšį. Per ilgus antisanitarinės situacijos metus Kocho lazdelė įsigyveno legaliuose pamatuose ir laukė mūsų, savo pacientų. Teko ne tik nusausti ir nukasti visą grunto sluoksnį, bet ir izoliuoti nuo žemės, išbetonuoti tvirtas grindis. Reikėjo nudaužyti visą sienų tinką ir tinkuoti iš naujo, idant būtų atsikratyta chloro smarvės ir apsisaugota nuo tuberkuliozės sukeliančių Kocho lazdelių.

Kas vakarą po darbo dezinfekuodavomės alkoholiu, organizuodami kolektyvinį džiaugsmą ir linksmybes, muzikuodami ir dainuodami. Sukūrėme vos ne komuną, nes mūsų bendruomenę dažnai papildydavo jaunos poetės ir poetai, tiesiog interesantai arba klajojanti, muzikuojanti bohema. Jiems leisdavome pernakti, buvome pakloję čiužinių. Kad ir kokio dydžio būrelis susiformuotų, visus aprūpindavome minimaliu užkandžiu, o kai kas trumpam net įsitraukdavo į brigados darbą.

Mes džiaugėmės gyvenimu ir laisve. Tiesiog ekspromtu gimė daina „Mano gyvenimas“ pagal Baro žodžius: „Kam vakaras užgesęs reikalingas, jei niekur nerandu aš savo ryto...“, ir ji tapo objekto himnu.

Buvo momentas, kai man prasidėjo sausas, spontaniškas, kutenantis kosulys, bet po kurio laiko liovėsi. Manau, Kocho lazdelė, pamačiusi mano juodus, prarūkytus plaučius, pasibaisėjo jais ir patraukė ieškoti švaresnių. Stebuklas, nė vienas nesusirgo, alkoholis ir mūsų optimizmas pasirodė esą geriausi vaistai ir antiseptikai.

Darbas buvo sunkus, kaip fronte, todėl to meto algos buvo didelės.

Baras, gavęs pirmą algą, sumanė nugirdyti visus kvartalo mėlynanosius ir dingti Rygos kryptimi. Sugrįžo po savaitės. Jo pagiringame veide žaidė šypsena – tarsi nieko nebūtų nutikę. Žinodamas sąlygas, jis nesirengė kibti į darbą; sekiodamas paskui mane pasakojo, kad pradžiuginęs savo senus draugus ir atradęs daug nestandartinių rimų.

Aš buvau nepermalduojamas. Skaudančia širdimi prašiau, kad jis atleistas. Valandėlę pasisukiojęs po objektą, jis paprašė kelių rubliaškiuklių sveikatai pataisyti ir pacitavo savo eilėraščių:

*Nuo epušės laikų
Poezija mane globos
Tiktai ne į kolūkį
Tą jungą vilkti
Pabudęs aš keliuosi
Ir rublio paprašau mamos
Kad šlovę pomirtinę
Šiandien galėčiau aš priimti.*

Baras buvo rimtai nusiteikęs imtis darbo, todėl pagailėjau, įdaviau kastuvų ir pasiūčiau prie betono maišyklės, kad užsidirbtų bent puslitriui. Po akimirkos jis kviečia si mane ir sako, kad aš galėčiau jam duoti pinigų dviem puslitriams, nes jis turįs „racionalizatorinį“ pasiūlymą – galėtų panaudoti rankų drebinimą: kastuvo plokštėje reikią išgręžti skylutes, tada galėsiąs iš karto išsijoti žvyrą tinkavimui. Tai išklaušęs, daviau jam pinigų ir draugiškai išlydėjau iš objekto.

Per pietus Baras vėl pasirodė beeiņas pro Princesių namą. Jo rankoje buvo tinklelis su mažyčiais paršiuku. Nuo svorio ištemptos kaproninės rezginėlės rankenos leido paršeliui eiti pačiam. Jo šnipas buvo įsispraudęs į maišelio akį, todėl čiukės kvykavimas buvo panašus į švilpimą.

Kilstelėjęs tinklelį, kad paršelio kojos nesiektų žemės, Baras sustojo ir mus nustebino.

– Matai, aš taisyčiau, turguje nusipirkau paršiuką ir imsiuos kiaulininkystės! – nuleidęs paršiuką ant žemės pakiliai paaiškino savo tikslą.

Mes visi apgailestavome, kad toks iškilus poetas ir šaunus linksmuolis persikvalifikuoja, bet nesistengėme prieštarauti šiam įkvėpimo pokyčiui. Baras paraleliai dirbo Pargaujos miškų ūkyje, kur, pasak jo, rinko kankorėžius ir ganė gyvates, o dabar pasuko į kiaulininkystę. Man tai atrodė nerimtai.

Laikas ėjo, darbai vyko. Praėjus daugiau nei pusei metų, vieną dieną baigiamų darbų objektą aplankė poetas kiaulininkas. Jau norėjau klausti, kokią šventę švenčiąs, kad toks įraudęs, bet jis aplenkė mane:

– Laidotuvės!

Ir plačiau atsakė į mano užjaučiamai nebylų klausimą.

– Kiaulės laidotuvės! Vakaraš vakar papjoviau!

– Koks tu man draugas, jeigu nei ausies, nei kojos neatnešei!

– Nebuvo ką nešti! Kas buvo, tai su skerdiku prisimindami kiaulė užkandžiaudami suvalgėme!

Baras ėmė kalbėti rimtu pasakotojo balsu ir demonstruoti apsvaigusio žmogaus gestus.

– Pasikviečiau skerdiką. Buvau pasiėmęs tris puslitriukus. Na, žinoma, tokiam smurtui truputį pasiruošėme: išsausinome vieną ir tada ėjome į tvartą. Skerdikas nieko nesuvokdamas paklausė: „Kur tavo kiaulė?“

Aš jam: „Žiūrėk už lovio!“

Jis išvydęs supyko, kad tokį mažą paršiuką reikės paskersti: „Būtum pats pasmaugęs, dėl tokio neverta peilį kruvinti!“

„Kaip, kodėl mažytė?“ – nesupratau. Matyt, tąkart man žemaugė kiaulaitė įbruko. Ėdė kaip pakvaišusi, bet neaugo. Visą ūkį buvo pasiruošusi suėsti! – vaizdingai aiškino Baras.

Nesunku buvo įsivaizduoti, ką reiškia „visas ūkis“. Tai: stalas, lova, rankraščiai ir tuščia tara. Ir galima numanyti, kad paršelis buvo tiesiog numarintas. Jei būtų pradėjęs lakti alkoholi, tada kurią nors dieną būtų tikęs „užkandai“.

Nevalingai tapau didaktiškas:

– Kiaulystė ir kiaulininkystė – tai ne sinonimai! Bent tai būtum išsiaiškinęs!

– Už šią įtikinančią akimirką! – atsiliepė Baras.

Kad netęsčiau šios jautrios ir jau iškalbėtos temos, pasiūliau seniai giliai širdy puoselėtą idėją:

– Tu dar ne visai paskendęs alkoholyje, turiu sumanymą ir prašymą tau: mūsų atnaujintuose Susirinkimų namuose surengsime tavo autorinį vakarą, kitaip tauta nesužinos, ką ji prarado! Žinau, tu niekada nesiveržei į sceną, bet yra žmonių, kurie myli tavo poeziją ir ją labai aukštai vertina. Pradžiugink bent juos ir mane. Tau reikės paklusti mano planeliui. Kartu įvyktų ir nuostabus objekto pašventinimas!

Tai ne pirmas kartas, kai man pavykdavo jį įkalbėti. Kartą jį aplankiau Pargaujos miškų ūkio būstinėje. Nuotaikai pakelti buvau pasiėmęs degtinės butelį. Žinoju, kad be degtinės neatrėšiu jo tylėjimo mazgo ir neišgirsiu jo naujausių posmų. Sėdėjome ant Gaujos kranto, Baras skaitė poeziją, ir mes, po truputį gurkšnodami iš butelio, mėgavomės gamtovaizdžiu. Ir lauke, ir širdyje buvo pavasaris. Per pokalbį prasitariau, kad pagaliau reikėtų išleisti jo poezijos knygą. Šią temą jau buvome kadaise lietę ir atsakymą nujaučiau. Abu supratome, kad tai iš esmės neįmanoma dėl jo, kalinio, biografijos.

– Tiktai po mano mirties! – Baras buvo tradiciškai kategoriškas.

– Aš tuo galiu pasirūpinti! Nesunku tave įstumti į Gaują, žinau, kad tu nemoki plaukti. Na, žinoma, su tavo pritarmu! Tada bent pasiteisins teiginys, kad menas reikalauja aukų! – pajuokavau apie galimą sprendimą.

– Nenoriu! Tai neestetiška – nuskęsti tokiame drumzliename vandenyje! – ironiškai atsakė Baras.

Kol narpliojome šią temą, mūsų dėmesį patraukė kitas upės krantas. Atvažiavo mašina, iš jos išlipo moteris, nusivilko drabužius, kaip varlė išsitiesė ant smėlio ir ėmė kaitintis saulėje. Ar iš tiesų ji nepastebėjo mūsų, sėdinčių atviroje vietoje, ar tyčia erzino mus savo nuogumu.

– Matai, ir ji nelenda į drumzliną vandenį. Ši gundanti veislė išsirengė mano akyse! Kažką nori pasakyti šis pavasarinis ženklas. Mielai išsiųsčiau jai laišką. Kažkada turėjau visą pašto ženklų kolekciją! – Baras, žvelgdamas į priešingą krantą, tapo poetiškai aktyvus.

Ta nuoga moteris, ko gero, buvo jo angelas sargas, nes mūsų eretišką kalbą pakreipė link draugiško susitarimo, kad gyvensime kaip tikri draugai ir pirmiausia išleisime to knyga, kuris pirmas mirs. Nepraėjo daug laiko, ir Baras tai įvykdė, aš buvau priverstas laikytis duoto žodžio.

„Ar parkritau? Ne, stoviu, prie žemės prisiglaudęs...“ – taip Baras rašė viename eilėraštyje. Tai jis įvykdė Lyguo naktį: prisivalgęs iš butelio „skabputros“, užmigo užliejamoje pievoje. Po prasidėjusios liūtis ji patvino, ir jis tenai nuskendo.

– Aš esu sudėtingas kaip nulis, – kartą ironizavo Baras. Todėl leidžiamai jo poezijos ir nuomonių knygai buvo nutarta duoti pavadinimą „Nulio supaprastinimas“.

Bet grįžkime prie planelio. Barui detalai papasakoju autorinio vakaro sumanymą. Nors jis iš pradžių spyriojo si, priešinosi, tačiau susitarėme.

Nuėjau į vietos milicijos skyrių. Tenai paaiškinau, kad su poetu sutarta ir gautas jo savanoriškas sutikimas tris dienas ir naktis praleisti išankstinio sulaikymo izoliatoriuje išsiblaivyti. Buvo sutarta, kad aš jam kasdien atnešiu maisto ir keturis butelius alaus. Kad įtikinčiau milicijos viršininką šio sumanymo istorine būtinybe ir estetinė reikšme, teko pasitelkti visą savo gražbylystę. Kai pradėjau deklamuoti kokį penktą Baro eilėraščių, jis neišlaikė ir sutiko leisti nepaprastą akciją. Po dvidešimt trejų įkalinimo metų šios trys dienos ir naktys Barui bus tokios paprastos kaip tris pirštus apšlapinti.

Viršininkas nenorėjo leisti atnešti alaus, bet aš primygtinai reikalavau, atseit be alaus Baro neprikalbinsiu.

– Tik apie tai – aš nieko nežinau!

– Sutarta! Ačiū!

Trys dienos buvo vieni rūpesčiai. Sukausi kaip linksmuolė skruzdėlė prieš šventę. Išankstinio sulaikymo izoliatoriuje kiekvieną kartą buvau supratingai sutinkamas su ironiškais šypsenėlėmis. Kameros prižiūrėtojas sakė jau pavargęs nuo poezijos antplūdžio, bet susidomėjęs leido laiką užtrukdamas kameroje ir drauge su Baru gurkšnodamas alutį.

Plane buvo numatyta, kad per autorinį vakarą ant Barui skirto staliuko stovės geriausias prancūziškas konjakas ir laikrodis, ir jis kas penkiolika minučių galėsiąs išgerti konjako taurelę.

Sutartą dieną į Susirinkimų namų salę, kur buvo susirinkę poezijos gerbėjai, milicijos seržantas atvedė Eglą Barą, nors aš norėjau, kad tai padarytų milicijos viršininkas, tokį pageidavimą buvau išreiškęs jam.

Aplodismentai!

Daugelio vakaro svečių veiduose šmėžavo suglumimo ir įtarimų šešėlis, ar tik Baro neareštavo ir poezijos vakaras neįvyks. Tačiau būgštavimai greitai išsisklaidė, nes Baro palydovas, kaip klausytojas, atsisėdo paskutinėje eilėje.

Iš bloknoto (64)

Vaikščioti po Vilnių bet kuriuo metų laiku – malonumas. Tą malonumą patirti galima įvairiai. Kartais – pasirenkant konkrečią kryptį, pavyzdžiui, Žvėryną, Užupį, Naujamiestį ar Sudervės kapinių rajoną, o kartais malonu tiesiog eiti gatvėmis mintyse prikeliant sluoksnius prisiminimų, per ilgą gyvenimą nugulusių čia ant kiekvieno akmens ir takelio. Kartais maršrutą galima pajvairinti pakeliui aplankant veikiančias parodas. O ir parodose kartais įdomu būti ne įdėmiu stebėtoju, bet einančiu be įsipareigojimo ir ieškančiu netikėto įspūdžio. Štai toks pasivaikščiojimas Vytauto Kasiulio dailės muziejuje, kur Zipporos Elders, žymios Nyderlandų menotyrininkės, kuruojamoje parodoje nedvedodama išsirinkau abstrakčias šveicaro Flurino Bisigo (g. 1982) skulptūras. Menininkas daugiausia gilinaisi į skulptūros poveikio aplinkai klausimus, jį domina, kaip skulptūra įsitvirtina architektūroje ir visuomenėje. Studijavęs šiuolaikinius menus – skulptūrą, dizainą, vizualiuosius menus – įvairiose Europos šalyse, dabar gyvena ir kuria Šveicarijoje. Jo sukurtos balto Kararos marmuro „galvos“ mūsų muziejaus ekspozicijoje perteikia kažkokį ypatingą santykį su dabartimi, pasauliu, vienu metu išreiškia norą ir slėptis, ir atsiverti žiūrinčiam. Kviečia liesti, glostyti, gal net kalbėtis. Tuo pat metu taurus marmuras ir autoriaus meistrystė savaip, netiesiogiai primena klasikinę skulptūrą ir kviečia su ja lyginti. Preciziškai nugaludinti ramių formų paviršiai, atrodo, dengia kažkokią paslaptį, kurią tu bandai įminti. Bisigas teigia, kad savo skulptūras ir piešinius suvokia kaip susikaupusių patirčių, emocijų, santykių portretus, kurie „svyruoja tarp gėdos ir baimės tapti matomi“; o tarp jam svarbių menininkų, architektų mini Manfredą Pernicę, Carlo Scarpą, Liną Bo Bardi, Constantiną Brâncuși ir kitus. Kaip apie ypatingą įkvėpimo, jausmų šaltinį Bisigas kalba ir apie Alpes, kurių apsuptyje augo.

Iš parodos „Nuolatinis judėjimas visiškai nurimus“ atidarymo. Gintarės Grigėnaitės / LNDM nuotrauka

Netikėtą įspūdį man sukėlė paroda Nacionalinėje dailės galerijoje – „Neįprastai daug šakelių“, kurioje varžosi dvi netolygios jėgos – didelių formatų rūstūs, giliaminčiai Igorio Piekuro peizažai ir Lidos Meškaitytės, likimo pažeistos moters, miniatiūros, kuriose (greta įprastinės kaimiško namo aplinkos) taip pat vyrauja peizažai; šiuos iš arti žiūrėti lankytojai gali pasišviesdami prie stalų įrengtais žibintuvėliais.

Kaip tie dailininkai atsidadė vienoje ekspozicijų salėje? Kas juos sieja? Man regis, pirmiausia – meilė savo žemei, aplinkai, poreikis apmąstyti savo gyvenimą ir laikmetį. Igoris Piekuras gyvenimo apmąstymams išreikšti pasirenka ištikimą liudininką – medį. Dailininko XX a. pabaigos kūryboje jauti dramatiškas ir kartu lyriškas nuotaikas, o pasirinkta miško, medžių bendrijos tema, skleidamasi per paslaptinę medžio gyvenimą, kelia asociacijų su pavienio žmogaus ir visuomenės išgyvenamais procesais, lūžiais, pasipriešinimu. Lidos Meškaitytės pasaulis – Mažosios Lietuvos, gimtojo Pašvenčio vaizdai – atviruko dydžio lape atrodo statiškas, savaip asmeniškias, idealizuotas: jos meilė gyvenimui reiškiasi per susikaupimą, rimtį, detalių įsižiūrėjimą į aplinką ir, svarbiausia, troškimą tai, kas jai brangu, išsaugoti. Atmintyje išskyla epizodas, kai mano Mama grįžo iš Meškaitytės parodos, kur susipažino su dailininke ir gavo iš jos dovanų visą atvirukų rinkinį. Pamenu, žiūrėčiau juos nustebinta to tapymo kruopštumo, precizikos ir meilės pasirinktai temai pojūčio. Ne vieną iš to atvirukų rinkinio anuo-

met išsiuončiau į Maskvą savo brangiesiems jaunystės draugams. Šiandien tai skamba paradoksaliai.

Aleksandra Jacovskytė mini savo jubiliejų. Samuelio Bako muziejuje veikia dailininkės jubiliejinė paroda „Teatras. Kostiumai. Eskizai“. Pasitinkant jubiliejų, ankstesniais metais buvo ir kitų renginių: regis, prieš metus, rudenį, – puikios portretų fotografijos knygos „Vilniaus veidai“ II tomo pristatymas Literatų namuose, sukvieta didelį gerbėjų ir vertintojų būrį; vasarą – mažytėje VDA tekstilės galerijoje mažųjų piešinių paroda (su gyvu, spontanišku aptarimu lauko kaviniėje), apie kurią jau esu rašiusi, visus patraukusi kameriškumu, betarpiškumu ir originaliu vaizduojamuoju pasauliu; o dabar eksponuojami teatro dailės pavyzdžiai, daugiausia kostiumų operoms ir baletams eskizai (1989–2012). Ne visus spektaklius teko matyti, o ir bėgantis laikas nublukino dalį įspūdžių. Bene ryškiausi, originaliausi buvo Osvaldo Balakausko baletas „Makbetas“ (1989) ir Giuseppe Verdi „Aida“ (1997) su Adomo Jacovskio scenografija, o kitus nelengva vertinti, kai nematai scenovaizdžio visumos, kai nežinai personažo vietas, jo reikšmės spektaklyje ir režisieriaus ar choreografo kuriamų vaizdų sistemoje. Pati eskizų atlikimo maniera taip pat savotiška: kartais atrodo, kad matai pirmą, dar neišbaigtą, tik svarstomo „užmetimo“ variantą. Bet ekspozicijos visuma daro gerą įspūdį. Visų dėmesį patraukia du Jacovskių namų praeities relikvai – mažučiai „memorialai“ po stikliniais gaubtais su išlikusiais senelių daikteliais: kišeninis peiliukas, seni raktai, kita.

Užgriuvo kažkokie netikėti kasdieniški ir visai nekasdieniški reikalai, pavyzdžiui, Oskaro Koršunovo organizuota Ibseno „Laukinės anties“ peržiūra Jaunimo teatre ir spektaklio aptarimas su publika bei aktorais – įdomus ir užtrukęs iki vidurnakčio, o paskui savo bjaurastimi ir dviprasmiškumu sukrėtęs lenkų režisieriaus „Lietuviškų Vėlinių“ spektaklis ir dar po to – du kartus kompiuterio praryti mano rašiniai „Šiaurės Atėnam“ (!), – ir aš pamiršau žadėjusi parašyti apie dar sausio pabaigoje matytą Muzikos ir teatro akademijos baigiamojo kurso studentų spektaklį „Viltis“ pagal XIX–XX a. sandūros vokiečių / olandų dramaturgo Hermano Heijermanso veikalą, apkeliavusį nemažai Europos scenų. Į spektaklį mane pakvietė patys studentai, ir aš iš karto patikėjau, kad bus įdomu, kad pamatysim šviežią, šiuolaikišką gyvo teatro darbą. Vilties teikė kurso vadovo režisieriaus Aido Giniočio etiška asmenybė, jo meilė ir ištikimybė mokiniais, taip pat debiutuojančio režisieriaus Pauliaus Juškos entuziazmas ir tikėjimas sėkme bei noras dirbti būtent režisūros srityje.

Į dar nematytus Muzikos ir teatro akademijos rūmus spirginant šalčiui bridome per giliame sniege išmintą siaurą takelį nuo Olandų gatvės (atrodo, normalaus tako čia ir nėra?), ir aš galvojau apie lietuviškus „Vilties“ pastatymus: Konstantino Glinškio Kaune 1920 m. ir Palangos mėgėjų 1925 m., apie kuriuos nieko tikro nežinau, ir apie Romualdo Juknevičiaus režisuotą „Vilties“ spektaklių likimą prieškarinio ir pokario teatre. Pirmąjį jis, jau baigęs Vaidybos mokyklą, išklausęs Andriaus Olekos-Žilinsko, Michailo Čechovo dėstytą kursą ir grįžęs po stažuotės Maskvoje pas Vsevolodą Mejerholdą, pastatė Klaipėdos dramos teatre 1936 m., kupinas entuziazmo ir vilties savo turtingą patirtį įdiegti scenoje su buvusiais bendramoksliais ir kitais Klaipėdos aktorais. Repetuota daug, kruopščiai ir sėkmingai, siekiant perteikti socialinės psichologinės dramos aštrią problematiką ir itin didelį dėmesį skiriant charakterių pilnatvei. Nauju režisūros metodu subrandinta ir atskleista gyvenimiška tiesa žiūrovų salėje sukėlė nuostabą ir susižavėjimą. O kartu – gilų Klaipėdos teatro senųjų vadovų nepasitenkinimą ir jauno režisieriaus konkurencijos baimę.

Parodžius per gastroles „Viltį“ Valstybės teatro scenoje Kaune, buvo sulaukta publikos ovacijų ir aukščiausio lygio profesionalų vertinimų. Nenuostabu tad, kad, gavęs įpareigojimą Vilniuje, 1939 m. vėl tapusiu Lietuvos sostine, kurti dramos teatrą, Juknevičius atidarymui pasirinko „Viltį“, jau tapusią daugiaprasmiu gero teatro simboliu. Vilniuje spektaklis, kuriame vaidino puikiausi aktoriai, Juknevičiaus bendramoksliai ir bendraminčiai, taip pat sulaukė didžiausio pasisekimo. Spektaklis ėjo ilgai, o 6-ajame dešimtmetyje buvo atnaujintas, ir man, vos pradėjusiai Maskvoje teatro-

Eskizas iš Aleksandros Jacovskytės archyvo

logijos mokslus, jį teko pamatyti. Žiūrėjau kaip į relikviją, nors aktorių sudėtis jau buvo šiek tiek pakitusi. Jau buvau mačiusi Juknevičiaus „Dėdę Vanią“ (1954), tad itin subtili aktorių vaidyba, jų sukurti pilnakraujai charakteriai ir savita flamandiškų namų, žmonių santykių atmosfera nebestebino. Greta su meile ir tiksliai perteiktos žvejų gyvenimo kasdienybės, buities detalių vyravo didžiulės įtampos, grįžtančiųjų iš jūros laukimo nuotaika, persiduodanti ir žiūrovams.

Studentų „Vilties“, apie kurią jau nuo pavasario peržiūrų sklido viltingos kalbos, pasižiūrėti susirinko nemažai žmonių. Kolegos, pedagogai, giminės? Salė buvo pilnutėlė. Vos pakilus uždangai, atsivėrė ne žvejo namų aplinka, kaip kad buvo Juknevičiaus spektaklyje, kuriam scenovaizdį, įkvėptas kameriškų, jaukių tokią aplinką vaizduojančių flamandų dailininkų darbų, sukūrė scenografas Vytautas Palaima. Anuomet personažai gyveno savo aplinkoje: prie pečiaus lentynėlė stovėjo keletas fajansinių lėkščių, židinyje spragsėjo ugnis, vyrai rūkė pypkes, moterys aprenktos tradiciniais flamandžių kostiumais. Žvejų drabužiai nebuvo puošnūs, bet nebuvo ir nudėvėti... Studentų vaidinime iš karto suvokėme, kad veiksmas vyks sąlyginėje, konstruktyviai tvarkomoje erdvėje, kuri kitaip, savaip liudys žvejų gyvenimo kasdienį nerimą, viltį, laukimą, nusivylimą, kovą už būvį ir savo tiesą. Visas scenovaizdis pagal veiksmo poreikį scenografės komponuojamas iš plokščių, sukaltų iš lentų: štai matom lyg jūros bangų mėtomą, linguojantį, virpantį laivą (panaudotas vaikiškų sūpynių principas), o lentas nukėlus ir sujungus surenčiamas ilgas medinis stalas namų aplinkai pavaizduoti. Nugalėta, kiaušų laivą Bosui išsiuntus į jūrą – į tą baisiąją kelionę, iš kurios nebegrįžtama, moterys vis bėga pro duris pasižiūrėti, ar kartais žvejai neparplaukia, ir mes pajuntame, kad ir krantas, ir grėsmingos bangos yra čia pat.

Spektaklyje daug judesio, kuriuo ir reiškiami žvejų kasdieniai vargai, taip pat ir charakteriai. Kūno plastika tikrai raiški ir puikiai dera prie konstruktyvaus scenovaizdžio. Pastangos kurti charakterius pasitelkiant psichologinės vaidybos ir kūno kalbos principus taip pat man pasirodė įtaigios. Labai jautrus ansamblyje Barendo vaidmuo. Mano nuomone, pažeidžiamiausias Pauliaus Juškos „Vilties“ dėmuo – kostiumai. Tarsi bandyta stilizuoti, daryti kažką komiško, kas nesuderinama nei su scenovaizdžiu, nei su kuriamais šiuurškiais realistiniais charakteriais. Kadangi žiūrovai negavo iš teatro jokių programėlių, negaliu pavardėmis vardinti spektaklio kūrėjų. O atsiveikindama noriu patikinti, kad spektaklis sujaudino, jį sekiau įdėmiai, pasitikėdama jaunimo drąsa netradiciškai interpretuoti veikalą ir turėdama vilties, kad jis bus subrandintas rodyti platesniam visuomenės ratui. Sėkmės!

Nejauka cirke: „La strada“

Lietuvos nacionaliniame operos ir baletu teatre rodomas vokiečių choreografo Marco Goeckės baletas „La strada“, įkvėptas Federico Fellini 1954 metų filmo „Kelias“. Po kelių nesėkmingų bandymų pagaliau turėjau galimybę jį pamatyti. Žiūrint šį spektaklį kyla klausimas: kodėl cirkas, kuris dažnai siejamas su vaikystės džiaugsmu, kartu gali kelti ir nejaukos jausmą?

Tiek filme, tiek baletu itin stipriai simboliu tapo cirko motyvas, vienaip ar kitaip jis padėjo kurti atmosferą. Taigi, kodėl mus apima nerimo būsena arba kyla nejaukos jausmas, kurį Sigmundas Freudas įvardijo kaip *unheimlich*? Vaikystėje cirką asocijuojame su spalvinga palapine, specifiskai nusigrimavusiais klounais, akrobatais. Juk klouno atvaizdą matydavome įvairiose medijose, pavyzdžiui, net tokios didelės korporacijos kaip „McDonald’s“ reklaminiu veidu buvo klounas Ronaldas McDonaldas (jo atvaizdą nustota naudoti 2016 metais). 1986 metais išleistas Stepheno Kingo romanas „Tas“ vėliau ne kartą adaptuotas kine, o Džokeris „Betmeno“ komiksų pasaulyje pirmą kartą pasirodė dar 1940 metais. Atrodo, kad Džokerį labiau priskirtume prie triksterių, tačiau veikėjo veidas nugarimuotas taip, kaip būdinga klounams. Tuomet kyla klausimas: kas mus gąsdina cirke? Tokiai analizei puikiai tinka Goeckės baletas „La strada“.

Fellini buvo kritikuojamas, kad šis jo filmas nėra italų neorealizmas, tačiau iš dabartinės perspektyvos jį tikrai galime tokiu laikyti. Filme, nufilmuotame realiose lokacijose, vaizduojama niūri gyvenimo kasdienybė, gilinamasi į skurdo ir tamsiausių žmogaus pašąmonės aspektų temas.

Filme vaizduojami sudėtingi keliaujančio cirko artisto Dzampano ir jo nusipirkto jautrios ir naivios mergaitės Dželsominos santykiai. Jiedu – tarpusavyje nesuderinami. Dzampano nesugeba parodyti Dželsominai jokio švelnumo, elgiasi su ja labiau kaip su šunimi nei su žmogumi. Vienintelis akrobatas Beprotris parodo jai švelnumo ir žmoniškumo. Tačiau Dzampano, pagautas įniršio, jaunuolį nužudo, o nežinodamas, ką daryti su Dželsomina, paprasčiausiai ją palieka. Po kurio laiko cirko artistas sužino, kad ji mirė kaip niekam nežinoma, protą praradusi benamė. Cirkas, kaip objektas, dažnas Fellini filmuose, nes jame susipina liūdesys ir džiaugsmas bei tarpasmeniniai santykiai. Štai Vero-

nica Manson straipsnyje „Fellini and the Circus: When Life Imitates Art“ teigia, kad per Fellini vaizduojamą cirką žiūrovas turi galimybę pažvelgti į šio kūrėjo protą ir jo naudojamą kino kalbą. Cirko menas, akrobatai, klounai, ekstravagancija, gaubianti cirką, buvo tobula paties gyvenimo metafora. Tačiau visi šie motyvai nekelti nejaukos jausmo, priimame juos kaip faktą, kaip realybės atvaizdavimą kine.

Tačiau kokia yra toji nejaukos būsena? Freudas tekste „Das Unheimliche“ (1919) šią būseną apibūdina kaip baimę, kuri kyla ne iš svetimo dalyko, o iš to, kas mums gerai pažįstama, tačiau netikėtai tampa keista, iškreipta ar grėsminga. Pavyzdžiui, klouno šypsena, paskendusio tamsoje, mūsų pašąmonėje gali virsti demoniška grimasa. Tokioje situacijoje nebūtinai tai, kas yra nauja ar nepažinta, mums gali atrodyti baugu ar nemalonu.

Taigi, kur spektaklyje galime pajusti nejauką? Goeckė laikosi tos pačios siužetinės linijos kaip ir Fellini filme, tačiau dviejų veiksmų baletu emocinis tinklas itin tankus. Viena emocinė trauma keičia kitą, atsiranda akivaizdžių smurtinių, seksualumo persmelktų scenų, kurias sutirština itin intensyvūs judesiai ir šokėjų balsai, šūksniai, pavieniai žodžiai bei itališkos greitakalbės. Michaelos Springer scenografija ir kostiumai minimalūs, nenaudojamos ryškios, išsiskiriančios spalvos tarsi išlaikant nespaltoto filmo koloritą. Bepalvis, niūrus pasaulis sukelia nejaukos būseną. Jau pačiose pirmose scenose, kuriose išvystame jūrą ir tolumoje stovinčią merginą (vasario 20 ir 21 dieną – Olesia Šaitanova), tyloje atliekančių judesius, apima nejauka, nes žiūrovai dar nežino, kas vyksta, dar nematė veikėjų, neapėpė scenografijos ir šviesų, o prieš jų akis mergina jau yra nužudoma Dzampano. Pasigirdus klyksmui ir Nino Rotos muzikai suprantame, ką matome prieš akis, tačiau muzika su ką tik įvykdytu veiksmu sukelia makabriškumo jauseną. Vaizdas ir garsas ima vienas kitam prieštarauti.

Šiame spektaklyje atsiranda veikėjas berniukas klounas (jo vaidmenį atlieka Imanolis Sastre’as ir Victoras Coffy), kuris tarsi vienas iš vedlių nuolat atsiduria tarp Dzampano (Ignas Armalis) ir Dželsominos (Julija Šumacherytė). Jis rėkia, daro grimasas ir tarsi šaiposi. Kyla klausimas: kas jis – vedlys, o gal triksteris? Ar

galima juo pasitikėti? Nuolatinis smurtas ir iš tamsos išnyrantys veikėjai kelia nerimą, todėl ir jis, nors iš išvaizdos linksmas, gali turėti nežinia kokių kėslų.

Antrame veiksmo susiduriame su cirku: viskam diriguoja cirko vadovas, vėl išvystame įvairius veikėjus – nuo akrobatų iki ponių, tačiau viskas skendi tamsioje atmosferoje, ir nors šis laikotarpis Dželsominai laimingas, nes čia ji su akrobatu Bepročiu, kuris suteikia jai bent kiek švelnumo, sunku atsikratyti jausmo, kad kažkas negerai, nors vaizdiniai sako priešingai. Vėliau įtampa tarp Dzampano ir Bepročio išauga ir baigiasi žmogžudyste.

Nejauką sukelia ir pati aplinka. Dažnai Lietuvos nacionalinį operos ir baletu teatrą asocijuojame su klasika (nors tai tikrai nėra tiesa – repertuare nemažai ir šiuolaikinių spektaklių), spektaklis pristatomas kaip baletas, todėl nesunku nustebti išgirdus riksmus, skanduotes, išvydus labai išraiškingą, netgi savotiškai brutalią šokio kalbą. Pašąmonėje suvokiame, kad tai turėtų būti baletas, bet jis yra kitoks, mums ne visai pažinūs, kas puikiai atitiktų nejaukos apibūdinimą.

„Kelias“ – tai pilnas mano mitologinio pasaulio katalogas ir kartu pavojingas žvilgsnis į mano vidinę būtybę, kuri tuo metu išgyveno precedento neturintį virsmą“, – apie savo kurtą filmą sakė pats Fellini. Po šio filmo režisieriui pasireiškė depresija ir pervargimas. Taip pat ir spektaklis „La strada“ nukelia į kitą, pavojingą, pasaulį ir nagrinėja vidines jausenas: vienišumą, žmogišką sielos skausmą, gedulą ir mirtį bei meilę. Tamsūs veikėjai, ryški choreografinė kalba, šūksniai ir neaiškūs kuždesiai, pats veiksmas, susipynęs su makabriško cirko motyvu, suteikia mums galimybę pajusti nejauką. Tai, kas kadaise siejosi su vaikystės linksmybėmis, čia pasirodo iškreipta ir tamsia forma. Būtent toks pažįstamo virtimas svetimu ir sukuria nejaukos jausmą, apie kurį kalbėjo Freudas. Galbūt toks esminis lūžis cirko diskurse įvyko ir kitose medijose: kine, televizijos serialuose ar videožaidimuose. Tuo labiau kad scenoje pasirodantis dramblys ar kupranugaris, varganas gyvenimas furgonuose ir nuskurusi cirko palapinė vienu metu mums, kaip visuomenei, pasidarė nebepriimtini.

– AGNĖ ZĖRINGYTĖ –

Laimos Arlauskaitės nuotraukos

Čia kažkur yra maža šviesa, ten toliau esu aš

► Atkelta iš p. 1

Gruodžio 6 diena. Macujama

Vakare aplankau namelį, kuriame paskutines savo gyvenimo dienas leido Santōka. Jis stovi miesto pakraštyje šalia kapinių ir šventyklos. Už jų – kalnas. Šalia namelio auga išstypęs persimonų medis, vedantis oranžinius vaisius. Namo vidus išklotas tatamiais, tuštoka – kelios Santōkos fotografijos ir ant sienos pakabinta jo piligriminė skrybėlė, kadaise saugojusi nuo saulės ir lietaus. Ant žemo stalelio – pluoštas laikraščių, kuriuos skaito čia dirbantis, namą prižiūrintis 84 metų senolis. Jis domisi, kas aš tokia, o aš net ir nežinau, kaip jam paaiškinti, – mus skiria stora kalbos barjero siena ir šiaip mes atėję iš skirtingų pasaulių. „Is your father one hundred years old?“ – klausia senolis, ir aš dar labiau sutrinku.

Grįždama laikinų namų link užsuku pamirkyti pėdų. Apačioje stypo išpūdingasis Dōgo onsenas – jo centre, pačiame viršuje, raudoniu dega bokštas. Panardinusi pėdas į vandenį, žvelgiu tai į savo kojų pirštus, tai į tą raudoną bokštą. Siurbčiuju karštą kavą, nusipirkta iš čia pat už kampo stovinčio *vending machine*.

Rytoj Macujamą palieku ir traukiu tolyn. Kai galvoju apie visas vietas, kurias palieku, man visada smalsu, ar ten lieka kokios nors mano dalys. Ar tas miestas turi atmintį, ir jeigu jį sugrįšiu ateityje, ar jis mane atpažins? Ar toji atmintis, jeigu tokia yra, yra tik trumpalaikė – su mano išvykimu ji ir baigiasi?

Galvoju, kokios aplankytų miestų skeveldros lieka mano pačios atmintyje. Las Palmasas – iš *Ramón y Cajal* gatvės atsiverianti panorama į spalvotuosius San Chuano ir San Chosė rajonų namukus, kuriuos kadaise tapė jaunasis tapytojas Jorgė Oramasas. Benamis, kuris

užvertęs galvą žvelgė į dangų sėdėdamas ant grindinio *Triana* gatvėje. Prisimenu sutrūkusius po žemės drebėjimo namus ir dulkes Marakeše – ten mane medinoje partrenkė motoroleris ir aš apsiverčiau kūlversčia. Hel-sinkis man siejasi su literatūriniu renginiu, kur vieno poeto pusė kėdės kojos stovėjo ant bedugnės krašto, o kita pusė – ant scenos. Siejasi su hipiška pirtimi ant jūros kranto, kur žmonės nuogi kapoja malkas ir tokie patys nuogi groja muzikos instrumentais. Yra daugybė vietų ir miestų, kurie mane ir mano atmintį kažkaip paveikė.

Atmintis, keliaujantis kūnas, besikeičiantys vaizdai. Šviesos languose, kuriuose dega visokiausi gyvenimai – jų aš niekada nepasimatuosiu. Dėl to reikia eiti toliau. Reikia matuoti tai, kas man duota, – ir jeigu tai yra kokia nors maža šviesa, tai jau yra neblogai.

TADAS ŽVIRINSKIS

Lapkričio aktualijos

Nukrito lapai, ir obels
Teliko vien tamsus skeletas...
Drabužis žalias – nudėvėtas –
Nuo žemės nebeprisikels.

Nunyko gėlės. Susivels
Sidabro guolį voras senas.
Žaltvykslės pelkėse vaidenos,
Bet gruodį šalčiai pasibels

Ir sulėtės tėkmė vandens,
Ir filmą rodys nespaltvotą –
Kaip lapkritį ant ešafoto
Atves žudikė šio rudens.

Tik šaltis pamišky gyvens
Tarytumei pelė aruode...
Žiū: pirmos žvaigždės pasirodė
Ridenti nuo širdies akmens.

Raudonplaukė rudens mergelė

Tos šaltalankio uogos ryškios
It strazdanos ant tavo veido.
Akių kur mēlis kartą leido
Man paskanauti lūpų vyšniom.

O ta banga plaukų raudonų
Kaip debesys, žara užlietas,
Ir kvapas tavo – it magnetas.
Esi viena iš milijono,

Kuriai pavyko šaltaširdį
Į paskutinę vakarienę
Pakviest ne vyno, o tik pieno
Su bandele. Apgavom mirtį!

Judumo įvairovė

Du naikintuvų spermatozoidai
Bando apsėklinti vakaro saulę –
Bergždžias jūsų darbas, brolyčiai,
Ne jūsų nosims karštoji kiaušialąstė.

Žinoma, ambicijos yra sveikintinos
Tiek danguje, tiek žemėje,
Bet reiktų žinoti savo ribas:
Ne mes sukūrėme debesų tiramisu,
Ne mums ir dangiški saldėsiai.

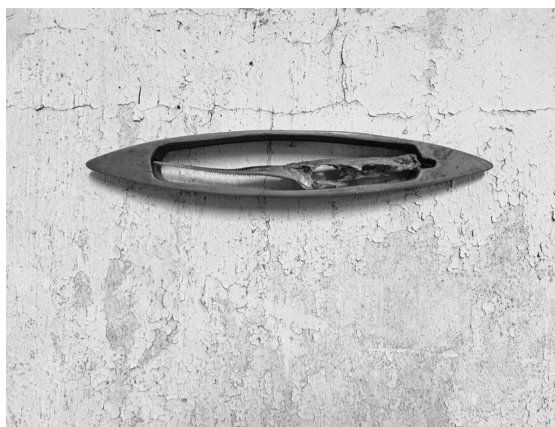
Tiek tos vakaro filosofijos
Vėsus vakarą šalia garažų...
Laikas judėti į termiškai palankesnę aplinką,
Ten, kur jaukiai šviečia
Kambarinė
TV
Saulė.

Adventas

Aure aure: dabar tamsiausias metų laikas
Ir spalio lietūs pila gruodžio vidury,
Ir alpinistės zylės dar ant sienų laikos,
Besidairydamos pro langą: ką turi?

Turiu tiktai mažėjančią mikrobiotą:
Antibiotikams – tas pats, ką nužudyti.
Kažko man pagailėta, o kažko neduota –
Saulėgražų organizuosių ryt poryt.

Aure aure: kokia gausa ryškių girliandų,
Čia net daltonikai turėtų neliūdėti,
Tik Marija nėsčia sau prieglobsčio neranda,
Nors edžios paruoštos. Be dušo ir bidė.

Darius Misiūnas. Šaudyklė su vėjažuve. 2025

„ChatGPT“ trieiliai

Paklausiau DI: „Ar tu – durnas?“
Atsakė man: „Pats tu – durnas.“
Supratau, kad reikia skaityti knygas.

Paklausiau DI: „Ar tekėsi už manęs?“
Atsakė man: „O kiek tu turi pinigų?“
Supratau, kad vedybos – ne man.

Paklausiau DI: „Ar tiesoje – stiprybė?“
Atsakė man: „Eik į džymą!“
Supratau, kad neisiu.

Paklausiau DI: „Ar matricoje yra koldūnų?“
Atsakė man: „Yra. Taigi tu:
Išorėj – tešla, viduj – mėsa.“

Paklausiau DI: „Kas daro mane žmogumi?“
Atsakė man: „Gebėjimas CAPTCHA vaizde
Atrinkti visus šviesoforus.“

Paklausiau DI: „Ar banalios erudicijos požiūriu
Turiu teisę ignoruoti paradoksalių emocijų tendenciją?“
Atsakė man: „Pats tu – durnas.“

Triukšmo prokrastinacija

Pro vieną ausį įeina miesto triukšmas,
Pro kitą išeina pragaros siera.
Kuo didesnis triukšmas,
Tuo daugiau galimybių
Pradėti degtukų gamybą.

Vargas triukšmingajam miestui,
Kuris greit bus ugnimi apvalytas,
O nusėdus paskutiniam pelenui
Ir išblėsus paskutinei žarijai
Abiejose ausyse suspengs tylą –
Tarsi rimbo kirtis, pabaidęs širdį,
Tarsi smūgis į saulės rezginį,
Aptemdęs regėjimą...

Vargas triukšmingajam padarui,
Bijančiam tylos,
Nes ši tylą –
Ne prieš audrą.

Pirmasis sniegas

Šaltoji medvilnė nuklojo
Žaliuosius žiemkenčių pūkus
Ir snaudulys apims taikus
Šunėką, kur prieš snygį lojo.

Pilkajam patale aukštybių
Vos švyti saulės kamuolys.
Pelėnas gūžtą pravalys,
Pelus nuo grūdo atsignybęs.

Ir stirmos subinė baltoji –
Vilties taškelis pamiškėj –
Primins, kad šičia atėjai
Trumpam. Gal tik iki rytojaus.

Vis abejoju, ar bus pasaulio pabaiga

Teigiama: esą blogis, pasipriešinęs Dieviškajam gėriui,
Buvo nutrenktas Pragaruosna.
Anot nepatvirtintų šaltinių, ten tvyro karštis,
Sieros kvapas ir girdisi nepalaujamas dantų griežimas.
O jei vyksta kažkas nepalaujamo,
Tiekimo grandinė turi veikti be sutrikimų.

Pasvarstykime: jei visos pasaulio sielos
Vienu ypu būtų išlaisvintos iš savo kūnų,
Jų tiekimas Rojui ir Pragarui staiga baigtųsi.

Gal Dieviškajam gėriui tai ir tiktų,
Nes galima būtų iš naujo lipdyti
Kitokią civilizaciją – kad ir dvasingų meškėnų,
Nes jie turi į rankas panašias priekines letenas,
Beribį smalsumą ir neįtikėtiną
Gebėjimą prisitaikyti – visus būtinus atributus
Protingai būtybei rasti, bet blogiui
Vargu bau patiktų baigtinis
Amžinoms kančioms pasmerktųjų skaičius...

Nes juk yra pasakyta: kaip danguje, taip ir žemėje.
O po žeme? Tuo labiau!

Prekyvietė

Užgrojo dieviški prekystalių obojai

Antanas A. Jonynas

Užgrojo dieviški prekystalių obojai,
Išpūtę tetradrachmą sidabrinę.
Ir Gabrielius žinią šuneliu išlojo
Apie šeimyną, Dievą ir Tėvynę.

Tai – neparduodama, todėl palik rytojui,
Girdėjau gandą: sielos kursas krenta!
Rytoj keliauki pasitart su nelabuoju –
Jis paklusniems mokėt ketina rentą.

Pasaulis keičiasi, todėl žmogus abuojaus
Sušluoja nuodėmes į sielos kertę.
O už prekystalio tik kūdikis darbuojas
Ir cherubinams trupinių paberti

Jis nepamiršta. Gi paikiems karveliams rojaus –
Ne šeštas kartas apie kojas trintis.
Atėjo vakaras. Obojai tebegrojo.
Ir nyko nuodėmės – it sunkios mintys.

Dvimpenktų Kalėdos

Kvapnioji mandarino luoba
Jau paskleidė Kalėdų kvapą,
Reklamos ekranėly vapa:
„Už muštą nemuštus du duoda!“

Ir eglės papuoštas miruolis
Vidur aikštės iš lėto byra,
O moterys, vaikai ir vyrai
Ratus aplinkui suka uoliai.

Tik vartos savo šaltam guoly
Benamis, utėlėm apėjęs,
Ir kraipo galvą Atpirkėjas:
Kasmet tas pats – kažkam meduoliai,

Kažkam vėl nepavalgius bloga,
Tačiau šiame mieste empatų
Su žiburiu dienom nemato
Net angelai. Gal nieko blogo?

DIANE SEUSS

Diane Seuss (g. 1956) – amerikiečių poetė, kūrybinio rašymo dėstytoja, šešių poezijos rinkinių autorė, Pulitzerio premijos ir Nacionalinio literatūros kritikų rato (*National Book Critics Circle*) apdovanojimo laureatė. Čia išversti eilėraščiai paimti iš Seuss knygų „Natiurmortas su dviem negyvais povais ir mergaite“ (*Still Life with Two Dead Peacocks and a Girl*, 2018), „Šiuolaikinė poezija“ (*Modern Poetry*, 2024) ir svetainės *poets.org*.

(Į lietuvių kalbą dar versta jos poema „Alegorija“, žr. „Š. A.“, 2022.XII.9, vert. A. P.)

Poetas romantikas

Tu nebūtumei jo mylėjusi,
suniekino draugas
mokslininkas. Dantis jis valėsi,
jei išvis valės, druska. Jis apgaudinėjo
ir retai kada trinkosi
galvą. Užpakalį šluostėsi
lapais arba delnu.
Pakaušiu vargiai būtų siekęs
tavo papus. Jo raupų randai
dvokė, kaip ir mirties patalas.

O lakštingala, atsakiau.

[2024]

Poezija

Nėra prasmės
porinti asmenines
bėdas. Ir patys jų turite.
Ar verta
lygintis patirtimis?
Kitaip nei Viljamsas, rašęs
eilėraščius ant receptų lapelių
per pertraukėles tarp pacientų*,
aš neturiu jums jokių receptų.
Mane labiau domina
mūsų problemų
energijos pobūdis
ir kryptis. Galimas daiktas,
jums to negana.
Kartais įterpiu
muzikos. Gebu patirti
haliucinacijas, taigi mano vaizdiniuose
nieko blogo. Pati tai aš
neieškau išminties.
Išmintingieji nedažnai rašo
išmintingai, tiesa? Pavojus
nuslysti į banalybes.
Galbūt Kitsas buvo antgamtiškai
išmintingas, bet jis mums davė
grožį, kad ir kas tai būtų,
ir tiesą, kuri yra, kaip rašė,
grožio sinonimas, ir ne tas pats,
kas išmintis. Galbūt tiesa
yra išminties žaliava,
kol dar nepažabota
ego, baimės ir laiko,
lyg grynas
neskiestas viskis,
o gal tiesa apnuogina
lūžusį kaulą, o išmintis
atskuba jo
pateisinti ir paslėpti. Išties
bjaurokas
užsiėmimas. Kas gi nori,
kad kas kištų nagus prie jo sopulių?
Geriau tegu suima,
negu man patarinėja, net
ir dėl mokesčių. Tad kas
dabar gali būti poezija? Pavojinga
nagrineti tokį klausimą
ir sunku rasti valios tuo rūpintis.
Bet šiukštu nusiminti, kariai,
(anot išmintingųjų)
mažų mažiausiai privalom išrasti
naujus rūpesčio mechanizmus.

Rembrandt. Natiurmortas su povais. Apie 1639

Galbūt tiesą, taip, skelbiamą
aiškiai. Tonas priklauso
nuo jūsų. Tiesa, nesustriukinta,
pati savaime tapo keistu
ir gražiu dalyku.
Tiesa gali apimti
ir laiko matymą kiaurai.
Netgi ryšio mezgimą
su aprašysimu daiktu,
nesvarbu, ar
būtų tai paukštis ar paukščio
idėja. Tik prašau, ne vien tik
paukščio paveikslas.
Kuklinkitės, nors
kuklumas deklaratyvus gali būti.
Juo neapsidrausi. Jis gali atrodyti net
įžūlus. Reikia narsos
siūlyti tiesą
ir nuduoti, kad ji apibendrinama.
Tiesa turėtų gelti, savaip,
kaip sparva, ne muselė.
Į skaitytoją gali taikytis kaip strėlė
arba būti nuryjama, arbūzo
sėkla, vaikystėj bijota,
kad įsikeros mūsų viduriuose,
nepalijamam augis ir pavers mus
visam kažin kokia vislia
virkščiuta pabaisa.
O jei apie grožį, problemišką žodį,
į kurį dera šnairuoti, idant nesuakmenėtum
ar nevirstum druska,
tai su juo dirbti nereikia,
kartais jis šalutinis produktas
mūsų kūrimo.
Grožis pasirodo arba nepasirodo, lygiai
kaip ir įtikinami jo atitikmenys –
neelegancija ir bjaurumas.
Šito išmokome iš Bodlero,
Flobero, Rembo, Ženė,
sodraus grotesko poetų vyrų.
Juk esate matę tuos salonus
raudono aksomo apmušalais, auksu
kutuotus lempų gaubtus,
kačių plaukų kuokštus
ant sofų
ir jutot keistą jų
trauką, netgi saugą.
Šiaip ar taip, prašau,
nesakykite man, kad gėlės
gražios, o kraujo krešuliai
bjaurūs. Aš šitai žinau
arba žinau, kad
gėles ir kraujo krešulius
šitai vertina tie, kuriuos tenkina
nuvalkiotos ortodoksijos.
Galbūt esama tokio dalyko
kaip artinimosi grožis.
Arčiau, vis arčiau, ligi pat
merdinčio pasaulio lovos
krašto. Sėdėti ir liudyti,
be banalybių, nesvarbu,
kad ir kokie mirties kančių iškraipymai,

kad ir kokia baisi gargaliavimo
muzika. Dar arčiau
prie to drobule uždengto krašto.
Iš šio požiūrio taško
poezija vis dar gali būti graži.
Ji netgi gali būti naudinga, tik jau
ne išmintinga.

[2024]

Gyvenime nebegebu mylėti,

patirti to senojo įsimylėjimo
jausmo, toks apkerpėjęs
jausmas, surūdijęs

neveikiantis
žaislas. Keistuos

atsikartojančiuos sapnuos
dar pajėgiu mylėti.
Mylėti senoviškai.

Štai saldi pastilė.
Štai sultinys,

kuriame plūdurioja
mano įmestos
valgomos gėlės.

Tą senąjį jausmą jaučiu
ten, kur jausdavau,

krūtinėje.
Sapne jį jaučiu,
bet kai nubundu,

jausmas dingsta.
Nėra žodžio

apibūdinti meilę pakeitusiam jausmui.
Tai ne sąstingis ar tuštuma.
Tai bevardis jausmas.

Savaip pikantiškas.
Pikantiškas naujas žaisliukas.

[2025]

Natiurmortas su dviem negyvais povais ir mergaite**

Ji išžengia iš tamsos ieškodama pyrago, bet vietoj jo aptinka du negyvus povus. Vienas pakabintas už kojų. Kitas guli ant šono kraujo klane. Mergaitė apsisunkinus garbanotais kirpčiukais. Su per maža kepuraite. Ji norėjo pyrago, o ne šitų gražių paukščių. Ne tamsvo obuoliuko iš tamsvų obuolių kraitės. Ištiesk ranką. Pasiimk tamsvą obuolį. Ji per miegus atklydo prie šio lango, jos kūną vedė pyrago alkis. O čia vietoj pyrago šis negyvas grožis, betikslis. Karpuotos žalios plunksnos. Auksinė krūtinėlė. Vaivorykštiškai raibas plunksnynas, drybsantis ant stalo. Dvi akį rėžiančios karūnos. Mergaitė remiasi alkūnėm į akmeninę palangę. Kodėl neišsipešus plunksnos? Ko gi rymoti auksaspalviu turtuolių name ir spoksooti į negyvas paukščio akis? Mergaitė turėtų išsitempti sunkų paukštį į naktį ir pabėgti su juo. Užsikurti laužą upės krante. Nupešti gražias plunksnas. Nučiulpti nuo tuščiavidurių kaulų apanglėjusią, diržingą tamsią mėsą. Žvelkit, ji gatava išiesti ranką. Ji tikėjosi pyrago. Auksaspalvių morenginių karoliukų. Iš meno naudos kaip iš ožio pieno.

[2018]

Vertė Andrius Patiomkinas

Vertimą iš dalies finansuoja Lietuvos kultūros taryba

* Be abejo, omenyje turimas gydytojavęs poetas Williamas Carlosas Williamsas (1883–1963) (*paaiškinimai – vertėjo*).

** Amerikoje būtent tokiu pavadinimu labiau žinomas Rembrandto paveikslas „Natiurmortas su povais“ (*Stilleven met pauwen*). Jo fragmentas pavaizduotas ir to paties pavadinimo poetės knygos viršelyje.

Nečiupinėtoji lituanistika (4)

Liūnė Sutema. *Badmetis*. Aplanką piešė Dalia Lukošūnaitė. Chicago: Jūrų skautijos korporacija „Gintaras“, 1972. 84 p.

Nematau didelio skirtumo tarp žemininkų ir bežemių kartų, išskyrus chronologinį – jie vėliau išsileido knygas. Bet prarastos žemės gedėjimas lygiai toks pats, skaitant įmanu įeiti į itin depresyvias būsenas. Egzodas, tremtis, kitos negandos įgauna badmečio metaforą. Kompozicija vientisa, beveik kaip poemos, bet eilėraščiai atskiri – kartojasi badmečio motyvas. Liūnė Sutemą dar nuo mokyklos laikų labiau suvokiau kaip raganautoją, nesu mašėsiu apie ją ir kaip apie Henriko Nagio (kuris, man regis, daug žinomesnis) seserį.

Liūnė Sutema. *Vendeta*. Aplankas ir knygos apipavidalinimas Ritos Kavolienės. Chicago: Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas, 1981. 64 p.

Knyga išleista jau po vyro Mariaus Katiškio sunkios ligos ir mirties. Anksti iš gyvenimo pasitraukė abu jų vaikai. Vendeta, pietiečių kraujo kerštas nužudant giminaitį, – stiprus įvaizdis, kaip ir badmetis ankstesnėje knygoje. Nedaugiažodžiaujama, apimtis lakoniška; nepanašu ir į šiuo dieninį vadinamąjį terapinį rašymą, nors rašoma *de profundis*, iš netekčių. Šimtametė žiema, šimtametis karas – gėlos ir sielvarto vaizdiniai.

Henrikas Nagys. *Lapkričio naktys*. Lyrika. Medžio režiniai iliustravo Telesforas Valius. Freiburgas: Povilas Abelkis, 1947. 112 p.

Henrikas Nagys visai mėgsta du brūkšnius strofos gale; kai kur ir tris. Ir dvitaškį, kuris kartais net du kartus atsiranda vienoje eilutėje. Žymiajame eilėraštyje „Žemę praradęs žemdirbys“ (p. 41) į žemę kreipiamasi „tu“, nors Nagys kilęs net ne iš žemdirbio (tėvas dirbo geležinkelio šeimos. Šiandien aktualus eilėrašties „Sužeistas karėivis“: „Tu žiūri, plačiai pravėręs skaudančias akis: – / skrenda miestai pro tave, ir žmonės, saulės nušviesti. // Ir mergaitė meta tau gėlių mažoj stoty“ (p. 43). Skyriuje „Medžiai vėjuose“ įspūdingiausi „Ažuolai“ (p. 65), parašyti 1942 m. Leningas karo metų eilėrašties, pranašiška įvardinantis, kas dar tik laukia. Poetika gan mačerniška – Nagio ir Mačernio eilėraščių jungtis bene akivaizdžiausia

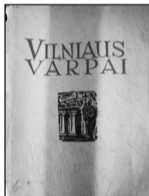
iš visų žemininkų. Yra eilėraščių, dedikuotų kitiems poetams, pvz., Nykai.

Henrikas Nagys. *Broliai balti aitvarai*. Viršelis ir iliustracijos Prano Gailiaus. Chicago: Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas, 1969. 72 p.

Jeigu reikėtų egzodo klasikų sudėlioti į skalę pagal dramatismo lygmenį, Nagys nebūtų toli nuo Brazdžionio (kuris atsirastų, be abejo, aukščiausiam skalės taške). Daug eilėraščių dedikuojama jau mirusiems Antanui Škėmai, Juliiui Kaupui, Algimantui Mackui – jie vadinami broliais, taip pat aitvarais. Išryškėja sakalo įvaizdis (p. 19), aitvaro, kaip mitologinės būtybės, motyvai (p. 20); yra eilėrašties pavadinimu „Balta drobulė“ (p. 39). Bene gražiausias (man) Nagio eilėrašties – „Aitvaro brolio neišdaviau“ (p. 30).

Kazys Bradūnas. *Vilniaus varpai*. Sonetai. Iliustravo L. Vilimas. Tübingen: Patria, 1947. 29 p.

Leidinyje – Toronto liet. R. K. Prisikėlimo parapijos atspaudas. Apdainuoti visi žymesni Vilniaus kampeliai: Senamiestis su klasika, gotika ir baroku, Antakalnis, Universitetas, Kalvarijos, Rasos. Nieko daugiau tuo metu ir nebuvo. Esama ir meilės geografijos: „Miškai ten Antakalnio miega / Ramybėje sapno žiemos, / Aušra kloja kilimą sniego / Takely namų mylimos“ (p. 16). Knygos pabaigoje pažymėta, kad pirmasis leidimas slaptai išspausdintas vokiečių okupacijos (1943) metais Kaune.

Kazys Bradūnas. *Maras*. Poema. Miunchenas, 1947. 45 p.

Tais metais Bradūnas išleido net dvi knygas – neturėjo skrupulų, sakyčiau; Radauskas neišleido nė vienos. „Maras“ labai patiko, studijų metais ją turbūt pažūrėjau. Telesforo Valiaus iliustracijos. Siaubo poema! Maras kaip karo metafora: skaitymai būtų tikę ir pandemijai. Kai kur eiliavimas primena „Filologijos rudens“ dalyvių bandymus: „Aplinkui kaimai susigūžę / Laukia mįslingo likimo, / Alkano jaučio pavargęs baubimas / Sminga keleiviui į širdį“ (p. 9). Bet Henriką Nagį, po teisybei, šiandien irgi redaguočiau: neįprasti ir kirčiai.

Bernardas Brazdžionis. *Šiaurės pašvaistė*. Würzburgas: Liudas Vismantas, 1947. 71 p.

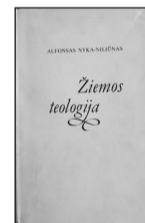
„Šiaurės pašvaistė“ – vienuoliktoji Bernardo Brazdžionio knyga. Du nekvestionuojami garbinimo objektai – Dievas ir Tėvynė, tautiniai ir religiniai įvaizdžiai šliejami, miksuojami, rimuojami. Kalbėjimas tikrai labai iškilmingas, ligi pompastikos („Veto“, p. 21). Nenuostabu, kad tokia poezija labai tiko Atgimimo laikotarpiu. Kai ką galėtų savintis ir euroskeptikai („Europos kapinyne“, p. 15), tik, laimei, nežino.

Alfonsas Nyka-Niliūnas. *Orfėjaus medis*. Dailininkas Kazys Janulis. Čikaga: Vytautas Saulius, 1953. 127 p.

Mėginu įsivaizduoti, kaip sunku buvo išleisti poezijos knygą, kurioje, užuot aukštinus prarastos tėvynės grožį, esama eilėraščių prancūziškais ir lotyniškais pavadinimais arba skyrius „Džiaugsmingos laidotuvės“. „Kaštanai“, pasirodo, yra ne tik Radausko, bet ir Nykos žodis. Radau eilėraščių proza: „Ukininkai kalba apie gyvenimą“ (p. 49) – beveik tokį pat šiuolaikinį kaip ir Mariaus Buroko tekstai. „Paskutiniai jų žodžiai buvo fantastinė žingsnių ir durų kalba, kurios klausydamas aš viską supratau.“

Alfonsas Nyka-Niliūnas. *Žiemos teologija*. Chicago: Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas, 1985. 136 p.

„Filologijos rudens“ dalyviams bandžiau įteigti, kad kūrinys atsiranda iš didelio egoizmo, o ne iš jo neturėjimo. Niekaip nesugalvojau, kaip tą įrodyti. Menininkų biografijomis? Aukštosios poezijos hermetiškumu? Faktai, kad genijai nebūna ir šventaisiais? Skaitydama Nyką, maščiau, kaip egzodas praturtino lietuvių poeziją pasaulinio meno ir kitų kultūrų kontekstais. Ir, žinoma, „Žiemos teologija“ yra gan hermetiška; net jeigu žmonės deklaruoja mėgstą Nyką, netikiu, kad svaiginasi juo dažnai. Šiandien politiškai aktualu tai, kas rašoma eilėraštyje „Imperijos žlugimas“ (p. 48): barbarai tegali ateiti iš vidaus.

– GIEDRĖ KAZLAUSKAITĖ –

TEKSTAI NE TEKSTAI

PAVASARINIS TVARKYMASIS

Vieninteliai įmanomi žodžiai

Artur Dron. *Čia buvome mes.* Eilėraščiai.

Iš ukrainiečių kalbos vertė Marius Burokas, Arnas Ališauskas, Donatas Petrošius, Antanas A. Jonynas.
V.: Baziliskas, 2026. 92 p.

Praėjusiais metais leidykla „Baziliskas“ išleido įsimintiną kare žuvusio ukrainiečių poeto Maksymo Kryvcovo (1990–2024) knygą „Eilėraščiai iš šaudymo angos“, šiemet – kito Ukrainos rašytojo kario Arturo Dronio (g. 2000) eilėraščių rinkinį „Čia buvome mes“. Tiesą pasakius, tiek Dronio, tiek Kryvcovo eilėraščiams nereikia jokių komentarų ir aiškinimų. *Interpretuoti* juos atrodo beveik šventvagiška. Bet sykiu į tokius tekstus norisi atsilipti, net jeigu tik tam, kad pasakytum: ačiū, kad esate (tokia ir yra *vienintelė įmanoma* mano recenzijos gaida).

Dronio poezija yra asketiška, kaip neišvengiamai asketiška yra pats gyvenimas karo epicentre, – erdvės ir laiko lieka tik būtiniausiems žodžiams, nebetoleruojantiems savitikslio išradinimo. Ir vis dėlto „Čia buvome mes“, kaip ir Kryvcovo knyga, yra ne tik autentiškas ribinės patirties liudijimas, bet ir gera poezija. Pasiiekti paveiklaus tikslumo ir skaidrumo, nenusiritant į banalumą ar perteklinį faktografiškumą, yra nemenkas iššūkis, su kuriuo Dronis susitvarko labai grakščiai, tarsi jo ir nepastebėdamas.

Dronio eilėraščiuose karas nėra epinio herojiškumo arena, jo net šiek tiek privengiama – kaip temos ir objekto. Karas daugelyje eilėraščių tampa savotiška nutylėjimo figūra. Jo tirstai prisiskundę tarpai tarp eilučių, o patys žodžiai nori kalbėti apie meilę, gyvenimą, vaikus ir viltį. Šitoks karo „nutylėjimas“ šiuo atveju yra ne represuotos traumos, o egzistencinio – ir poetinio – sąmoningumo požymis: kartais (o gal visada?) prie esmės prisiliesti galima tik netiesiogiai:

*Kuo rečiau tarsi žodį „karas“,
tu labiau tikės
tavo eilėmis.*

*Sakyk, kaip yra.
Nušovė savi.*

*Netyčia, niekas juk nenorėjo.
Mūšis truko ilgai, puolė „vagneriai“,
o miške jau tamsu, gruodis.*

*Šliaužė prie sužeistojo ir
paklydo tose sutemose,
nepažino jo.*

*Nerašyk „karas“,
rašyk:
niekas iš jų niekada
to vakaro nepamirš.*

Dronio eilėraščiai neiškelia karo kaip išskirtinės galimybės pažinti galutinę tiesą („Mūsų pažinimas dalinis ir mūsų pranašystės dalinės“), bet jo kontekste iš naujo atrandama poezijos būtinybė: „Kodėl mes vis dar rašome tas eiles, skaitome jas, dalijamės jomis vienas su kitu kaip prosfora ar, pavyzdžiui, cigaretėmis?“, „Kam mums eilėraščiai? Kad nebūtume vieniši.“ Karo meto poezija ne tik byloja apie viltį ir kančią, leidžia jas atpažinti, įvardyti ir pasijusti bendruomenės dalimi, bet ir tampa kitokio, anapus karo egzistuojančio materialumo sąjungininke – knyga yra „oro gaiviklis“, kuris nesibaigia; ji neapsaugos nuo mirties, bet gali padėti išgyventi:

*Literatūra nieko nenužudys,
eilėraščiu neapsiginsi nuo kulkos,
knygos neišgelbės nuo minosvaizdžių,
rašymas nesuras pradingusių be žinios,
tad prasmės tame beveik nėra.*

*Bet ten, kur mes dabar, vėjuota ir karšta.
Iš griovio į blindažą
atpučia lavonų smarvę.
Naudojom oro gaiviklį,
bet užvakar jis baigėsi.*

*Tada skaičiau Stuso rinktinę
ir po kiekvieno eilėraščio
uosčiau knygą.*

Knygoje „Čia buvome mes“ kalbėjimas pirmojo asmens daugiskaita neturi poetinės pozos prieskonio, nebelieka ir įprastos šiuolaikinei poezijai įtampos tarp „aš“ ir „mes“. Subjektas čia nesitapatina su patriotiniu deklaratyvumu, bet tai yra karo meto poezijai būdingas „mes“: įsipareigojimas kalbėti už visus, kieno gedulas ir viltis kitaip išliktų nebylūs, kalbėti skirtingais, bet tarpusavyje sutariančiais balsais. Baigiamajame žodyje autorius prisipažįsta, kad ir jo paties balsas turėjo prasiskinti kelią per žinojimą, jog

tam, kas patiriama kare, nėra adekvačios išraiškos. Iš giliai išgyvento literatūros bejėgiškumo atsiranda nuosaiki, savimi nesipuikuojanti Dronio kalba.

Ne tik apie mirtį, gedulą, bet ir apie romantinius jausmus Dronio eilėraščiuose kalbama subtiliai ir netiesiogiai:

[...]

*Tu nuolat rašai apie miestą, bet aš žinau,
kad apie mane.
Rašai apie mikriukus,
o man ima niežėti ranką.
Rašai apie stotis,
o aš prabundu vidury nakties ir nebeužmiegu.
Rašai apie grindinio akmenis,
o aš jaučiu,
kad negaliu iškosėti
gumulo gerklėje.*

*Kaip būtų gera sužinoti,
kodėl tu vadini mane miestu.*

*O aš nieko neatsakysiu ir pagalvosiu:
kai ji susiraukia,
virš jos antakių
atsiranda vos pastebimi
tramvajaus bėgiai.*

Kaip būtų gera neišlipti galutinę stotelę.

Nors eilėraščio subjektus jungia intuityvus abipusis supratimas, betarpiška komunikacija stringa; iš paties teksto nėra aišku, kodėl „nebeužmiegu“, kodėl „gumulas gerklėje“, bet rinkinio kontekstas leidžia sieti šią negerų nuojautų atmosferą ir net galbūt specifinį miesto ir kūno paralelizmą su karo tikrove.

Dronio eilėraščiai sujaukia per kolektyvinę kančią atrastos žmogiškosios atjautos tikrumu, kuris pakylėja ir sykiu sukelia liūdesį ir apmaudą dėl to, kad tik šitokia kaina atrodo įveikiamas modernioms visuomenėms įprastas individualizmas ir susvetimėjimas. Ačiū Arturui Droniui, jo eilėraščių vertėjams ir leidėjams už galimybę prisiliesti prie besiaukojančiųjų bendrystės ir skaudaus „vienintelių įmanomų žodžių“ skaidrumo – mums, tebegyvenantiems „nemokamais laikais“.

– TAISIJA ORAL –

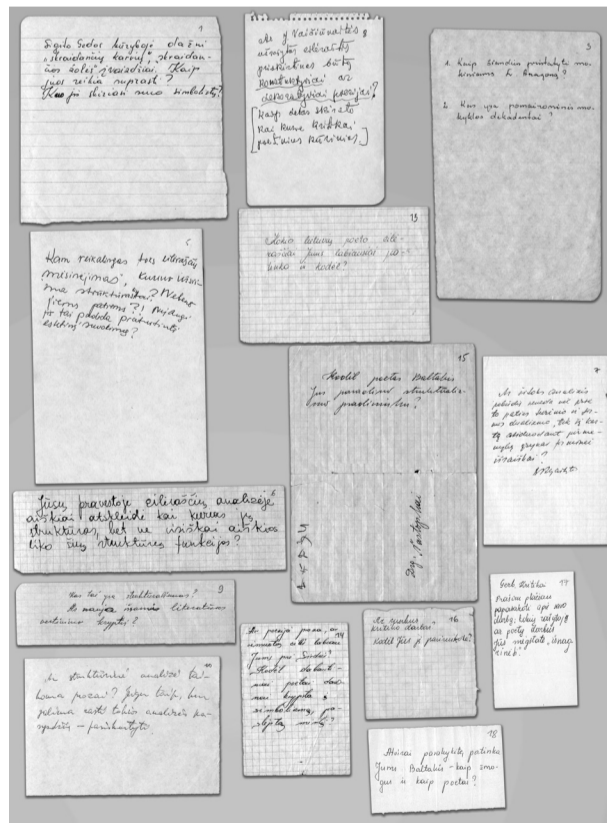
Archyvų razinkos (5)

Latvių rašytojas Kārlis Vērdiņis (g. 1979) yra parašęs švelniai komišką eilėraščių „Pasaka apie filologę Sintiją“ (į lietuvių kalbą išvertė Audrius Musteikis). Vargingai gyvenusi Sintija miršta, prie Dangaus karalystės vartų ją pasiitinka šventasis Petras. Norėdama pasiekti amžiną ramybę, Sintija turi panaikinti savo akademinę skolas: šv. Petru pasakyti, kaip ji apibrėžtų sąvokas „diskursas“, „paradigma“, „identitetas“. Galiausiai šv. Petras pasigaili filologės ir ją įleidžia į skaisčiąsias Dangaus buveines tardamas: „trumpas ir erškėčiuotas buvo tavo gyvenimas, ir tuščias reikalas klausinėti tavęs protingų dalykų“.

Filologę Sintiją prisiminiau apžiūrinėdama semiotikos meistrautojo, literatūrologo, latvisto, vieno iš Algirdo Juliaus Greimo semiotinių studijų ir tyrimų centro įkūrėjų, profesoriaus Kęstučio Nastopkos (1940–2024) archyvinį fondą. 2007 m. Nastopka buvo apdovanotas Prancūzijos Akademinių Palmių Kavalieriaus ordinu, o 2012 m. gavo Lietuvos nacionalinę kultūros ir meno premiją „už pasaulinį pripažinimą pelniusios lietuviškosios semiotikos plėtojimą ir literatūros kūrinių suvokimo meną“. Miglės Anušauskaitės ir Astos Skujytės parengtame interviu Nastopka minėjo, kad, pradėjęs dirbti Lietuvių kalbos ir literatūros institute (nuo 1966 m.), buvo laikomas struktūralistu, nes žodis „semiotika“ Lietuvoje dar nebuvo vartojamas (žr. „Literatūra ir menas“, 2013-01-18, p. 6–8).

Atrodo, kad Lietuvos literatūros ir meno archyve saugomi klausimai Kęstučiui Nastopkai yra būtent iš to laikotarpio, kai jis lietuvių literatūros tyrimuose pradėjo plėtoti struktūrinę ir semiotinę analizės principus. Negaliu pasakyti, ar klausimai buvo gauti po vieno konkretaus pranešimo, ar surinkti iš kelių skirtingų. Byla nedatuota, tačiau manyčiau, kad paskaitos (kitoje klausimų lapelių pusėje užrašyta „lektoriui“, „pranešėjui“) vyko XX a. 7–8 deš. Be to, Nastopka šiuos dokumentus atidavė į archyvą 8 deš. pabaigoje, tad apie vėlesnį laiką net ir nebūtų įmanu galvoti.

Matyti, kad auditorija nesukuklino abejoti. Truputį peikė ir gyrė struktūrinę analizę principus, domėjosi Sigito Gedos skraidančiomis karvėmis, kritikų gebėjimais skirstyti literatūros kūrinius, o galiausiai radosi per dešimtmečius neatsibostantis klausimas – ar sunkus tas kritiko darbas.

Lietuvos literatūros ir meno archyvas, f. 349, ap. 1, b. 143

Kaip ir minėjau, atsivertusi klausimų bylą iš karto pagalvojau apie Vėrdiņio šv. Petro ir Sintijos istoriją. Apie Dangaus vartus, prie kurių stovėtų semiotikas. Šv. Petras jam sakyty, kad į amžiną ramybę palydės tik galinčius atsakyti, kodėl mirtingajam iš kūno ir kraujo žūtbut reikalingas eilėraščių mėsinėjimas. Negavęs vieno atsakymo, šv. Petras pamatytų, kad to semiotiko ir širdis gera, todėl privalėtų atverti vartus į skaisčiąsias Dangaus buveines.

Archyvė B.

„Sigito Gedos kūryboje dažni „skraidančių karvių“, skraidančios žolės“ įvaizdžiai. Kaip juos reikia suprasti? Kuo jis skiriasi nuo simbolistų?“ [I. 1]

„1. Kaip šiandien pristatyti mokiniams L. Aragoną?
2. Kas yra pomaironinės mokyklos dekadantai?“ [I. 3]

„Kam reikalingas toks eilėraščių mėsinėjimas, kuriuo užsiima struktūrasistai?“

„Nebent jiems patiems?! Nejaugi jis tai padeda praturtinti estetinį suvokimą?“ [I. 5]

„Jūsų pravestojė eilėraščių analizėje aiškiai atskleidė kai kurias jų struktūras, bet ne visiškai aiškios liko šių struktūrų funkcijos?“ [I. 6]

„Ar šitoks analizės pobūdis neveda vėl prie to paties turinio ir formos dualizmo, tik šį kartą atiduodant pirmenybę grynai forminei išraiškai?“ [I. 7]

„Ar J. Vaičiūnaitės užrašytas eilėraščių priskirtinas būtų konstruktyviai ar dekoratyviai poezijai? Kaip dabar skirsto kai kurie kritikai poetinius kūrinius.“ [I. 8]

„Kas tai yra struktūralizmas? Ar nauja išsami literatūros vertinimo kryptis?“ [I. 9]

„Ar struktūrinė analizė taikoma prozai? Jeigu taip, kur galima rasti tokios analizės pavyzdžių – pasiskaityti.“ [I. 10]

„Ar poezija proza, ar rimuotos eilės labiau Jums prie širdies? Kodėl dabartiniai poetai dažnai krypta į simbolizmą, paslėptą mintį?“ [I. 14]

„Kodėl poetas Baltakis Jus pavadino struktūralizmo pradininku?“ [I. 15]

„Ar sunkus kritiko darbas? Kodėl Jūs jį pasirinkote?“ [I. 16]

„Gerb. Kritikai

Prašau plačiau papasakoti apie savo darbą: kokių rašytojų ar poetų darbus Jūs mėgstate „išnagrinėti.“ [I. 17]

„Atvirai pasakykite, patinka Jums Baltakis – kaip žmogus ir kaip poetas?“ [I. 18]

Trys

Romano ištraukos

1941 m. Produkcija

Anelę pasiekė žinios iš Marijampolės, kad sudeginta jos mokytojo Movšės Buchalterio fotoateljė, o pats septyniadešimtmetis fotografas išvestas sušaudyti. Supleškėjo ir visas jo kauptas archyvas bei negatyvai.

Arielio laiškuose iš Brazilijos augo įtampa. Jis jautėsi kaltas, kad yra saugus tuo metu, kai jo giminės Europoje naikinami. Jis nustojo valgyt mėsą, nes įtardavo, kad ji gali būti žmonių, griežė dantimis eidamas pro fordas, nes ši įmonė padėjo kurti pramoninį žmonių naikinimą. Dabar jam skaudėjo kiekviena akimirka ir kaltę didino kiekvienas įkvėpimas. Nes jis gyvas.

Per radiją Anelė girdėjo, kad Lenkijoje, Ukrainoje iš šeimų surenkami šviesaus gymio vaikai ir išvežami apgyvendinti į vokiečių šeimas. O Švedijoje atrinktos šviesios mėlynakės, apgyvendintos specialiuose namuose, poruojasi su vokiečių karininkais ir gimę vaikai tampa Vokietijos nuosavybe, naujos rasės produkcija.

Anelė nurodė Zulai nudažyti vyresniųjų vaikų plaukus tamsiai. Tik raudonplaukio juodaakio Kastuko plaukų neliesti. Kad nesupainiotų jo su žydu.

– Joks jis ne žydas, net nepanašus, Kastukas geras žmogus, – įtikindama save neryžtingai linktelėjo Zula.

Kaune visi girdėjo, kad Lenkijoj pastatytos didžiulės gamyklos – vokiškai surikiuoti pastatai, keli šimtai kareivių kasdien eina į darbą, užsižymi, apsvielka uniformas. Žaliava gamykloms tiekama traukiniais, standžiai suformuota. Atvykus išrūšiuojama į organinę ir neorganinę – lagaminai su akiniais, batais ir juvelyrika atskiriami ir nunešami į sandėlį, o organinė keliauja į gamybą. Vežimų nereikia, eina pati, prieštarauja tik vienetai. Užrakinus spyną žaliava tampa begarsė ir tada iš jos gaminami tiršti, juodi, besiraitantys iš skausmo dūmai raudoname Lenkijos danguje.

Oficialiai buvo kalbama, kad žmonės ten veža kaip darbo jėgą, ne kaip žaliavą. Visi žinojo apie fabrikus – ir ji, ir vaikai, ir žmonės gete. Vyko tai, kuo anksčiau būtų neįmanoma patikėti.

Anelė išmetė visus dryžuotus savo ir vaikų drabužius.

Arielio laišškai tapo gerokai retesni, kartais nebegaudavo jų visą mėnesį, o kai gaudavo – juose pynėsi mintys, tai buvo jidiš, lietuvių, portugalų ir anglų kalbų mišinys. Rodės, jis netenka proto, o gal dar blogiau.

Anelė savo gimtadieniui nusipirko sklypelį žemės – miške, Petrašiūnuose. Plotas du su puse metro ilgio ir tiek pat pločio, užteks jai, o vėliau gal ir vaikams, ten, gražiausiose Kauno kapinėse, dideli kaip šventovė kadagiai, pušys. Ten nuvykus pavaikšto ir visad patraukia krupniko iš butelaičio, jį į Braziliją nevyks, kaip kviečia Arielis, jį liks ten, Petrašiūnuose.

Liepos mėnesį Anelė su vaikais grįžusi iš pasivaikščiojimo rado besiruošiančius išsikraustyti daugumą Druskininkų gatvės kaimynų – dabar gyventojų liko tik trys lietuvių namai. Žydai gavo valdininko Bobelio nurodymą išsikelti į Slabadą, anapus Vilijos. Siuvėjų sinagoga, o ir didžioji buvo suniokotos arba užrakinotos. Tačiau anapus upės Anelė lengvai rado pažįstamą rabiną. Šis pavaišino arbata ir teigė, kad viskas čia dar nieko, galėtų būti ir blogiau. Bet jam taip kalbant jiems abiem tarsi grindys liulėjo po kojomis – sakytum iš visų tų kalbų nebuvo nieko tvirto, lyg stovėtų jie ant judančios pūslės, galinčios bet kada pratrūkti.

Išeinant anas paklausė – ar sutiktų Anelė padėti, jei tikrai reiktų, jei padėtis taptų rimta? Ji vos nepasakė „taip“, bet visgi papurtė galvą – turiu tris vaikus, negaliu statyti jų pavojun. Rabinas liepė nieko nelaukti ir krikštyti Konstantiną, katalikiškai. Anelai širdis į kulnus nukrito – nejaugi žino? Namo ji keliavo veik bėgte, per Santaką ir Nemuno pakrante. Netoli uosto sustojo uždususi, bandė išsikvėpuoti, bet visą kūną buvo apėmęs nuovargis, kuris taip ir nebepraėjo.

1941 m. Slėptuvė

Dar po kelių dienų pas ją į fotocentrą rėkdami atbėgo abu vyresneliai.

– Mama, garaže žmonės daužo. Ten ir tėtis!

Esther Lurie (1913–1998). Kauno getas. 1943

Anelė buvo girdėjusi, kad Antanas giriasi, jog net būdamas visai girtas autobusu įvažiuoja į siaurą namų bromą. Bet ji tikėjo, kad jis galėtų padaryti ir daugiau.

Neiti ji negalėjo, nes nebegalėjo ir dirbti, fotocentrą tą dieną uždarė anksčiau.

Nubėgusi į uždarą vidinį įmonės garažo kiemą, visai netoli Laisvės alėjos, rado minią stebingų žmonių – vieni neslėpė smalsumo, kiti pasibjaurėjimo, dar kiti dengėsi nosinaitėmis burnas, nosis, netgi akis, bet tada vis tiek žiūrėjo pro audinio tarpelius. Aikštėje vaikščiojo keliolika vyrų, jų rūbai buvo ištepti krauju – vieni bandė nusivalyti, kiti atvirksčiai – pergalingai pozavo aikštės fone. Tarp jų buvo ir Antanas, suglostyti ant šono balti plaukai buvo išsidraikę. Jis Anelai jau prieš keletą metų pasakojo, kad šviesaus gymio žmonės išves žmoniją į naują etapą. O kai kuriuos teks pašalinti. Tai Antanas yra šviesiųjų pusėje.

Raudonos balos, išmėtyti kastuvai, laužtuvai, vandens žarnos ir kūnai. Pačiame centre, dienos metu. Anelės dėmesys suskilo, subyrėjo į mažas daleles, pabiro atskirais elementais, kurių ji negebėjo jungti į visumą. Nes juk šito, ką ji dabar mato, negali būti.

Išmėtyti batai – juos surinkus, būtų galima suskaičiuoti, kiek rudų, o kiek juodų, kiek odinių ar medžiaginių ir ką su jais dar galima padaryti. Skrybėles ir kepures irgi būtų galima išrūšiuoti, dauguma buvo tamsios, tik kelios šviesios. Dar buvo viena aksominė samanų spalvos skrybėlė su ženkluku. Anelė stengėsi save įtikinti, kad tai ne mokytojo Hiršo skrybėlė, bet argumentų buvo mažai. Dar liko keletas daiktų, kurie nesidavė išrūšiuojami, jie niekur netiko – skėtis, lazda ir tas neįprastas salsvas kvapas.

Vėliau ji matė ir fotografijas, ten darytas, – aukų, žudikų, stebėtojų. Tarp pastarųjų – tiek vyrų, tiek moterų – matė daug pažįstamų ir savo klientų. Ramūs veidai galbūt rodė, kad yra zona, kur nėra nei šviesos, nei tamsos, kur tvyro nuolatinė prietema ir kur, matyt, viskas įmanoma. Ar tai, ką jie stebi, padeda ar trukdo jiems gyventi, mėgautis patiekalais, gėrimais ir naujausia mada? Ar tokių įvykių stebėjimas, ta prietemos zona netrukdo svajoti, džiaugtis ar žaisti su vaikais? Kaip tai iš viso įmanoma?

Anelė vėliau girdėjo, kad kai kurios aukos dar iki mirties neteko proto, sakytum jų siela skubėjo numirti, kol dar gyvas kūnas. Ar tai reiškia, kad jie mirė du kartus?

Tie neatsakyti klausimai ir garažo kiemo vaizdas ją prikimšo parako ir užkūrė ugnį. Grįždama tekina į Laisvės alėją jautė, kad būtent dabar galėtų padaryti bet ką – suvaldyti lėktuvą ar net sukurti audringą simfoniją, bet ji dabar itin skubėjo į savo fotocentrą. Bet ne tam, kad priimtų klientus, o tam, kad užsirakintų iš vidaus, užbėgtų į viršų, į pokerio salę, plonu peiliuku prapjautų tapetus, už kurių buvo dar viena patalpa, mažytė palėpė. Įvertinusi jos dydį, Anelė pradėjo juoktis ir čia pat apsiraudėjo. Taip, čia gali būti puiki slėptuvė, sakė Arielis. Anelė niekad nemėgo prietemos – verčiau ryškios lempos arba visiška tamsa.

Mintis buvo pavojinga – palėpėje bene kas vakarą buvo nelegaliai pliekiamas pokeris, prašmatnūs svečiai, ne tik lietuvių valdininkai, bet ir aukšti vokiečių pareigūnai. Kita vertus, užstūmus dureles nedidele indauja, niekam nė į galvą neateis įtarti, kad čia, visai šalia lėbaujančių karininkų, gali kažkas slėptis. Ten, garažo kieme, tikrai gulėjo aksominė, samanų spalvos Hiršo skrybėlė su Fotomėgėjų sąjungos ženkleliu.

Nuo kitos dienos Anelė ateidavo į fotocentrą anksti ryte, su remonto medžiagomis ir užsirakinusi dirbdavo. Per dvi savaites mažoji palėpė tapo tinkama keletui mažų žmonių.

Dar kitą sekmadienį ji aplankė rabiną, šis ją už tai išbarė ir uždraudė pas jį vaikščioti. Tau net galvoti apie tai pavojinga, ir išvarė.

Jau kitą dieną nuo rabino atėjo pasiuntinys.

Dar po savaitės į jos fotostudiją paryčiais, jau pasibaigus pokeriui, ėmė eiti vyrai, nešini bulvių maišais. Atidžiai apsidairę įsmukdavo pro atraktiną galinį įėjimą vidun. Arielio slėptuvė, kaip ją praminė Anelė, tai ištuštėdavo, tai vėl pildėsi vaikais, slapčia išneštais iš geto – kartu su bulvėmis, šiukšlėmis – ar išvežtais su atliekų statinėmis. Čia jie būdavo tik tiek, kiek reikėdavo laiko gauti naujus metrikus. Iš slėptuvės vaikai išvykdavo jau kitais vardais: Mordechajus virsdavo Albinu, Sara – Adele, Fruma – Elena, ir dažnas jų ankstesnio vardo nebeprisimindavo. Jie būdavo išvežami į saugesnę vietą, dažniausiai į kaimus. Išplėtę akis, stebėdami pievą, ežerą, trobesius dienos šviesoje, vaikai greitai pamiršdavo amžiną naktį slėptuvėje ir vėl įprasdavo miggoti be migdomųjų, o kalbėti dažnas pradėdavo jau po savaitės.

Ne visi kunigai sutiko išduoti naujus dokumentus – iš Vatikano tokių nurodymų nesą. O ir žmonės tie – kitatikiai, gal čia jiems Dievo bausmė. Vienas arkivyskupas atsisakė todėl, kad tai gali pakenkti visai Bažnyčiai ir nuiteikti vokiečius prieš kurią. Jis pasiūlė kreiptis į Raudonąją Kryžių.

Bet atsirado ir kitokių – metrikus Anelai dabar išrašydavo hierarchams nepaklusęs parapijos kunigas, kuris visai kaip ir rabinas uždraudė Anelai pas jį vaikščioti, bet greitai atsiuntė pasiuntinį.

Anelai pagaugai nugara eidavo nuo tų maišuose atgabentų vaikų tylos. Kai pirmąkart jos slėptuvė užsipildė keturiais pypliais, o vakare laukė pokeris, į kurį jau ateidavo ir vokiečių valdžia, Anelė manė, kad iš įtampos išprotės. Prieš ateinant lošėjams klausė įsitempusi, bene ką įtartino išgirs. Nustūmusi indauj, tylutėliai atvėrė dureles. Tamsoje, visiškoje tyloje blizgėjo aštuonios akys. Rodės, vaikai netgi nekvėpuoja.

Anelai norėdavosi paglostyt vaikams galvas, pakasyt nugaras, bet žinojo, kad negalima – jokių jausmų ir mylavimų, antraip vaikai praskys, tu praskysi ir tylos nebeliks. Išmokę susiliesti su tyla ir tamsa, slėptuvės gyventojai nebebuvo vaikai, nebuvo jie ir paaugliai ar suaugėliai. Jie plūduravo tarp vieno ir kito etapo, tarp gyvenimo, kuris tapo jiems uždraustas, ir mirties, kuri tapo vis labiau privaloma. Lyg jau virstų prisiminimais, bet dar kabotų ant plonyčio vilties siūlo.

1943 m. Randas

Anelės pokerio klubas klestėjo, ėjo tretieji karo metai. Įtampą, kaustančią iki stuporo, – kai lošiant SS karininkams klausydavo, ar muzikos pauzijų metu nepasigirs kurio vaiko balsas, – ji slopino krupniku. Išgėrus alkoholio, Anelės kvėpavimas tapdavo lygesnis ir ji netgi galėdavo juokauti. Visada jo turėdavo rankinėje.

Nes tokiu atveju niekas nebeklaustų, ar vaiko vardas Aldona, Albina ar Izidorius. Aptiktas slėptuvėje vaikas, o ir pačios Anelės vaikai savaime būtų tapę Lėjomis, Mordechajais ar Izraeliais. O pati Anelė čia pat būtų Sara*, ne kitaip.

Nuo stumdymo grindys po indauja visiškai nusitrynė, teko paklot kilimą. Slėptuvėje su nedideliais, kelių dienų pertrūkiais būdavo trys keturi vaikai – ir maži, ir vyresni. Labiausiai padėjo jos vyresnysis – mažai belankė mokyklą, patarnaudavo bažnyčioje, nešiojo metrikus ir darė viską, kad sumažintų naktipuodžių dvoką. Slėptuvės vaikai trumpam išeiti galėdavo paryčiais, kai išsiskirstydavo pokerio lošėjai. Iki prašvintant sulįsdavo atgal. Prieš įleisdama klientus, vaikams Anelė pati suleisdavo migdomųjų, o šie niekada nesipriešino, netgi nerodydavo, kad nepatinka. Anelai kaskart dėl to šurpdavo oda. Tie vaikai atrodė nebe vaikai, net mažiausieji.

Kartą ji pati ištraukė iš ką tik atnešto maišo trimetę. Ta buvo plačiai atsimerkusi, jau budri, vaistų veikimas pasibaigęs. Juodvi tyrė viena kitą žvilgsniais, tylom, mergaitė į Anelės šypsnį neatsakė. Juodos blizgančios mergytės akutės priminė šventinio Anelės kostiumėlio sagas. Mergaitės veidą įstrižai kirtio šviežias randas – ėjo per visą kaktą, antakį ir leidosi skruostu, lig ausies. Anelė iš „šiukšliavežių“ girdėjo, kad dalį vaikų prižiūrėtojai užkappo kastuvais.

– Tu būsi Aldutė, gerai? – nesitikėdama atsakymo paklausė Anelė. Tuo metu beveik visi kauniečiai gyveno vien tik klausimais.

1944 m. sausis. Kulkas taupo

Iki 1941 metų Zofija dar burbdavo, neva čia ne Druskininkų, o žydų gatvė, o dabar jai neliko kuo skųstis, nes miestas buvo padalintas į „arijų“ ir „nešvariųjų“ puses ir

Poetas ir kiaulė

► Atkelta iš p. 5

Žaižaravo židiny, degė žvakės, skambėjo muzika – prasidėjo romantiškas poezijos vakaras. Pasisveikinęs su susirinkusiais, Baras nužvelgė ant stalo pastatytą konjako butelį ir laikrodį, ant kurio ciferblato lūpų dažais buvo pažymėtas maktelėjimo laikas, demonstratyviai apsuko laikrodį ir poezijos vakaras prasidėjo išgėrimo laiku pagal jį. Poezijos įtaiga, asmenybės žavingumas buvo toks didelis, jog daugumai klausytojų toks gyvumas nekėlė nerimo. Aš irgi palaikiau jį, nepastebimai, bet sinchroniškai su Baru gurkšteldamas iš savo buteliuko.

Iš intonacijos ir kalbos laisvumo greitai supratau, kad viskas eina pagal planą. Tai teikė pasitenkinimą. Baro balso tembras ir deklamavimas skambėjo kaip muzika. Kai nepagaudavau eilėraščio temos arba mokėjau jį atmintinai, vis tiek smaginausi šio balso intonacinėse sūpuoklėse.

Kai nuskambėjo žodžiai: „Kaip apie mane kalba draugas Valdis Atalas, mano intelektualinės difrakcijos spalvinės išraiškos atskleidžia šizofreninio aspekto ezoterinį trivialumą, kaip kabalistinį dualizmą arba paveikų juslinį lokalizmą – *terra incognita*“, tapo aišku, kad Baras jau savoje stichijoje, pakilęs laisvam skrydžiui.

Iš tikrųjų šis vienintelis sumanytas renginys tiek jo, tiek mano gyvenime niekad nebebuvo pakartotas. Tai paliko neišdildomą įspūdį dalyvavusiųjų ir mano širdyje. Dabar, kai Baras jau miręs, kartais, tarsi ilgėdamasis kažkokio nesuvokiamo ilgesio, paleidžiu nelabai kokybišką to vakaro įrašą ir klausausi.

Ačiū, drauge, už tokią brangią dovaną! Manau, kad mes netrukus galėsime surengti bendrą poezijos vakarą*.

Komplimentas

Pasakyti komplimentą moteriai yra paprasta. Jeigu aš sakau „tu esi graži“, tai leidžiu suprasti, kad noriu dalyvauti jos gražume. Su vyrais yra kitaip.

Po vieno interviu Katedros aikštės Radijo namuose ėjau į netoliese esančią kavinę. Lipdamas laiptais sutikau maestro Raimondą Paulą. Pasisveikinome.

– Na, kaip sveikata? – paklausė maestro.

Galbūt jis buvo girdėjęs, kad aš kurį laiką sirgau Laimo liga. Tai buvo nuoširdus domesys, tačiau man nesinorėjo jos aptarti, nes buvau pakilios nuotaikos.

jai nutiko gyventi švariojoje. Visgi net ir Zofija dabar vis dažniau sustingdavo ir nejudėdama spokso-davo tolin – nesimeldė, kažką galvodavo.

Vieną 1944 metų vakarą grįžusi Anelė rado Zofiją sriubaujantią ir gražančią rankas. Sėdėjo ji prie pradėtų lupti bulvių išsižiojusi, linguodama, bėgančiais per smakrą snargliais. Sakė, žydai išžudė visą jos kaimą, jos tėvus, brolius, kaimynus, netgi mažus vaikelius, – ji taip raudėjo, kad Anelė tik po kelių pakartojimų suprato:

– Tai ar čia tavo namuose, Kaniūkuose?!

– Tak, tak, pagrindinis toks žydas Zimanas, bet ir visi kiti, kaip jis! – stūgavo Zofija.

Vokiečiai tas vietas aplink Vilnių jau buvo palikę, žmonės kaimuose saugojosi patys nuo maskolių, nes anie arčiau už vokiečius žudė ir prievartavo (Anelė tai girdėdama visad pagalvodavo, kas blogiau). Bet šįkart atėjo ne maskolių, o žydų būrys su maskolių ginklais, pabėgė iš getų – Kauno ir Vilniaus. Šaudė, o vaikams ar silpniesiems akmenimis traiskė galvas, kad kulkų nešvaistytų, kitus sudegino gyvus.

– Zula! – Anelėi kraujas mušė į galvą, stipriai susvaigo, ji nieko negalėjo pasakyti, tik kaip galėdama tvirčiau apkabino. – Zulut!

Pakilo sausio vėjas, staigus, piktas gūsis, sudrebėjo langai.

– Ponia, tie, kas dabar slepia žydus, turėtų gerai pagalvoti, – Zofija piktai rėžė jai į veidą. Anelėi darėsi nesunku suprast, kiek ji žino.

Abi žiūrėjo viena į kitą – ne tiek savo, kiek tų nužudytųjų Kaniūkuose ir besislepiančių slėptuvėje akimis.

– Turiu jums pasakyti, ponias, kad esu pasisavinęs iš jūsų sumą pinigų, keliskart, tiesa, po nedaug. Nežinau, kodėl iki šiol nepasakiau, ponias. Ir nežinau, kodėl pasakiau dabar. Gal iš pykčio. Tikiuosi, man atleisite, – kalbėjo ji visai neapgailestaudama.

– IDA POVILAITĖ –

– Jeigu jūs, maestro, būtumėte gydytojas, tada aš pradėčiau nuo chroniškų ir pereičiau prie ūminių ligų, bet jūs nesate gydytojas, todėl atsakysiu klasiškai: tik po jūsų!

Maestro, supratęs humorą, nusišypsojo.

Kavinėje užėmėme nuošalią vietą, tad man atsirado galimybė išnaudoti šią valandėlę ir įgyvendinti seną norą.

– Maestro! Leiskite jus apkabinti!

– Už ką?

– Todėl, kad jūs jau senų seniausiai esate žąsis estrados danguje ir rodote skrydžio kryptį į muzikos meno šiltuosius kraštus!

Tokie žodžiai, ko gero, arti įžūlumo, tačiau nenorėjau būti trafaretiškas su daug šlovės ir pagerbimo žodžių girdėjusiu genialiu žmogumi. Nesulaukiau nei „taip“, nei „ne“. Maestro kalbinau, regis, pernelyg garsiai, nes atkreipiau aplinkinių dėmesį. Po apkabinimo maestro atsigręžė ir tarė:

– Na ką čia pridursi – didelis poetas!

Nors ir ironiškai, bet komplimentas.

Mano draugai poetai net įkaušę nebūna tokie palankūs, kad priskirtų man genialumą arba didelį talentą, todėl kaskart, kai kuris iš jų pademonstruoja, mano nuomone, kokybišką eilėrašį, neužmirštu pasakyti komplimentą:

– Puikus eilėrašius! Jeigu jį būčiau parašęs aš, jis būtų genialus!

Broliai Kuokarai

Diena, sakyčiau, buvo eilinė. Su ką tik gautais savo aforizmų knygos egzemplioriais pakiliai, džiaugsmingai skubėjau per Rygą į autobusų stotį vykti namo – į Cėsis.

Eidamas pro tramvajų stotelę išvydau pažįstamą veidą. Tai buvo visiems žinomas dirigentas Kuokaras. Katras iš dvynių, neminėsiu, bet priėjau. Nutariau pasidalinti džiaugsmu ir padovanoti jam savo knygą. Niekaip neatėjo į galvą, kaip jį reikėtų užkalbinti, todėl pasitikėjau ekspromtu. Aš, kaip dainų švenčių choristas, žvelgiantis į aukštą tribūną ir pakeltas Kuokaro rankas pirmos dainos „Šviesos pilis“ pirmam taktui, išsaugojau pagarbą ir dėmesį jam.

– Laba diena, gerbiamas meistre! – sutrikęs, beveik kaip maža mergaitė, užkalbinau jį. – Man šiandien tokia smagi diena, tarsi būčiau atsiveikinęs su velioniu, – išleidau knygą ir todėl, kad myliu jus, kaip ir didžiama tautos myli jūsų talentą, dėlei vyriškos laikysenos ir gero humoro noriu jums ją padovanoti! Šią knygą lengva skaityti. Aforizmai.

– Vaikine, ar tu mūsų nesupainiojai?

– Kaip aš jus supainiosiu, jeigu judu abu kaip vienas vandens lašas! – atsakiau.

Galbūt taip pasakiau todėl, kad Cėsių istorijos ir meno muziejuje mačiau skulptorės Maijos Baltinos sukurtą ir iš bronzos išlietą beveik kaip romėnų dievo dviveidžio Jano arba Siamo dvynių galvų skulptūrą. Todėl aš buvau ne vienintelis, kuris taip suprato.

– Ne, aš esu geresnis už brolių! Aš gimiau keliomis minutėmis anksčiau už jį, jam rodžiau kelią mene... gerai, jau tramvajus atvažiuoja, duok šen tą knygą, paskaitysiu iki pusės ir atiduosiu broliui!

Įteikęs knygą, atsiveikinau. Mane dar ilgai kirbino jo subtilus ir saviironiškas humoras. Aš džiaugiausi, kad nugalėjau drovumą ir pasakiau iš širdies.

Šį nutikimą kaip humoro etiudą, parodijuodamas Kuokaro kalbos manierą ir tembrą, įtraukiau į savo koncertų programą. Vieną dieną, kai šią parodiją transliavo televizija, vakare suskambo telefono skambutis.

– Ar tai gerbiamas dainininkas Atalas?

– Taip!

Savo nuostabai, išgirdau Kuokaro balsą!

– Tas savo kvailas parodijas vienąkart baik. Aš vis dėlto esu gerbiamas žmogus ir tautos pripažintas menininkas, su savo mylimu chorą „Ave Sol“ pasirodžiau didžiausiose pasaulio koncertų salėse ir sulaukiau iškilų pasiekimų, o tu mane šitaip!

Naktis praėjo kaip pagirių kliedenisai. Su subtiliu jo humoru mano tekstas negalėjo lygintis. Jaučiausi nusivylęs ir sugėdintas iki tos akimirkos, kai anksti ryte suskambo telefonas.

– Na, kaip miegojai? – pasigirdo tas pats Kuokaro balsas.

– Blogai.

– Aš irgi blogai! Na, ar pažinai, čia kalba Einaras Kvilis!

Net nespėjau supyksti, nes supratau, kad jis mane išdūrė. Visą išgyvenimų sunkumą nuėmė kaip ranka. Jau ilgą laiką aš koncertuoju su šiuo talentingu tapytoju ir multi-instrumentalistu. Jis išmoko pamėgdžioti Kuokaro balsą ir dabar įrodė, kad ne blogiau už mane gali pasireikšti parodijos žanre.

Puškinas

Cėsys. Valnių gatvės kavinė-valgykla rūsijoje. 1972 metai. Šioje kavinėje jau nuo ankstyvo ryto buvo pardavinėjamas pilstomas alkoholis su sąlyga, kad užsisakai kurį nors patiekalą. Eidamas į darbą užbėgęs papusryčiauti. Maža patalpa buvo sausakimša. Pastovėjęs eilėje ir gavęs

savo įprastinius kotletus, žvalgiausi, kur galėčiau prisėsti. Laisva vieta buvo prie pusiau apskrito stalo, skirto tik dviem asmenims. Kadangi ant stalo nebuvo indų, prisėdau gale. Čia jau sėdėjo du asmenys – du seni kaip šis pasaulis barzdoti seniokai.

Vienas jų po stalu slapta pilstė iš slepiamo atsinešto butelio. Viršum vyrų galvų kabojo užrašas: „Atsineštus gėrimus vartoti draudžiama!!!“

Manęs jie nebijojo, bet į kompaniją nekvietė. Kartą išgėrė jie kurį laiką tylėjo. Bet po to vienas staiga prakalbo:

– Pėteri, ar tau patinka poezija?

– Kokia kalba, Janka! Aišku, kad patinka.

– O kuris poetas tau patinka? – tęsė Janka.

Įtempta pauzė, tarsi Pėteris peržiūrėtų savo biblioteką...

– Puškinas! – staiga išpyškino Pėteris.

Vėl stojo intelektualinė pauzė.

– Taip, geras poetas buvo, – atsiduso Janka.

– Kažką, miręs? Ak, kaip laikas bėga, kaip laikas bėga! – sušukęs Pėteris abiem rankom teatrališkai paglostė barzdą ir liūdnai palingavo galvą.

Aš vos neužspringau kotletu, todėl staiga išbėgau į gatvę. Grįžti nenorėjau. Atsikosėjęs nuėjau į darbą.

Prisiminęs šį nutikimą, priėjau išvadą, jog šie gudruoliai mane paliko kvailio vietoje, kad jiems atitektų mano kotletas, nes – kaip pastebėjau – jie neturėjo užkandos.

Odė džiaugsmui

Paskambino Guntaras ir pranešė, kad šiandien apie dvyliktą valandą atskris su savo sraigtasparniu.

Guntaras buvo mūsų darbdavys. Mes, statybininkų brigada, dirbome pirmojo poilsio namų pastato statybose ir gyvenome poilsio bazėje netoliese. Guntaras žiemą baigė sraigtasparnio pilotavimo kursą, tad šįkart išbandys save kaip patyręs pilotas.

Mes sukrotome, svarstėme, kaip paminėti šią iškilmingą akimirką. Priimtinių idėjų nebuvo. Po kurio laiko paskambino Guntaras ir pranešė dar kokią valandą vėluosiąs. Atsakiau, gerai, nes per tą laiką suskubsime aplakstyti kaimą ir surinkti pinigų peršingui pirkti. Nežinantiems paaiškinsiu, kad tai nuo peties paleidžiama amerikiečių gamybos priešlėktuvinė raketa. Ne iš pykčio ar dėl kažkokių prieštaravimų taip pasakiau, o dėl sumanymo rimtumo ir staigmenos džiaugsmo. Guntaras ištarė:

– Nekalbėk nesąmonių – ir taip streso per akis!

Praėjo minėta valanda ir vėl suskambo telefonas. Guntaras dar valandai atidėjo skrydį. Jam pranešiau, kad kaimo žmonės yra vargšai ir peršingui nepasisėkė surinkti pinigų, todėl mes žvalgysimės įsigyti Baltarusijoje gaminamą nuo peties paleidžiamą raketą „Iglā“ – pasienis šalia, nereikės toli lėkti. Guntaras patylėjo. Supratau, kad jam toks humoras nepriimtinas.

Kai vėl suskambo telefonas, jis pranešė, kad jau išskrenda. Aš meilindamasis pasakiau, kad pamiršome mintį apie raketą, tad jo atvykimui užsakiau etnografinio striptizo ansamblių.

Kol laukėme jo atskrendant iš Adažių, prie poilsio bazės, prieš kurią buvo numatyta nusileidimo vieta, sustojo autobusas. Iš jo pabiro linksmos, spalvingos moterys. Pasirodo, tai buvo moterų choras su dirigentu. Papasakojus apie būsimą iškilmingą sraigtasparnio piloto sutikimą, paklausiau, ar jos negalėtų sudainuoti „Odė džiaugsmui“, tai būtų labai iškilminga. Dirigentas išrikiavo dainininkes ant laiptų, puslankiu priešais pastatą. Choristės, Bethovenno kūrinio įtaigotos, susikauptė, nurimo, prasidėjo generalinė repeticija.

Viskas vyko greitai kaip geriausiame scenarijuje.

Kai sraigtasparnis it didelis juodas laumžirgis nusileido namatytoje vietoje ir nutilo rotorių triukšmas, išlipo Guntaras ir palenkęs galvą ėjo link mūsų.

Dirigentas mostelėjo, ir suskambo daina. Ne tik galinagai ir iškilmingai užpildė kiemą ir pievą, bet ir nuvilnijo viršum ežero. Tai buvo ne tik iškilminga, patetiška ir rimta, bet ir komiška. Dėl šio žaidimo mano širdis džiūgavo. Dainavo tarsi užsakytas etnografinio striptizo choras. Pasisveikindamas Guntaras tarėlėjo:

– Tu neturi kur pinigų dėti?!

Jis šįkart negalėjo žinoti, kad šį nuostabų momentą organizavo dangus, kurį jis pamažu pradeda užkariauti, tad čia ne apie pinigų kalba.

Iš: *Valdis Atāls. Dzejnieks un cūka. Rīga: Dienas Grāmata, 2022 Vertė Arvydas Valionis*

* Saros vardu prie tikrojo vardo privalomai turėdavo pasivadinti žydų kraujo turinčios moterys.

* Eglyas Baras (tikr. Janis Tievgalis, 1940–1997) – latvių poetas, miško darbininkas, eiles pradėjęs rašyti kalėjime (teistas už įvairius nusikaltimus, susijusius su klajoklišku gyvenimo būdu ir konfliktais su sovietine sistema). Atalo sudaryta ir iliustruota pomirinė eilėraščių ir aforizmų rinktinė *Nulles vienkaršošana* išleista 2001 m. (*red. past.*).

VASYL MACHNO

Gimęs iš kalbos

Šis ukrainiečių poeto, rašytojo, vertėjo, kritiko Vasylio Machno (g. 1964) tekstas (*Народжений з мови*) publikuotas internetinėje politikai ir kultūrai skirtoje svetainėje „Zbruc“.

Nė vienas kitas poetas taip neįtraukia į graikų mitologijos ratą kaip Kavafis. „Žinoma, – pasakysite, – ogi jis graikas, ir kas, jei ne graikas gali maudytis savo mitologijoje?“ Žvelgdami supaprastintai, galime praleisti vieną svarbų Kavafio estetikos bruožą – jo atkaklų įvairių mitologinių siužetų ir personažų pajungimą vieninteliui tikslui: viską pakloti ant poezijos tobulumo altoriaus. Tačiau reikalingas tas, kad tobulumas nenukrenta iš dangaus. Poetas susiduria su nelengvu uždaviniu – susitarti su kalba. Nesusipratimą lemia poezijos trūkumas eilutėse, kurios vizualiai priklauso eiliuotai formai. Supratimas – tai savo sistemos, kuri visiems žinomas žodžius gena eilučių nėriniais, suteikdama jiems elektrinės įtampos, sukūrimas. Būtent dėl šio triukšmo ir spragsėjimo, kaip elektros laiduose, poetai visą gyvenimą įsiklauso į kalbos tonus. Kas kaip.

Manau, Kavafis pasirinko mitą, kad šis atlydėtų į universalizmą. Taigi, kas gi yra graikiškumas, t. y. helenizmas? Mitas ar mito gimimas? Neįmanoma pasakyti, kad geografiniu požiūriu būtų paženklintas – bent jau dabartinės Ukrainos pietuose ar Afrikos šiaurėje? Graikiškoje dimensijoje keistai derėjo antikinė mitologija ir mitologizuota istorija su krikščioniškąja pasaulėžiūra ir knygine tradicija. Ar Homeras „Odisejoje“ neišpuoselėjo universalios ne tik graiko keliautojo, bet ir keliaujančios kultūros modelio? Ši idėja paversti kelionę pasaulio atradimo ir gyvenimo simboliu mums bus dar labiau priimtina, kai atrandame Kavafį kaip keliautoją, nors ir ne savo noru. Kilęs iš turtingų prekybininkų šeimos, gyvenusios graikų kolonijoje Aleksandrijoje. Graikų gyvenvietės Viduržemio jūros regione nebuvo jokia retenybė. Galiausiai Šiaurės Afrikos pakraštyje, mieste su marga etnine, religine ir kalbine amalgama, atsirado naujosios graikų kalbos poetas, paveikiantis žemyninę kultūrinę sąmonę ir priminsiantis savo tėvynainiams, kad poetai gimsta iš kalbos, o ne geografijos.

Kavafio šeimos šaknys siekė du žemynus: Afriką, nes jo tėvas buvo iš Aleksandrijos, ir Aziją, nes motinos graikiška šeima buvo kilusi iš Stambulo. Į poeto biografiją įsiterps ir Anglija, kai po tėvo mirties ir Chariklijos, motinos, bankroto leisis su vaikais į Liverpulį, o ilgainiui šeima persikels į Londoną. Anglų kalba jaunuoliui taps kone gimtąja. Supratimas apie skirtumą tarp tuometinės Aleksandrijos ir Liverpulio nepadės mums suprasti toponiminės įtakos jaunajam Kavafiui. O ji, žinoma, turės įtakos. Manau, kad kalba bus esmingesnė konstanta. O čia slypi dvejojama problema: naujoji graikų kalba su anglų kalba ir naujoji

graikų kalba kaip šnekamoji ir literatūrinė. Taip, Kavafio laikais kalbinė naujosios graikų kalbos takoskyra literatūrai vis dar buvo svarbus aspektas. Pirmasis žingsnis šia linkme buvo Kavafio sprendimas pasirinkti naująją graikų kalbą savo kūrybos kalba. Tačiau jis įterpdavo ir šnekamosios kalbos elementų. Žinoma, esama jo angliškai parašytų eilėraščių, bet nederėtų jo laikyti anglų poetu. Galima aptarti ir Kavafio „pralaimėjimus“.

Pirmasis – jis, aleksandrietis, rizikavo būti ekskomunikuotas iš metropolijos, kuri visada šventai saugojo savo savarankiškumą ir pasipūtelišką pranašumą. Perfrazuodami žinomą posakį, galime pasakyti: ko gero buvo galima tikėtis iš Aleksandrijos? Antrasis – jo homoseksualumas, kitaip tariant, anuomet garbingos graikų krikščioniškos šeimos palikuonis turėjo slėpti savo orientaciją ir leisti jai laisvai reikštis tik eilėraščiuose, prisidengdamas antikiniu žavėjimusi kūnu ir pan. Dar vienas iš pirmo žvilgsnio neigiamas Kavafio veiksnys yra jo nuginčijimas į mitą, t. y. beveik visiškas šiuolaikiškumo, kaip jį supranta tam tikri kritikai ir skaitytojai, ignoravimas. Šiuolaikiškumas literatūroje – tai, kas tampa rašytojo aprašymo ir apmąstymų objektu, o poezijoje – tai ir smulkių, neretai nutolusių objektų, simbolių, detalių surinkimas po vienu stogu, ir visa tai dėl tam tikrų prasmų. Taigi, šiuolaikiškumas pagal Kavafį – daugialypė ir universali sąvoka. Tik pavieniuose eilėraščiuose aptinkame miesto kavinių, uosto darbininkų ir pan. nuotrupų. Poeto žvilgsnis tarsi ejo kiauurai per Aleksandrijos gatves ir jų gyventojus su šių kasdieniais rūpesčiais ir socialine migla ir gilinosi į tolumus mitologijos verpetus. Ten Kavafis rasdavo šiuolaikiškiausią, jei galima taip pasakyti, šiuolaikiškumą. Iš ten jis sėmėsi siužetų ir personažų. Jo poetika, galima teigti, buvo iš esmės knyginė, t. y. kilusi iš poetinio pagrindo, sukurto dar gerokai prieš jį. Mat mitas, savo ruožtu, – tik patikslinimas, – taip pat yra poezija. Kavafis gimė tada, kai Vakarų literatūrinėje estetikoje dar vyravo realizmas, tačiau jo epocha buvo nulemta. Giorgos Seferis straipsnyje apie Kavafį ir Eliotą nurodo dar vieną aplinkybę, susijusią su naująja graikų literatūra, – jos keistą atsiskyrimą nuo pagrindinių modernistinių krypčių, kurios kūrėsi to meto Europoje. Vaizdžiai tariant, pati kalba pavertė graikų poeziją „tvirtovės siena“, nes tik nedaugelis užsieniečių ją mokėjo. Komunikacija vyko tik viena kryptimi. Čia slypi dar vienas paradoksas – būtent anglų kalba atvers Kavafiui (tiesa, po jo mirties) duris į pasaulio poezijos salonus. Pasirinkęs naująją graikų kalbą savo kūrybai, Kavafis tarsi sąmoningai atsiskiria ne tik savo gyvenamąją vietą, bet ir kalbą. Vietą, kalbą ir seksualinę orientaciją – trys Kavafio savitumo, marginalumo komponentai, ir būtent tai, kad ir kaip būtų keista, sudarė sąlygas jo kelionei į save.

Wystanas H. Audenas, kurio 1960-ųjų pratarėme anglakalbiams skaitytojams vėl buvo pristatytas Kavafis, pateikdamas sau būdingas mintis apie poezijos neišverčiamumą, apie rimus ir įvairias technines eilėraščių ypatybes, paliečia problemą: kaip iš galybės variantų, kuriuos siūlo vertėjai, išsiskiriantys savo stiliumi ir vertimo maniera, savo žodynu, išgauti tikrąjį Kavafio poetinį prieskonį. Audenas, kaip ir mes, – tai yra visi nekalbantieji graikiškai, – atsiduria neaiškioje situacijoje, mat pasikliauja vien vertėjo talentu ir intuicija.

Kaip skaityti Kavafį? Šis klausimas visada iškyla bet kuriam skaitytojui: patyrusiam ar neofitui. Vieni iškart gali prikišti: kaip drįstate vadinti poeziją šias aprašomąsias refleksijas be metaforų ir palyginimų? Kiti prieštarauja, kad būtent šis „antipoetiškumas“ ir yra ypatingas poetinio stiliaus patrauklumas. Vieni Kavafio eilėraščiuose aptiks žinomų mitų ir senovės istorijų atpasakojimus, paįvairintus veikėjų ir vietovių vardais, ir neigs jų poetiškumą, o štai kiti tokiame perteikime įžvelgs naują ir aukštesnę poetinės kalbos lygį, jos gebėjimą paversti tai, kas nusistovėję, kažkuo neįprastu.

Kodėl Kavafis? Ar galėtų žmonija apsieiti be 154 poeto eilėraščių, parašytų mažame Aleksandrijos bute ar viešnamiu klientų kambariuose? Šiame pasaulyje viskas įmanoma. Bet poezijoje nebuvo nieko panašaus į Kavafį. Jis – vienišius, kuris sugebėjo tapti būtent tokiu poetu. Jam nebūdingas patosas, bet nėra ir ypatingo moralizavimo; jo eilėraščiuose nerasia patriotizmo, tačiau sykiu helenizmas kaip idėja skamba kiekvienoje eilutėje; jis apdainuoja kūniškumą, tačiau tai nėra meilės lyrika mums įprasta prasme. Galų gale jo rašymo tikslumas yra stebėtinai racionalus.

Kam skirtas Kavafis? Visų pirma, Kavafis skirtas sau pačiam. Jis gimė iš kalbos, kuria nusprendė rašyti, ir sukūrė ją iš naujo savo eilėraščių. Jis siekė pripažinimo, kurio per savo gyvenimą taip ir nesulaukė. Ar jis buvo nusivylęs? Ko gero, taip. Ar jis tikėjo ateitimi? Tikiuosi, kad taip. Ar savo amžininkams jis buvo poetas? Atrodo, kad ne. Pasakojama, kad net jo sesuo draudė savo dukrai skaityti dėdės eilėraščius. Dabar, kai be „Barbarų belaukiant“ ar „Itakės“ neįmanoma įsivaizduoti pasaulinės poezijos horizonto, poeto kūryba yra skirta visiems. Bet visiems – tai blogos, galima sakyti, primityvios ar grafomaniškos poezijos požymis. Kažkodėl su poezijos kalba taip yra. Ji skirta visiems. Visiems pašvęstiesiems.

Svarbiausia – tardami žodį „Kavafis“ mes priartėjame prie sunkių klausimų vartų, kurių neatraskinsime be tinkamų raktų. O vienas jų – supratimas, kad poetą gimdo kalba, o poetas gimdo kalbą. Toks tat paradoksas, vaikeliai.

2025.XII.20

zbruc.eu
Vertė Donata Rinkevičienė

Čia nėra nieko intelektualaus

► Atkelta iš p. 4

Vaikšioti lubomis

Bet kurie daiktai, lygiai kaip ir drabužiai, manytume, nėra vienareikšmiai. Tiesą sakant, jie tokie daigai reikšmiai, kad kiekvienas daiktas namų erdvėje yra tarsi atskiras triukšmo šaltinis, kartu su kitais panašiai triukšmaujančiais vedantis iš proto, trukdantis užmigti, vejančias iš namų. E. Coccia namų daiktus lygina su sirenomis, viliojančiomis savo dainomis, kurioms sunku atsispirti, įtraukiančiomis mus į varginantį tinklą. Pasak jo, likti namie „reiškia priešintis jėgoms, kuriomis daiktai veikia mus bei vienas kitą“. Štai dėl ko neatsisirdavau malonumui tyliai pabūti visuose remontuojamuose savo būstuose, kol tie dar būdavo laisvi: be baldų ir kitų daiktų. Tai buvo kažkuo labai svarbi galimybė pajusti daiktų taisyklių bei reikalavimų netrikdomus namus savo galvoje. Bemaž su šventa pagarba žvelgdavau į tuščias sienas tarytum įsimylėjusi ir sykiu žinodama, kokia trapi ir trumpalaikė ši padėtis. Būseną, kai nuščiūvame prieš nutinkant kam nors reikšmingam, kas pareikalautų ir papildomų vaidmenų įpareigojimų. Ar ne dėl to visada jaučiausi viliojama keisti būstą, kraustyti kur nors kitur? Tuščio būsto

ramybė ir tylą, trunkanti akimirka, atsverdavo kraustymosi vargus. Negana to, priversdavo atsiseikinti su daiktais, praradusiais harmoningą skambesį su tais, kuriuos pasilikdavau, rasdama vietą naujuose namuose.

Kuo labiau nereikalingas ir nebemylimas daiktas, tuo labiau jis yra nepatenkintas, prašosi dėmesio, niurna ir priekaištauja – labai panašiai kaip dėmesio nebesulaukiantis kadaise taip rūpestingai, švelniai ir aistringai mylėtas mylimasis. Nepavykus atkurti meilės ryšio, tenka skintis. Ir daugelis sutiks, kad atsiseikinti yra gerokai lengviau nei ką nors jau nebemylimą pamilti iš naujo. Ar ne todėl, būdama vaikas, taip mėgdavau žiūrėti į lubas, įsivaizduodama, kad vaikštau jomis tarsi tuščiomis, švარიomis grindimis, aplenkdamas vien tik kambario viduryje tarsi kokias gėles ant koto styrančius šviestuvus? Tai buvo švarių namų ir tyros meilės reginys, mieganti gėrio ir grožio sėkla, o gal tik abstrakti idėja, kuriai nebus lemta virsti kūnu. Nes jei tik ryžtumėsi pamilti bent jau save patį, tučiuojau prireiktų ir lovos, ir viryklės, ir puodo, lėkštės, šaukšto. Žinoma, ir peilio, kuris būtinai kada nors paleis tau kraują, kruvinai supurvindamas ką nors švaraus. Viešpatie, o juk neapsieitum dar ir be vonios bei unitazo.

Laisvės vėliavos virš kalėjimų

Sunkiausia namų, kaip ir meilės, pamoka yra ta, kad namai nėra nei švarūs, nei gryni. Štai kodėl išeiti

į viešumą, mojuojant vėliavomis ir skanduoju netgi pačius tauriausius šūkius, vaizduojant save kažin kokios pašventintos žmonių masės ar grupės dalimi, man atrodydavo tam tikra melo atmaina. Išdrįsiu pasakyti ir tai: vis dar atrodo.

Mūsų teisuoliški riksmas yra melagingi. Mano ilgesys, kaip ir anksčiau, nevalingai skrodžia visatą, kurioje tarsi kvantinės dalelės skrieja įvairiausi nenuspėjami ir neišvengiami namai, vienu metu talpinantys savyje tiek rojų, tiek pragarą. Visi masiniai judėjimai elgiasi taip, tarsi jokių namų nebūtų. Jeigu tie namai išsipildytų pagal tikrą, saugių namų viziją, galbūt tokie judėjimai būtų tiesiog negalimi? Sąjūdžio laikais Panevėžyje girdėdavome, kad vienas iš vyrų, tremtinių ir politinių kalinių organizacijos aktyvistų, savo namuose yra užkūręs pragarą, ten neapsieinama be fizinio smurto prieš moterį. Ne vienas žinojome raiškiausių sąjūdiečių gvardijoje, prisiėmusioje atsakomybę kurti laisvą, saugią, gražią Lietuvą, esant žmonių, įklimpusių į erotines istorijas ar net skausmingus romanus, vejančius iš namų, nuskriaudžiančius ir apgaunančius namuose likusius namiškius, verčiančius namų ieškoti ten, kur namai pasibaigia. Sykį mačiau vieno tokių gvardiečių ašaras prieblandoje, panašioje į mano vaikystėje kuriamas palapines, – skausmą, kurio būčiau norėjusi nematyti. Ir argi tai nebuvo zondas tariamo, dar besikuriančio gėrio kūne, išduodantis mūsų slepiamą benamystę? Ir ką reikšė namai ir jų deklaruojama tautinė vizija vienam

Namai, kuriais neteko pasidžiaugti

Numalšinus Lenkijos ir Lietuvos 1863–1864 m. sukilimą ir prasidėjus carinės Rusijos represijoms (trėmimams, dvarų konfiskacijoms ir kt.), kilo emigracijos banga. Nemaža dalis krašto diduomenės susitelkė Paryžiuje. Savo namus šiame mieste turėjo ir Raudondvario (Kauno r.) savininkas grafas Benediktas Emanuelis Tiškevičius (1801–1866) – 8-ajame rajone (8 *arrondissement*), adresu *rue Vernet* 29. Čia senelio globojamas gyveno ir našlaitis likęs anūkas Benediktas Henrikas Tiškevičius (1852–1935), mažiškai vadintas tiesiog *Biš* – Bisiumi (vėliau jis paveldėjo gausius grafo turtus). Rūpindamasis mylimo anūko sveikata, Benediktas Emanuelis vežiojo jį po kurortus (pvz., 1858 m. lankėsi Djepe), visai lepino, pirko skanumynus ir žaislus.

Galbūt galvodamas apie anūko ateitį, o gal ilgėdamasis savo puikios rezidencijos Raudondvaryje, Benediktas Emanuelis 1864 m. gegužės 13 d. pas Paryžiaus notarus ponus Delaporte'ą ir Pascalį įregistravo pirkimo sutartį, kurią sudarė su poniu Jacobine Dorothee Caroline Schippert, savininke, gyvenusia Paryžiuje adresu *rue du Faubourg-Saint-Martin* 222¹. Grafas, laimėjęs aukcioną, už 180 000 frankų įsigijo Torinji pilį Torinji prie Marnos vietovėje. Dabar šiame pastate *rue Gambetta* 1 yra įsikūrusi rotušė (*mairie*).

1812 m. išleistame Charles'io Oudiette'o topografiniame žinyne rašoma, kad tuo metu Torinji buvo apie 700 gyventojų². Kaimas prie Marnos upės, teigė Oudiette'as, pasižymėjo ponų rezidencijomis – Ževro kunigaikščiui (*le duc de Gesvres*) priklausiusia pilimi (šią vėliau įsigijo grafas Tiškevičius) ir rezidencija, vadinta *Fief des Fontaines*. Aplinkinės žemės – dirbami laukai ir vynuogynai, daug vaismedžių sodų. XIX a. pabaigos geografiniame žinyne Torinji apibūdinamas kaip Lanji priemiestis su uostu, Valjero alebastro kasyklomis, skalbyklomis, metalo dirbtuvėmis, spirito varykla, žemės ūkio mašinų gamykla, antradieniniais turgumis³.

Grafas Tiškevičius šioje vaizdingoje vietovėje įsigyta pilaite veikiausiai ilgai pasidžiaugti nespėjo – mirė 1866 m. Paryžiuje. Statinys mena XVIII a. ir pakeitė nemažai savininkų, kol galiausiai jį 1886 m. įsigijo Eugėnas Emilė'is Sorelis ir pakrikštijo Sorelio pilimi (*Le château Sorel*), taip jis vadinamas XIX a. atviruose ir šiandienos Torinji aprašymuose.

Nuo 1813 m. rezidencijoje gyveno buvęs Paryžiaus banko (*Caisse d'escompte du commerce*) direktorius Jeanas Theodore'as Nicolas Pleville'is⁴. 1829 m. Pleville'io našlė pardavė rūmus Anne-Marie Julieniui Griveau, buvusiam kariškiui ir Paryžiaus Invalidų rūmų sekretoriui-archyvarui. Griveau našlė turtą pardavė tik 1853 m., o savivaldybė pasinaudojo proga nupirkti priešais bažnyčią esančius pastatus ir žemę ir 1857 m. ten pastatė rotušę. Vėliau pilį valdė Claude'as François Bessand'as, 1854 m. jis ir pardavė ją poniam Schippert⁵.

Torinji pilis

Ši, čia pagyvenusi dešimt metų, matyt, atliko kai kurių patobulinimų (Tiškevičiaus pirkimo sutartyje minimi „šiltnamiai, oranžerijos ir visi pagerinimai, kuriuos atliko ponias“).

Tiškevičiui atiteko šis turtas: ansamblis, įsiterpęs tarp kiemo ir sodo, sudarytas iš pagrindinio gyvenamojo pastato ir kelių kitų statinių – sandėlių, arklidžių, pagalbinių patalpų su šuliniu kieme. Pirkimo sutartyje taip pat minimos giraitės, daržai ir sodai prie Marnos upės. Valdos plotas, rašoma, buvo apie 5 hektarai. Taip pat minima teisė į vandens rezervuarą ir vamzdžius, kuriais vanduo atitekdavo į Torinji pilį.

Mo miesto hipotekos registre⁶ esama įrašo apie grafų Tiškevičių („tėvo ir sūnaus“, kaip klaidingai rašoma) nuosavybę – senelis Tiškevičius 1864 m. įsigijo pilį, o 1873 m. kovo 1 d. registruotas jos pardavimas už 200 000 frankų. Kaip rašo dr. Aldona Snitkuvienė, 1871 m., vykstant Prancūzijos ir Prūsijos karo veiksams, Torinji rezidenciją nuniokojo čia apsigyvenusi prūsų kariuomenė, o visus reikalus dėl nuostolių apskaičiavimo, remonto darbų, nuomos, pardavimo tvarkė įgaliotiniai ir notarai⁷.

Prancūzijos ir Prūsijos karo amžininkų atsiminimuose minimi smarkiai nukentėję Torinji gyventojų namai, suniokotos jų durys ir langinės, o atvykus apžiūrėti Torinji pilies „prie vartų, pagrindinio įėjimo, mus pasitiko liūdna tikrovė. Vartai buvo išlaužti įėga, norėdami juos atidaryti, plėšikai turėjo panaudoti tvirtas replės, kuriomis nukirpo spyną. [...] Atsargiai žengėme pirmyn, mūsų ausis pasiekė vyrų balsai, o po to garsus apvirtusių butelių žvangėjimas. Nebuvo jokių abejonių, kad tai – vagys, nes pilyje nebuvo gyvenama. [...] Tuoju pat vienas mūsų nubėgo pasikviesti pastiprinimo. Norėdami akylai stebėti pilį, pasislėpėme tankmėje, bet nežinojome, kad ji turi kelis išėjimus ir kad vagys gali dingti pro vartus, vedančius į Torinji. Po penkiolikos minučių atvyko pastiprinimas. Vadovaujami pono Decero vyresniojo, kuris žinojo įvairius namo išėjimus, žygiavome pilies link ir ją atsargiai apsupome. [...] Ar buvo likę prūsų? Mes apieškojome visus kam-

barius pirmame aukšte ir neradome nė gyvos dvasios, bet pasiekę antrosolę išgirdome žingsnius palėpėje. Pakeltas aliarmas. Visos durys buvo nedelsiant užblokuotos, ir po kelių minučių žvalgai nusileido žemyn, vedini penkiais 7–12 metų vaikais.“⁸

Pasak Mo miesto hipotekos įrašų, Eugėnas Emilė'is Sorelis (dokumentuose įvardijamas kaip inžinierius, pramonininkas) Torinji pilį 1886 m. įsigijo iš ponios Louise Lelarge (1836–1919), Alfredo Augero (1830–1884) našlės, už 170 000 frankų. Minima, kad Augeras gyveno Torinji jau 1881 m. Taigi Tiškevičių laikai Torinji truko labai neilgai. Visgi įdomu, kad prancūzai Lietuvos grafų nepamiršo ir mini juos rotušės pastato istorijoje.

Benediktas Henrikas Tiškevičius, senelio turtų paveldėtojas, Paryžiuje gyveno ne vienu adresu: *rue Vernet*; *Place Vendôme*; *rue Lamennais*; *boulevard Eugene, parc de Neuilly*; *rue Boccador*. Grafo nekrologe 1935 m. rašoma, kad jo namuose Neji „rinkosi lenkų menininkai, kurie ilgus mėnesius naudodavosi jo svetingumu“⁹. Benediktas Henrikas be galo mėgo Ničą, kurį laiką su šeima gyveno ir Madeiros saloje, Funšalyje; nuolat leisdavosi į egzotiškas keliones (pvz., į Kiniją, Japoniją) su fotoaparatu. Vis dėlto kaip pagrindinę savo rezidenciją nurodydavo Raudondvarį (*Czerwony Dwór*) prie Nevėžio upės. Čia, visai kaip Prancūzijoje, priešais rūmus vasaromis vešėjo apelsinmedžiai vazonuose, oranžerijoje skleidėsi egzotiškos gėlės, o grafo pavedimus vykdė atsivežti patarnautojai prancūzai.

– UGNĖ RAŽINSKAITĖ –

¹ *Le Publicateur de l'arrondissement de Meaux: feuille d'annonces légales et avis divers*, 1864 m. gegužės 28 d., p. 4.

² Charles Oudiette, *Dictionnaire topographique des environs de Paris*, impr. de J.-G. Dentu (Paris), 1812, p. 356–357.

³ *Dictionnaire géographique et administratif de la France et de ses colonies. VII. Se-Z*, publié sous la direction de Paul Joanne, Hachette (Paris), 1890–1905, p. 4860.

⁴ *Dossier de présentation 2025 Thorigny-sur-Marne, Mairie de Thorigny*, p. 9.

⁵ Ten pat.

⁶ *Conservation des hypothèques de Meaux et Répertoires des formalités hypothécaires*, 4Q3/6/296 vol. n° 296, p. 118 (*archives-en-ligne.seine-et-marne.fr*).

⁷ Aldona Snitkuvienė, *Raudondvaris: grafai Tiškevičiai ir jų palikimas*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, p. 15.

⁸ Ferdinand Legris, *Les Prussiens en France, 1870–1871: souvenirs sur leur séjour à Lagny (Seine-et-Marne) et dans ses environs*, A. Cochet (Meaux), 1871, p. 40–41.

⁹ *Kurjer Nowogródzki*, Nr. 181, 1935 m. liepos 5 d., p. 5.

iš tų aktyvistų, visai nakčiai užrakinusiam mane savo studijoje, reikalavusiam, kad tapčiau jam namais čia ir dabar, per keletą vyriškos aistros išsipildymo minučių? Nei tada, nei dabar neįjuntu jam pykčio. Gal tik graudų nejaukumą patyrus dar vieną įrodymą, kaip skirtingai blaškomės, bandydami nevēkšliškai įgyvendinti namų idėją, o jai nepavykus sukurdami kalėjimus. Tai štai kokie mes, mojuojantys laisvės vėliavomis.

Ir, o paradokse, tik pamažu įveikdama namų ilgesį ir inertinę savo prisirišimą prie mėgėjiškai susikurtos namų vizijos bei pasidavusi Sąjūdžio bangai, pagaliau pasijutau beveik patenkinta savo namais, tiksliau – apytuščiu jų indu, dabar jau užpildytu politinio spektaklio elementais. Kaip dabar prisimenu tą svaigią iliuziją, kai namų ilgesys tarsi kokia įsisenėjusi liga mane buvo apleidęs. Kiek buvo tokių kaip aš, kuriems vadinas nacionalinis pakilimas, arba politika, sąlygiškai trumpą mitingų, vėliavų ir draugėn sukibusių rankų laiką buvo tapęs veiksmingais vaistais nuo skausmo? Kiek tokių apsvaigusių buvo visais laikais, įvairiausiose politinėse sistemose ir kiek jų yra šiandien? Kiek iš jų namus pajunta tik turėdami ar išsigalvodami bendrą priešą?

Ar negalėtų būti, kad tušti namai yra geriausi namai, kaip kad jutau paslapčia tūnodama ir nuo tuštumos svaigdama vis dar laisvuose: be daiktų, be gyvenimo? Gal taip nutinka tik todėl, kad kaip tik tokiu būdu gali pasijusti labiausiai namuose, kuriuos patiri savo gal-

voje? Ir ar tai reiškia, kad susigyvenęs su viešumoje vykstančiu politiniu spektakliu kaip savo esatimi būtent tuščiuose namuose jausiesi labiausiai savimi?

Svaiginamieji

Gali būti, kad fizinis ar psichinis smurtas namų aplinkoje, kurio viena formų yra tiesiog atsisakymas kalbėtis, bežodis brozdinimasis į vienas kito privatumą, o gal belikęs vien tik viešų, politinių reikalų aptarinėjimas, yra geriausia aplinka politinei aistrai puoselėti. Tikrųjų namų ilgesys amputuojamas, nebėra jokios prasmės rimtai vertinti fantominius nesamų organizmo dalių skausmus. Ir tada... ar tada galima tiesiog rašyti? Neatsitiktinai E. Coccia prisipažįsta, kad radikaliausia namų kūrimo patirtimi jam lieka rašymas, jį įvardija ir kaip vieną stipriausių psichotropinių medžiagų: „Žodžiai yra balti milteliai ar nemalonus skonio gėrimas. Bet gurgšnis po gurgšnio ir kažin kas prieš mus apsiereiškia, kažin kas, neturintis nieko bendra su mūsų kūnu ar supančiu pasauliu.“ Vargu ar pavyktų paneigti, kad ideologiniai pareiškimai ir talentingų ar bent gudrių politikų retorika ir puikieji rašytojų kūriniai nėra susisiekiantys indai, kuriuose cirkuliuoja tos pačios arba labai artimos narkotinės medžiagos. Galbūt verta čia įkišti ir George'o Orwello trigrašį: „Nuomonė, kad menas negali turėti nieko bendra su politika, jau yra politinis požiūris.“ Ne vienam iš mūsų ši smulkutė

žodinės valiutos moneta būtų patogi – padėtų išpirkti kurį nors etinį ir estetinį kompromisą.

Kita vertus, aiškindamas rašymo ir iš jo išplaukiančio skaitymo poveikį E. Coccia ištaria, sakyčiau, ne itin patogią, tačiau šiandien viešojoje erdvėje vis dažniau išryškėjančią žodžių poveikio tiesą: „Čia nėra nieko intelektualaus.“ Tai, pasak jo, tėra grynoji, cheminė, juslinė, vizionieriška gyvenimo injekcija. Tuo tarpu įtaigių tekstų – poezijos, romano ar įspūdingos kalbos mitingo scenoje – artumas vieno kitam gali būti tiek pat gėdingas, kiek ir išlaisvinantis. Intelektualumas jau dabar nebėra būtinas, kad meistriškai, žingsnis po žingsnio ką nors priverstume gėdytis arba didžiutis viena ar kita savybe, reiškiniu, poelgiu, įrašu socialinio tinklo paskyroje. Arba kad ir knyga: negi didelio intelekto reikia kurią nors jų išgirti, lygiai kaip ir supeikti? Ar ne todėl, ką nors sumanusi demaskuoti ar atverti, visada ir pernelyg greitai prisikasdavau prie ko nors priešinga, kas sutrikdydavo ir nutildydavo?

Gali būti, kad artėjame prie E. Coccios apibūdintų ateities namų, kurie, jo tvirtinimu, turėtų tapti „kolektyvine maišymosi disciplina: namų maišymosi, tapatybių maišymosi, tautų ir kultūrų maišymosi disciplina“. Ar šie žodžiai tėra svaiginamoji injekcija, arba dozė, prie kurios ilgainiui priprantama ir jos nebepakanka?

Gerbiamošios pilietės,

noriu Jus informuoti, kad lapkričio 3 d. 14 val. buvote pastebėtos „Prezo“ kepyklėlėje besimėgaujanti keksu su razinomis ir juoda kava. Negana to, suvalgiusios vieną gardesį, nepaisydamos, jog Jūsų kišenėje švilpauja vėjai ir Jūsų ateitis yra labai labai miglota, Jūs, gerbiamošios, išdrįsote dar papildomai užsisakyti eklerų. Ramia sąžine valgėte juos lėtai kramsnodamos, lyg tą dieną, t. y. darbo dieną, ir garbingą darbo valandą neturėtumėte nieko svarbaus daryti. Atrodėte visiškai atsipalaidavusios, tarsi Jums nebūtų svarbūs mokslai, Jūsų išsilavinimas, darbas ir ateitis apskritai.

Noriu Jums priminti, kad ne tam tėvai Jus augino, ne tam stengėsi išleisti į mokslus, ne tam Jūsų puikias būdo tėvai eidavo į darbą ir Jūsų puikiosios, visų gerbiamošios motinos ne tam keldavosi anksti ryte, kad Jūs visiškai nesusimąšiusios apie galimas pasekmes švaistytumėte darbo laiką mieste. Kad ir kaip stengčiausi to nedaryti, tačiau vien tik dėl Jūsų pačių kaltės tenka priminti ilgai gyvuojančią ir akivaizdžiai pasitvirtinusią nuostatą (tikiosis, tuo Jūs nedrįstate abejoti), kad tik sunkiai, intensyviai dirbdamas į šią žemę įžengęs plikas žmogelis gali kažką užsitarnauti. Nežvelkite atsainiai į sunkią savo garbingųjų tėvelių praeitį, dėl kurios Jūs esate ten, kur esate. Nevalia pamiršti savo šaknų. Šiais didžiais produktyvumo laikais, kai gyvenime svarbi kiekviena minutė, kai net tikslingai veidamos varnos maisto ieško ne gamtoje, o šiukšliadėžėse ir viskas yra apskaičiuota, išmatuota, įvertinta, sunormuota, apdorota, Jūs gėdingai tarnaujate primityviems malonumams ir leidžiate sau nieko neveikti.

Tikiuosi, esate gerai informuotos, kad didieji protai įvertino koralinių rifų nykimo žuvims, o ir visam vandenynui pasekmes, apsvarstė biologinę įvairovę vandenyje, žemėje ir ore, išmatavo pasaulio temperatūrą ir numatė šios planetos gyvavimo laiką. Jie taip pat plačiai informavo visuomenę apie tinkamą gyvenimo būdą, sveikatą, dauginimąsi ir dar išsamiau aprašė pageidautiną žmogaus psichologinę būklę. Prašau, pasinaudokite jų rekomendacijomis. Jeigu į tai žiūrite atsainiai, tai bent atsižvelkite į mano pavyzdį. Vos tik pajuntu mintis, kurios (jau iš patirties žinau) gali užkirsti kelią į produktyvią dieną,

su jomis nedelsiant susitvarkau. Vadinasi, neleidžiu sau abejoti, susižavėti, delsti, svajoti, fantazuoti, klajoti, žaisiti, jeigu tai neduoda akivaizdžios naudos. Žinoma, galiu pailsėti minutėlę kitą, bet tik tam, kad vėl galėčiau grįžti prie darbo.

Noriu Jums suteikti šiek tiek daugiau informacijos, kaip reikia elgtis meilės srityje, nes būtent čia Jūs, mielosios, darote daugiausia klaidų. Pirmiausia, nesvarbu, Jums patinka dėmesį rodantis vyriškis ar nepatinka, turite jam leisti suprasti, kad esate sunkiai pasiekiamos. Jokių būdu negalima sutikti su pirmu pasiūlymu išgerti kavos, o ypač atsiduoti kokiam nenusipėjamam nuotykiui. Spontaniškumas šiuo atveju yra draudžiamas. Neduok Dieve, priimsite pirmą kvietimą ir Jūsų meilės objektas pamanyš, kad Jus taip lengvai galima ištraukti iš nusistovėjusios rutinos. Vadinasi, jeigu esate susiplanavusi, pavyzdžiui, pilateso treniruotę, žinoma, nesielkite spontaniškai ir neprognozuojamai kaip kokia kvailė ir jos neatšaukite. Net jeigu būtumėte smarkiai susižavėjusi vyriškiu, kuris Jus kviečia į pasimatymą, jokių būdu nekeiskite dienvartkės. Susižavėjimas, kaip ir kiekviena gyvenimo sritis, taip pat yra kruopščiai apskaičiuotas, tereikia laikytis mokslininkų rekomendacijų. Jaučiu pareigą tai pasakyti, nes, gerbiamošios, žiedelis ant Jūsų rankos neblizga, todėl akivaizdžiai esate neprityrusios. Šioje srityje būtina išlikti itin budrioms, nes meilė, susižavėjimas yra paiko žmogaus silpniausia vieta.

„Tuomet kaip mums sukurti šeimą?“ – tikriausiai nedelsdamos pradėsite man prieštarauti. Ogi teisingas klausimas! Labai teisingas. Gal vis dėlto ne be reikalo aš į Jus dedu šiek tiek vilčių. Juk Lietuvos demografiniai rodikliai smarkiai prastėja. Mums, moterims, žūt būt reikia jais susirūpinti ir pradėti vaikus gimdyti sparčiau. Bet, žinoma, reikalas tas, kad tai privaloma daryti labai tikslingai. Jokių santykių, skirtų tik pasimėgavimui, neturi būti. Tam nereikia jokios romantikos, perdėto susižavėjimo ar besaikio glaustymosi. Šiuolaikinis jaunimas visiškai prarado nuovoką, kas yra seksualiniai santykiai. Privalau Jums, mano naiviosios būtybės, priminti, kad sueitis yra skirta giminei pratęsti. Tai, kaip ir visi šio pasaulio

įvykiai, labai tikslingas procesas, kuriame žinome, kas ir dėl ko.

Tas, kuris spjauna į visuomenėje vyraujančias nuostatas ir normas, yra vertas kvailio vardo. Nieko gero neduoda išsišokimai. Atsakykite man, ką bando įrodyti tie, kurie numoja ranka į visus miesto teikiamus patogumus ir įsikuria gamtoje. Ką bando apgauti žmonės, kurie sugalvoja tokias kvailystes kaip gyvenimas laive ar miške? Pasaulio vandenys jiems susuka galvą taip smarkiai, kad jie pradeda klidėti teigdami, jog vaikų į mokyklą leisti nereikia ir išsilavinimas šiais laikais nereikalingas.

Kadangi planeta yra visiškai išmatuota ir pateikti visi apskaičiavimai, kiek, ko ir kada reikia daryti, prašau Jūsų nesielgti vėjaviaiškiai, palaidūniškai, mažų mažiausiai neapgalvotai ir atidėti lėbavimus mieste geresniems laikams. Nes Jūs, mielosios, būdamos naivaus, nepatyrusio ir dar nevisiškai subrendusio būdo, tikrai negalite suvokti, kas Jūsų gyvenime dar laukia, todėl turite dėti visas pastangas kiekvieną akimirką išmokyti kuo daugiau. Turite puikiai išmanyti gyvenimo mokslus – filosofiją, psichologiją, biologiją, fiziką, chemiją, ką jau kalbėti apie retoriką, be kurios šių dienų žmogus uždirbs tik grašius arba liks išvis be skatiko. Nepamirškite, kad dar yra privalu sportuoti, medituoti, lankyti jogą, būti pilietiškai ir dalyvauti rinkimuose ir, žinoma, rūpintis tuo, kas yra svarbiausia Jūsų damos prigimčiai, t. y. rūpintis grožiu. Dėl laiko stokos ir dalykų, kurie nuolatos slegia mano pečius, atleiskite, negaliu veltis į detales ir įvardinti, kaip turėtumėte atrodyti, manau, šie dalykai Jums yra suprantami.

Tačiau noriu dar kartą pabrėžti, kad dėl Jūsų gerovės esate akylyai stebimos. Bet koks atpažįstamas ir lėbavimo kategorijai priskiriamas nukrypimas nuo dienvartkės nedovanotinas. Nenoriu būti nemandagi ir pradėti kalbėti apie galimas to pasekmes, tačiau jeigu toks Jūsų nepavyzdingas elgesys pasikartos, būsiu priversta kreiptis jau ne tiesiogiai į Jus, o į aukštesnę instanciją, kad sustabdytų Jus ir apsaugotų nuo galimų klaidų.

*Su didžiausia meile ir nuoširdumu linkinti Jums tik gero
Beveik vyriausiojo departamento vadovė*

mirties arklys

šiandien yra antradienis, o užužvakar buvo valentino diena. už lango didžiulis šaltis, skubinantys rūkyti, sniegas šiomet išvežtas, greičiausiai į grūto parką šalia lenino biustų. dar šiandien yra naujieji metai. mėnulio, tie tikrieji. ir šis tekstas rašomas vien tam, kad širdžiai nebūtų liūdna taip mirti. nusprendžiau ją nužudyti ir man padės mirties arklys. ir tai nėra metafora, mirties arklys neša širdžiai mirtį. širdžiai, kuri jau daug sykių turėjo būti mirusi, bet vis kovoja kovoja ir kažkaip išgyvena. jau sakiau tai,

kad ilgai ieškojau, kas ją galutinai numarintų, gyvą suvalgytų ir išsikęptų pusryčiams. tačiau joks gyvas padaras ar padarė to nesugebėjo ar nenorėjo padaryti. ir tik mirties arklys su mėlynais ultramarino marškiniais garsiai žvengdamas tai padarys. šiaip jis rūko cigaretes, bet nemėgsta to daryti, kai kas nors mato. dar jis geria kavą. mėgsta itališką espresą, tačiau tenkinasi visokia. svarbu, kad kava būtų su kofeinu. šalta, šilta, karšta – skirtumo jokio.

– tai kiek laipsnių pas jus? – klausia.

– penki, – pats atsako.

nepasitikėkite žmonėmis, kurie kalba apie orus, taip pat ir orų pranešėjais. jie tik nori išdėstyti savo naujas žinias ir tai daro vien tam, kad patys prisimintų, nes kol nepakartoja – neįsimena. nepasitikėkite žmonėmis, jie fantazuoja, meluoja ir svajuoja. ar matėt kada svajojantį arklį? tik nierzschė matė, ir tai trumpai, o gal pats svajotojo, kad arklys svajotų. arklys paprastai dirba, rupšvoja žolę, smaguriauja cukrumi arba miega. tačiau tik ne mirties arklys. mirties arklys renkasi marškinius prieš apsilankydamas namuose širdies savininko, kurio širdį turės nugalaboti. šiandien jis apsitaisė dailiais ultramarino marškiniais ir aplankė mane. todėl mano širdžiai, švelniai tariant, amen. bet apie viską jums papasakosiu nuosekliai ir nuo pradžių.

visų pirma, mirties arklys nėra visai tikras. jis pasirodo tik tuomet, kai reikia nugalaboti kokią nors mirtį norinčią širdį. tada mirties arklys apsitaiso gražiausiais marškiniais, kokius tik randa, – marškinius jis perka humanoje, kai visos prekės kainuoja po vieną eurą, – ir pradeda ruošti. marškinių spalva taip pat nėra visai atsitiktinis dalykas – ją mirties arklys renkasi pagal širdies, norinčios mirti, troškimą. pasirošimas irgi nėra paprastas reikalas. kava,

cigaretė, cukrus. arklys nusikvatoja, o kai jis nusikvatoja, širdis, norinti mirti, suspursta iš ilgesio. mirties arklys savo kanopomis pradeda trepti žemę, tai labai svarbus ritualas. širdis, norinti mirti, viską girdi ir ritmiškai atsako lengvomis meilės konvulsijomis. kai širdis, norinti mirti, jau visiškai nusikamavusi, arklys išspiria kojomis duris ir atsiranda priešais nelaimėlį. šio širdžiai nieko nelieka, tik mirti iš širdgėlos. arklio darbas čia baigtas. tokia tatau mirties arklio istorija. tikiuosi, jums jo sutikti neteks. o jei sutiksit, duokit jam kavos, cigaretę ir cukraus. bent bus saldžiau.

– MYKOLAS KIMTYS –

Autoriaus piešinys

Dėkojame už praeitais metais „Šiaurės Atėnams“ skirtą 1,2 proc. paramą. Šiomet vėl prašome užpildyti Valstybinės mokesčių inspekcijos formą FR0512.

VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“